Ushas og Ushashymnerne i Rigvida. En mytologisk monografi

Forord til den elektroniske udgave

Dette verk af **Edvard Brandes** (1847-1931) er digitalisert af det Kongelige Bibliotek i København og tilpasset for Projekt Runeberg i janaur 2015 af Ralph E.

USHAS og USHASHYMNERNE

i

RIGVEDA.

EN MYTOLOGISK MONOGRAFI

AF

EDVARD BRANDES.

KØBENHAVN. GYLDENDALSKE BOGHANDELS SORTIMENT

LEHMANN & STAGE.

1879.i BQGTR.Forord.

De sidste Aar have bragt en Række betydningsfulde Arbejder paa Vedastudiets Omraade. Først og fremmest er BöhtlingJcs og Boths kolossale Sanskrit-Ordbog afsluttet, og dermed for lange Tider Grundvolden lagt for indisk Filologi. Dernæst har Max Muller endt sin Udgave af Rigvedas Tekst med Såyawas Kommentar. Endvidere har den for kort Tid siden afdøde Grossmann. offenliggjort en Rigveda-Ordbog, der indeholder en næsten fuldstændig Konkordans, men hvis Forklaringer i altfor høj Grad støtte sig paa Roths. Den samme Lærde har udarbejdet en for største Delen metrisk Oversættelse af alle Rigvedas Hymner, og en anden Forsker A. Ludwig har næsten samtidigt udgivet en prosaisk Gengivelse, der, affattet efter høist forskellige Principer, danner en gennemgaaende Modsætning til Grassmanns. Til disse Arbejder, der særlig lægge an paa Fuldstændighed, kommer endnu en Fylde af større og mindre partielle Behandlinger og Monografier af Max Müller, Roth, Delbrück, Geldner, Kaegi, Hillebrandt og flere.

Trods saamange Hjælpemidler er Vedalæsningen dog endnu t

en møjsommelig Decifreren. Der er ikke en eneste Hymne i Rigveda, næppe et Vers, som ikke giver Anledning til mangeog uensartede Udtydninger, og det er yderst faa Guddomme af dem, til hvilke Hymnerne ere rettede, hvis Karakter og Væsens-udvikling det er lykkedes at bestemme med fuld Sikkerhed.

Af Rigvedas talrige Guddomme har jeg udvalgt maaske den eneste, om hvis Funktion der ikke kan strides, nemlig tJshas, Morgenrødens Gudinde, til hvilken ikke mange Hymner, men nogle af Rigvedas skønneste ere henvendte. Jeg har herved opnaaet en hovedsagelig paalidelig Basis, paa hvilken en mytologisk Monografi kunde begrundes.

Mit Arbejde falder i tre Afsnit. Først gøres der kortelig i en Indledning Rede for de Anskuelser om Tekstens Fortolkning, paa hvilke den følgende Undersøgelse er bygget. Det andet Afsnit gaar ud paa at følge Ushasideen fra dens første Spor gennem den rige Udvikling, den faar i det vediske Folks Mytologi, og her ere alle de enkelte

Hymnesteder gennemgaaede, i hvilke Ushas nævnes. Til Slutning er der leveret en Oversættelse af de til Ushas rettede Hymner, og i Anmærkninger givet en Behandling af de i Teksten mødende Vanskeligheder; dog er kun saameget af grammatikalsk og leksikalsk Kritik medtaget, som var nødvendigt til Forklaring af det mytologiske Indhold. Jeg har kun ønsket at give en mytologisk Monografi som Prøve paa den eksakte Mytologis Metode.

1ste August 1878.

E. B.Det filosofiske Fakultet har kendt denne Afhandling værdig til at forsvares for den filosofiske Doktorgrad.

Den 27de Februar 1879.

%

E. Holm

d. A. Dekanus.Indhold.

Side.

Første Kapitel.

Rigvedatekstens Fortolkning.

De indiske Haandskrifter af Landets gamle Literatur besidde ingen betydelig Ælde, fordi det ugunstige Klima bestandig kræver nye Optegnelser. Manuskripterne af Rigveda Have heller ikke undgaaet den almindelige Lov. Affattelses-tiden falder for dem alle paa denne Side af Aaret 1000 efter vor Tidsregning.

Som bekendt sættes derimod Rigvedas Indhold op i den graa Oldtid. Har man end forladt de høje Tal, som den begyndende Videnskab hædrede Hymnerne med, saa ere dog alle enige om at bestemme den Tid, da de bleve sungne af det vediske Folk mindst til to Aartusinder tidligere end Manuskripternes ældste Datum. Beviserne for denne Antagelses Rigtighed, hvilke dels ere af historisk dels af lingvistisk Natur, ere saa talrige og indlysende og saa hyppigt fremstillede, at det næppe er nødvendigt at dvæle ved dem1). Hele den indiske Literatur peger som mod sit Toppunkt op

Max Müller: a history of ancient Sanskrit literature, passim; Westergaard: Om de ældste Tidsrum i den indiske Historie med Hensyn til Literaturen, passim; "Whitney: Oriental and linguistic studies

I p. 7,21 flg.; Weber: Indisclie Literaturgeschiclite 2 p. 3; Duncker: G-eschichte des Alterthums III p. 22 flg., i det Hele alle Værker behandlende oldindisk Literatur.imod Rigveda, fra hvilken Landets Religion, Moral, Poesi og Filosofi, alle Folkets aandelige Strømninger liave deres Udspring.

Det Spand af Aar, der saaledes ligger imellem Hymnernes Affattelse og vore Haandskrifter, falder imidlertid i to Perioder, der adskilles ved Rigvedas Redaktion, ved hvilken Hymnerne bleve sammenføjede til et ordnet Hele. Den Tekst, som Rigvedas Diaskeuaster dengang faststillede, er i alt væsenligt den samme som vi nu besidde1), hvad enten den fra da af i Aarhundreder er bleven opbevaret ved mundlig Overlevering og først senere nedskrevet eller den straks er bleven opbevaret gennem Skriften.

Spørgsmaalet har ofte været behandlet. I Hymnerne selv findes der intet Ord om Skrift. Et enkelt Sted har man troet at finde Tegn paa mundlig Overlevering. Det er i Frøhymnen2) VII, 103,5, hvor M. Müller oversætter: »one frog repeats the wörds of another like a pupil repeats the words of his teacher«. Her er dog kun Tale om almindelig Undervisning og ikke specielt om Vedalæren3). Fra senere Tider have vi de nøjagtigste Efterretninger om mundlig Overlevering4), men der berettes ogsaa om skriftlige Veder, som ikke turde bruges. Vi læse saaledes i Mahåbhårata, at de, der sælge Vederne, skrive Vederne eller forfalske dem, komme i Helvede5).

Se om Tekstens Bevarelse Benfey: Einleitung in die Grammatik der vedischen Sprache.

2) Jeg citerer Rigvedas Hymner nden nærmere Angivelse kun ved Romertal (Bog) og to arabiske Tal (Hymne og Vers).

3) Efter Roths Opfattelse minder Stedet dog mere om senere Tiders Undervisningsmaner. Verset er saaledes oversat hos Greldner og Kaegi: Siebzig Lieder des Rig-Veda:

"Was einer vorsagt plärrt der andre wieder so spreclien Schiller nach des Lehrers Worte Ein richtig aufgesagtes Pensum tonet von euren hellen Kehlen aus der Lache.

4) Westergaard: Om de ældste Tidsrum osv. p. 44 flg.

5) Maller: Sanskrit literat, p. 502. Jævnfør Kumårilas Udsagn: Lovkundskab fra en ikke tilbørlig lært Veda, fra en skreven, eller en, der er lært af en Qüdra, er værdiløs,— 5 —

At Vederne læres mundlig fra Generation til Generation, er jo i og for sig intet Bevis imod, at der allerede gives skrevne Veder. Nutildags, livor Samlingerne foreligge i talrige Haandskrifter, ja endog trykte, dyrkes jo alligevel Vedastudiet som en Hukommelseskunst. Mig forekommer det sandsynligt, at vor Rigvedatekst nedskreves straks ved sin Ordning og dernæst opbevaredes baade mundlig og skriftlig. Gejstligheden lod imidlertid aldrig de skrevne Bøger komme ud blandt Folket. Det var for Præsterne absolut nødvendigt at skjule Vedaen for Lægmændene eller ialtfald sørge for, at den kun kom frem med den rette dogmatiske Eksegese, da de i Virkeligheden havde indstiftet en ny fra Vedaen helt forskellig Gudsdyrkelse. Efterat Brahman-teorien om alle Gudernes Underkastelse under den nevtrale og maskuline Brahman var bleven Statsreligion — Folket dyrkede sikkert bestandigt de gamle Guder — kom Vedaen i direkte Modstrid med den herskende Lære. Dette bevirkede saa, at Vedaen skjultes og kun meddeltes mundlig i Seminarierne sammen med den ortodokse Forklaring.

Det er klart, at der forud for Vedaens Redaktion ligger et langt Tidsrum, i hvilket allerede Hymnerne benyttedes i saadanne liturgiske Øjemed, som nødvendiggjorde baade deres Bevarelse og Udskillelse i forskellige Samlinger og den teologiske Forklaren (Bråhmana) og cerimonielle Reguleren (Sütra). Det er ikke let at forstaa, hvad der pludselig drev Præsterne til ligesom at afslutte denne Periode ved Vedernes endelige Ordning. Man synes ikke i denne aandelige Bevægelse at finde nogen indre Faktor, der pludselig kunde lade Stagnationen indtræde i Folkeliteraturen. De i Indien først inddragne Arer havde sunget deres Sange til Gudernes Pris, og i dem nedlagt deres liele naive Verdensanskuelse; saa var en Præstestand opstaaet ved den Yægt, som Folket lededes til at lægge paa Ofringerne og den cerimonielle Viden, .hvis Tilegnelse krævede en Mands hele Liv; efterhaanden som den levende Forstaaelse af Hymnerne tabte sig, arbejdedes der dernæst ivrigt og frit af Præsterne paa deres Fortolkning — men pludselig ophører denne Bevægelses kraftige Strøm,og Vedastudiet fæstnes i stive og urokkelige Former for i dem at bevares ned til vor Tid.

Et stærkt Tryk udenfra synes mig her at have foraarsaget denne Standsning. Og det forekommer mig tænkeligt, at det var den vaagnende Buddhisme, der bevirkede hele den store afsluttende Vedaredaktion. Den nye Lære nægtede paa engang Vedaens Avtoritet og Ofringens Nødvendighed: hvad andet Svar havde Brahmanerne at give end uigenkaldeligt at fastslaa den af Guderne indstiftede Kultus og aabenbarede Tro1). Dernæst er det ikke usandsynligt, at Skriftens Indførelse omtrent falder paa samme Tid. De brahmanske Lærde have da netop overfor den endnu skriftløse og dogmefri Buddhisme optegnet den gamle Præsteviden2) — Imidlertid lader der sig paa Videnskabens nuværende Standpunkt næppe sige noget afgørende om disse Spørgsmaal.

Over Vedaens Redaktion naa vi tilbage til den Periode, i hvilken Hymnerne affattedes. Men Hymnernes forskellige Ælde kræver atter Underafdelinger, der strække sig fra de primitive Strofer, der maaske medtoges fra den fællesjafetiske Hjemstavn, til de storartede Paakaldelser paa indisk Grund, hvor Hymnerne trinvis udvikledes til at omfatte Folkets hele Viden. Rigveda er for Aarhundreder det indiske Folks Encyklopædi.

Hymnerne selv ere for største Delen Folkeviser. Karakteristisk for Folkepoesiens Periode er, at alle ere Digtere, og at Digtningen er i bestandig Bevægelse. Den samme Sang høres ikke to Gange og clog er det den samme Sang, der

*) Ludwig vil hævde (Die philosoph. und Lrelig. Anschauungen des Veda p. 8), at Tanken om en guddommelig Revelation ikke var den ældste Yedatid fjærn, idet lian støtter sig paa Verset Y, 48, 5; men lier læser man kun: »Vi kende ikke paa Menneskevis, li vor Herren Savitar giver Skatte«, hvorimod Ludwig oversætter: »Nicht durcli unsre menschliche Natur wissen wir von ihm, von dem her Bliaga Savitar Ciutes giebt«. Derimod er det muligt, at Udtrykket »Kishien har set« antyder et Forsøg paa at underskyde den senere konstituerede (opskrevne) hellige Bog omtrent som Koranens: »Læs!« gør det.

2) Se AVeber: Indische Literaturgeschichte 2 p. 24 de forskellige Meninger om Vedaens skriftlige Optegnelse.—

gentages i forandret Skikkelse. Stof, Versemaal, Udtryk, Vendinger, Kompositionsmaner er alles aandelige Fælleseje. Den enkelte Sanger præger ikke Visen med sin Individualitet; ja det kan næppe afgøres, hvem der er dens Forfatter. Om Folkevisen gælder det, at Stilen ikke er Individet, men Folket1).

Jeg kan da slet ikke begribe, hvorledes man kan tillægge den saakaldte Anukramamkå, der fastsætter Navnene paa Hymneforfatterne, den ringeste Værdi. Det er bekendt nok, at den i sin Fastsættelse tillader sig de forunderligste Ting, f. Eks. til Vekselsangen I, 165 nævnes Indra og Maruterne som Forfatterne, til V, 87 Evayåmarut, til III, 33 Floderne o. s. v. Men af afgørende Natur er den Omstændighed, at vi i de fleste Tilfælde ud fra selve Hymnernes Tekst ere i Stand til at forklare, paa hvilke Antagelser de opstillede Digternavne bero. Anukramamkå'en har intetsomhelst Krav paa et historisk Aktstykkes Gyldighed, idet den kun er et rent eksegetisk Foretagende. Guddom, Digter og Metrum fastsattes for hver Hymne i Rigveda, da den ordnedes efter et endnu uklart Princip, og ingen af disse Angivelser er paalidelig2).

I hvert Fald besidde vi de samme Betingelser for at anstille Undersøgelser herover, som de indiske Diaskeuaster havde, og desuden en Fylde af historiske og kritiske Kundskaber, som de ikke anede. Hvor dygtige Sprogforskere de end vare, saa rager dog vor Lingvistik højt op over deres, og derfor hvor alvorlig en Eksegese — Ordet taget i videste Forstand — de end anstillede over Vedaen, saa have vi dog aldeles ingen Grund til at blive staaende ved deres Forklaringer.

Jævnf. Steinthal: das Epos passim. Han kalder iøvrigt med Urette (p. 14) Rigvedas Hymner absolut lyriske.

2) Grrassmann har i sin Oversættelse gjort et efter min Anskuelse yderst forhastet Forsøg paa at løse alle Rigvedas Graader. Anden til ottende Bog kalder han »Familiebøger« efter Anukramamkå'ens Angivelse, skønt han samtidigt ikke tillægger denne Liste videre Værd (Rig-Veda übers. I p. 1—3). Hans øvrige Inddelinger bero overvejende paa metriske Forhold, uden at der tages stort Hensyn til Indholdet.Jeg rører her ved det mest omstridte Punkt i indisk Filologi: Spørgsmaalet om den indiske Traditions Yærd. Striden har særlig drejet sig om Såyarøas Kommentar til Bigveda. To Skoler staa her mod hinanden. Den ene kan bedst karakteriseres ved Ludwigs Ord: «Såyawas Kommentar vil altid vedblive at være Grundlaget og Udgangspunktet for Fortolkningen og ingen moderne Kommentar vil nogensinde kunne erstatte den« 1). Den anden Skole, til hvilken jeg ubetinget slutter mig, grunder sin Vedaforskning uafhængigt af Såyawa. Vi besidde omtrent de samme Hjælpekilder, som han eller hans Forgængere havde til Tekstens Udtydning, heller ikke for ham var den vediske Dialekt et levende Tungemaal — hvorfor skulde vi vel blive staaende ved eller gaa ud fra hans Fortolkninger, hvis Urigtighed vi meget ofte kunne konstatere. Vi kunne være nødte til mangesteds at opgive Forklaringen og da som Nødhjælp anføre hans; men hans hele teologiske Apparat, som selv hans Beundrere stadig gaa udenom, har intet med Vedatekstens oprindelige Betydning at skaffe.

Forholdet med Vedaens Fortolkning er kortelig dette. Næsten hver Hymne tillader forskellige Forklaringer eller, vi kan ogsaa sige, Oversættelser, eftersom man betragter Ordene og Sætningerne nærmere eller fjærnere deres oprindelige Betydning. Vi kan oversætte saaledes, at vi faa Indernes (Årernes) primitive Udtryksmaade frem fra en Tid, hvor den mytologiserende Strømning endnu ikke havde fastslaaet Myterne, vi kan oversætte mytologisk, og vi kan oversætte dogmatisk efter Såyawas Eksempel o: saaledes som en senere Tids Teologi havde bestemt den ordodokse Tekstudlæggelse. Oversætte vi Ordet vishwu, hvor det bruges om Solen som et Adjektiv: »rækkende, gennemtrængende«, befinde vi os endnu før Myternes Tid; forklare vi det som et Nom. propr.

') Die philos, u. relig. Anschauungen des Veda p. 2. Dog er der næppe én Pagina i Ludwigs Vedaoversættelse, hvor han ikke tillader sig talrige Afvigelser fra Såyana. Se om de modsatte Anskuelser Fortalen til første Bind af Petersb. Leks.— 9 —

om en Solguddom, hører Vishwu endnu den ældste Mytologi til; men tænke vi os derved det hele Indbegreb af Kræfter og Egenskaber, som Brahmanerne senere tillagde Vishnu, ere vi midt ude i Teologien. Den følgende Undersøgelse vil give Eksempler paa denne Ordenes Betydningsudvikling, af hvilken Tekstforklaringen afhænger. Ikke just som særdeles slaaende Eksempel, men snarere for at vise, hvorledes selv i i de simpleste Sætninger dette Forhold kan godtgøres, vil jeg her anføre det allerførste Vers af Rigveda:

Agnim ile purohitam yajnasya devam rtvijam / hotåram ratnadhåtamam.

Tre Oversættelser ere mulige.

1) Jeg anraaber Ilden, som er fremmest ved Ofringen, den straalende, i rette Tid ofrende, Paakalderen, der der mest giver gode Ting.

2) Den Priester Agni preise ich,

per nach der Ordnung Opfer bringt,

pen Gott, den schatzverleihendsten.

(Grassmann).

3) Agni anraaber jeg, Offerets Purohita, Guden, .ßtvij'en, den mest Ædelstene givende Hotar1).

De to første Betydningstrin kunne naturligvis ikke skarpt adskilles i hver Enkelthed.

En Omstændighed, der endnu vanskeliggør Oversættelsen, er Versenes løse Forbindelse i Hymnerne, hvorved Hymnens almindelige Indhold ikke er af nogen Hjælp ved Bestemmelsen af det enkelte Vers Betydning. I de allerfleste Hymner finder man saa lidt logisk Fremgang, at man med Lethed kan forbinde udrevne Vers af forskellige Hymner med hverandre. Undertiden kommer ogsaa Vers ordret igen fra en

') Jævnf. Ludwigs næsten ligelydende Oversættelse: Agni fleh' ich an, den Purohita, des Opfers priesterlichen Gott, den ain meisten Freude schaffenden Hotar.— 10

Hymne i en anden; enkelte Hymner synes helt sammensatte af Smaastykker, det vil sige af gængse Udtryk, der efter Folkevisens Natur atter og atter bruges i ensartede Situationer. Som et prægnant Eksempel kan anføres Ushashymnen I, 124, hvoraf jeg blot jævnstiller et Par Vers med de analoge.

I, 124:

2. aminati daivyåni vratåni praminati manushyå yugåni iyushinåm upamå çaçvatinåm åyatinåm prathamosha vy adyaut.

B. eshå divo duliitå prady adarçi jyotir vasånå samanå purastjåt ?'tasya panthåm anv eti sådhu prajanativa na diço minåti.

I, 92,12: aminati daivyåni vratåni

--11: praminati manushyå yugåni

1,113,15: iyushmåm upamå çaçvatinåm --8: åyatinåm prathamå çaçvatinåm

— — 7: eshå divo duhitå praty adarçi IV, 51, 8: tå å caranti samanå puraståt Y, 80, 4: i'tasya panthåm anv eti sådhu

---— prajanativa na diço minåti

Det bliver saaledes meget vanskelig at bestemme Hymnernes Ælde i Forhold til hverandre. Det Sproglige yder enkelte Fingerpeg i den Henseende, dog kan man ikke være vis paa ikke at have med Interpolationer at gore*).

Man maa nøjes med at bestemme de i Hymnerne eller i Versene indeholdte Forestillingers større eller mindre Oprindelighed. Man kan saaledes naa til efterhaanden at aflæse de forskellige Lag af aandelig Udvikling, som det indiske Folk har afsat i Hymnerne.

Naturligvis vil her de forskellige Anskuelser om Mytologiens Karakter spille en Rolle. Mytologien har først sent fortjent Navn af Videnskab. Efterat den i lang Tid havde svunget mellem poetiserende Symbolisme og flad Evherisme har den først i de sidste Aartier erhvervet sig en eksakt Metode. Det er Vedaen, som har ydet den mytologiske Videnskab en urokkelige Basis, fordi det er de gamle Hymner, som have tilladt os at følge Myterne tilbage til deres første Oprindelse som primitiv Naturopfattelse.

Meget er der endnu ikke arbejdet i vedisk Mytologi2);

') Jævnf. Delbrück: Das altindische Verbum. Indl.

2) Som Hovedværk betragtes endnu femte Bind af Mnirs: Sanskrit Texts, der dog kun er en Stofsamling uden Borklaring eller Metode.— 11 —

næsten alle Undersøgelser have været i den sammenlignende Mytologis Tjeneste1). Hovedarbejderne ere Adalbert Kuhns geniale Afhandlinger, men langt mere kendte og opsigtsvækkende ere Max Miillers Arbejder blevne trods deres store Ensidighed.

Max Müller liar navnlig hævdet Mytologien som »en Sprogets Sygdom«. Han paastaar, at Menneskene bleve førte til de mytiske Forestillinger ligesom til Troen paa de mange Guder næsten mod deres egen Vilje ved den overvældende Indflydelse af det engang fastslaaede sproglige Udtryk. Men Sproget, det vil sige det nedarvede traditionelle Ordforraad har i Virkeligheden kun sekundær Betydning for Mytologiens Udvikling,

Den moderne Filosofi lærer os, at vi overalt i Naturen have en Følgerække af Begivenheder knyttede til hverandre som Betingelser for hverandre2). I de ældste Tider befinder Mennesket sig paa et psykologisk Standpunkt, hvor de gennem Sanserne frembragte indre Billeder af Naturbevægelserne opstaa efter hverandre uden nogensinde at associeres som Aarsag og Virkning. Dernæst følger en Periode, hvor Billederne vel opfattes under Cavsalitetsanskuelsen men saaledes at Hjælpevirksomheden sammenknytter fjærnt fra hinanden staaende Led i den store Kæde af Naturbevægelser med ubevidst Overspringelse af Mellemledene. Ideassociationen er da endnu kun et plumptvirkende Instrument. Dette er den myto-logiserende Periode, hvor Aarsagsbegrebet vel anvendes, men fejlagtigt, og hvor den antropomorfistiske Proces begynder, ved hvilken de menneskelige Forhold overføres paa Naturbevægelserne. Til Slutning, naar Naturfølelsens Metafysering er gennemført, staar Mytologien fuldfærdig. Den følgende Undersøgelse vil give Prøver paa disse Processer.

Sekundært indtræder saa med den forøgede Viden den sproglige Proces, som er udførligt behandlet i alle mytologiske Arbejder. Den ældste Tid benævnede forskelligartede Ting

') Hermed er man gaaet meget for hastigt tilværks. Det viser-bedst et Arbejde som Angelo de Grubernatis: Zoologicai Mythology, der for de vediske Myters Vedkommende er højst upaalidelige

2) Taine: Hntelligence I, 386 flg.— 12

éns: alt Flydende, alt Skinnende f. Eks. med samme Ord; det senere Sprog fastslaar Ordet i en specifik Bemærkelse, hvorved de ældre Udtryk, i hvilke Ordet anvendtes, blive uforstaaelige og mytiske for Folket. Har Agni engang betydet alt Skinnende, altsaa ikke alene Ild men ogsaa Sol og Lyn, vil, naar Ordet fæstnes i Betydning af jordisk Ild, en Mængde Udtryk, der gjaldt Sol og Lyn, bevares hos Folket og danne Myter om Guden Agni.

Dernæst vil omvendt indtræde abstrakte Benævnelser for Fænomener, som tidligere betegnedes ved en Række Ord udgaaede fra Enkeltiagttagelser. Saaledes havde Inderne længe intet abstrakt Ord for »Sky« 1). Skyen kaldtes Hest, Ko, Hule, Bjærg, Brønd, Dække (Ushas) o. s. v. Disse Ord indeholde momentane Forestillinger om Begrebet »Sky«. Derpaa fastslog Sproget et (eller flere) Ord for »Sky« som ikke vakte noget Billede hos den Talende — megha oprindelig den urinerende er et saadant Abstraktum for »Sky«, da dets Etymologi var glemt —

og de gamle Udtryk bevaredes ufor-staaede og bevirkede, at Himlen befolkedes med mytiske Heste, Brønde, Bjærge o. s. v.

Hensigten med den følgende Undersøgelse er at paavise Udviklingen af Ushas', Morgenrødens Begreb, som det fremtræder i Rigvedas Hymner. Forsætlig er intet Hensyn taget til de Myter, Morgenrøden antages at have givet Anledning til hos de beslægtede Folk, eftersom den sammenlignende Mytologi i særdeles Grad har sysselsat sig med disse. Ligeledes er det ladt ude af Betragtning, om visse Processer alt kunde være foregaaede i en Tid forud for Årernes Indvandring i Indien, idet Ordene ere fulgte saa langt tilbage som deres etymologiske Forstaaelse tillader.

Max Müller udtaler sig saaledes2): »Det er interessant at følge den næsten umærkelige Overgang, ved hvilken Natur-

Grækerne besad alle enkelte Dyrenavne førend Ordet »Dyr« (Ccuov) Steinthai u. Lazarus Zeitschr. f. Völkerpsych. u. Sprachw. I p. 133.

2) Max Müller: a history of ancient Sanskrit literature p. 551.

fænomener, afspejlede i Digterens Tanke, antoge Karakter af guddommelige Væsener. Morgenrøden er hyppigt beskreven i Vedaen paa samme Maade som en moderne Digter kunde gøre det. Hun er Menneskenes Ven, smiler som en ung Kvinde, er Himlens Datter. Hun gaar til hvert Hus, tænker paa Menneskenes Boliger, foragter hverken smaa eller store, bringer Rigdom; er altid den samme udødelige, guddommelige. Alderen virker ikke paa hende, hun er den unge Gudinde, men gør Menneskene gamle. Alt dette kan være ligefrem allegoriske Udtryk. Men Overgangen fra devi, den lyse til devi, Gudinde, sker saa let; Himlens Datter antager saa let den samme Legemliggørelse, som er givet Himlen, Djaus, hendes Fader, at vi i hvert Vers kun kan gætte os til, om Digteren taler om en lys Tilsyneladelse eller en lys Gudinde; om et naturligt Syn eller en synlig Gudinde«.

Herimod bør indvendes, at vi netop kunne notere de Forestillinger, ved hvilke det oprindelige Udtryk udsprang af Naturiagttagelsen, ikke dannedes allegorisk, det vil sige som bevidst Billede, og at vi saaledes kunne eftervise de Overgange, ved hvilke Naturfænomener omformedes til Guddomme. Den systematiske Grupperen af disse Processer er netop den eksakte Mytologis vigtigste Opgave.

Andet Kapitel.

Ushas.

Ordets Betydning.

Ved Lydforbindelsen vas (us) i forskellige Afledninger betegnede det indoevropæiske Stamfolk Himlens første Lysning om Morgenen, den svage Dagglans forinden Solens Opgang. De beslægtede Sprogætter indeholde fuldgyldigt Bevis herfor1). Den sammenlignende Mytologi har endog uden stor Møje kunnet godtgøre, at under den mytedannende Epoke Morgenrøden, betegnet ved en Form af denne Rod, var hævet blandt Gudernes Tal, om end ikke Navnet med Bestemthed kan fastslaas. De evropæiske Sprog synes at gaa tilbage til en forstærket Form: aus, medens de tvende ariske forudsætte en Stamform: us2). I Indien er det saaledes Ordet ushas med Tonen paa sidste Vokal, der betegner Morgenrødens Begreb og i Almindelighed uden videre gengives ved dette Ord i de moderne Sprog.

Imidlertid kan Ordet ikke fra Begyndelsen af have havt en saa abstrakt Betydning. Herimod taler bestemt den Kends-

') Jævnf. Curtius: Q-rundzüge der griechisclien Etymologie4Nr.613. *) Jævnf. Lindner: Altindisehe Nominalbildnung p. 10. Efter liam staar us uforandret foran as fordi det er opstaaet ved samprasårana. Herpaa beror ogsaa at as er betonet.

gerning, at dets Dualis betegner ikke to Morgenrøder men derimod Nat og Morgen, saaledes som det fremgaar af ikke faa Yedasteder:

Y, I, 4: Naar de to forskelligtfarvede (virüpa) Ushaser føde, opstaar den livide Ganger ved Dagens Frembrud.

III, 14, 3: Hid løbe omkap til dig, o Ild, de to Ushaser paa Vindens Veje; naar man har salvet den gamle med Smørret, træde de ind i Huset.

III, 4, 6: De straalende, nærbeslægtede to Ushaser smile forskellige af Legem (tanvä virupe).

I, 188, 6: De tvende rigtsmykkede, skøntformede, i Glans straalende, de to Ushaser skulle sidde her.

Man plejer i Almindelighed at antage, at Ordet »Nat« er underforstaaet i denne Dualis, uden dog at give mere udtømmende Forklaring af en saadan stilistisk Besynderlighed. Thi at man ogsaa finder Sammenstillingen »Nat-Ushas« (hvor begge Ordene efter vedisk Sprogbrug staa i Dualis, skønt de ere mente som Enkelttal), er dog ikke nok til at forklare Udeladelsen af Ordet »Nat« som retorisk Vending. Desuden er Fænomenet ikke enestaaende. Saaledes optræder Total aliani (af ahan Dag) aabenbart paa samme Maade som Betegnelse for »Dag og Nat«:

I, 185, 1: De to Dage rulle frem som paa et Hjul.

IV, 55, 3: De to Dage skulle beskytte os.

V, 82, 7: Savitar, som gaaer forud for de to Dage.

I, 123, 7: Det ene gaar bort, det andet kommer, de to forskelligtfarvede Dage vandre sammen.

Og man jævnføre det betegnende Vers:

VI, 9, 1: Den sorte Dag og den hvide Dag, de to Taager (rajasi) veksle.

Det er klart, at paa disse Steder er Oversættelsen altfor generel. I ahan som i ushas maa der være en Opfattelses-nuance, som gjorde det muligt at anvende Ordene paa Begreber som skulde synes kontrært modsatte. Det gælder for Fænomener som »Dag« og »Nat« at finde det fælles Maal, der kunde rumme dem begge.

Man vil se, at i det sidst anførte Vers samledes den

sorte og den hvide Dag som de tvende rajas. Dette Ords Rod er *rag. Sanskrit Rod raj betyder »farves, rødme«, rajas er »Taage« (man jævnstiller det græske epeßoç) rajani er »Nat«; ' rakta er »rød«, gotisk rikvis (nord. rökkr) er »Nat, Mørke«. Saaledes spiller her den røde (lyse) og den mørke Farve over i hinanden i den samme Lydforbindelse. Roden synes oprindelig kun at betegne »Farve« men er senere nuanceret som lys, sølvhvid (rajata), rød, sort Farve. Muligt er det ogsaa, at Roden som næsten alle Farvebetegnelser ældst betegner »brænde, skinne« og derfra udvikledes baade mod Lys- og Mørkebetegnelse1).

For at finde den oprindelige Betydning af Ordet ushas tror jeg da, man maa gaa længere tilbage end til at fastsætte, at det betegnede det hvide Lys paa Himlen ved Dagens Begyndelse. Det maa have betegnet Farve i Almindelighed; men Farve var for Naturmennesket et Dække, der droges over Tingene2). Det viser tydeligt selve det Ord, hvormed i Sanskrit Farve udtrykkes, nemlig varwa. Dette er jo nemlig at aflede af Roden var »tilhylle, omgive«. Yarna betegner et Hylster. De to Rødder var og vas antager jeg for nærbeslægtede. Ved Siden af Roden vas »lyse«, hvoraf ushas afledes, plejer man at opstille en ligelydende men dog helt forskellig Rod vas »klæde« (o: omslutte Tingen med en omgivende Ting). Efter min Mening er det netop den samme Rod vas «omhylle», der har spaltet sig i to Bemærkelser »omhylle som en Farve« og »omhylle som et Klædebon3).

Saaledes betegnede ushas oprindeligt da kun et farvet Dække, der droges over Himlen, og man har endnu i Totallet ushåså: de to farvede Dækker, Nattens og Morgenens, en

') Jævnf. O. Weise: Die Farbenbezeichnungen d. Indogermanen. Bezzenberger: Beitrage o. s. v. II p. 273.

2) Jævnf. Curtius: Grundzüge der griech. Etymologie p. 113: color, oc-cul-ere o. s. v.

3) Der gives endnu en tredje Rod vas »dvæle, overnatte, bo«, hvis Forhold til de tvende andre jeg ikke vover at bestemme, skønt det ikke var vanskeligt at opstille Betydningsovergange. Jævnf. nedenfor under »Ushas og Nat« p. 27.

Levning fra denne Tid1). Senere blev ushas hovedsagelig en Betegnelse for det lyse, farvede Dække, der om Morgenen omhyllede Himlen, altsaa for Morgenrøden, og dette kan være sket paa samme Tid som lioden vas med den almindelige Bemærkelse »omhylle« udsendte en Gren vas, der tik den særegne Betydning »lyse« og næsten alene anvendtes om Morgenrødens Lys.

Vedaversene bære imidlertid paa forskellig Maade Vidne om ushas1 oprindelige Betydning. Først ved den Hyppighed, hvormed Ordet varwa bruges om det Fænomen, som ushas benævner. Ushas og Nat betegnes ligefrem som to Farver:

I, 73, 7: De (Guderne) gjorde Ushas og Nat forskellige (af Farve-Form, virüpa) og fastsatte den sorte Farve og den røde.

Det, som adskiller Ushas fra Natten, er bestandig Farven. Himlen tænktes som noget Fast (dr?ha), en Stenhvælving (açman) over hvilken Nat og Ushas drog, vekslende Farve.

I, 96, 5: Nat og Ushas, vekslende Farve, amme forenede et Barn.

Hermed kan jævnføres:

III, 34, 5: Han (Inclra) udbredte disses (Gen. Plur. Fem. o: Ushasernes) hvide Farve.

I, 92, 10: Den ældgamle fødes bestandig paany, smykkende sig med den samme Farve.

VII, 77, 2: Den guldfarvede Ushas.

Endvidere det analoge Vers:

I, 113, 2: De beslægtede, udødelige, hinanden følgende to Himle (dyåvå) vandre, skiftende Farve.

I det sidste Vers se vi, at Ordet dyu endog kan betegne Nathimlen, og dog er dyu etymologisk bestemt som »lysende« og synes en ældgammel Lysgud.

Paa samme Maade kan endvidere aktu betyde baade »Dag« og »Nat«, hvorpaa Leksikonerne anføre tilstrækkelige Eksempler. Roden i aktu er aj (anj), hvis oprindelige Be-

') Yi have altsaa her en Periode, hvor Menneskets Farvesans slet ikke synes differentieret.

tydning er »salve, indgnide med Olje, overgyde med et Dække af Olje« (saaledes brugt |om at styrke Ilden med Olje). Aktu er efter min Mening den Salve, som drages over Himlen, lys eller mørk, og derfor betegnende baade »Dag« og «Nat«.

Det er derfor let at forstaa, at denne Rod aj med dens forskellige Afledninger anvendes om Uslias:

VII, 77, 3: Ushas salvet med Straaler.

VII, 79, 2: De (Ushaserne) salve sig med Salver ved Himlens Rande.

VII, 78, 1: De første Lys have vist sig, højt brede sig hendes (Ushas1) Salver.

I, 124, 8: Gryende med Solens Straaler salver hun sig med Salve som Skarer, der vandre, til Fest.

I, 113, 14: Med sine Salver lyste hun paa Himlens Rande, den himmelske bortfjærnede det sorte Slør.

Ogsaa Mørket opfattes som Salve i Forhold til Ushas:

VI, 65, 1: Hun som om Nætterne kendes ved sin hvide Straale gennem Mørkets Salver.

Paa det næstsidste Sted se vi, at Nattemørket opfattes som et dækkende Slør. Det er netop den samme Forestilling, som ligger til Grund for den tidligste Opfattelse af Ushas. Jeg skal derfor anføre nogle Eksempler paa, hvorledes Ushas antoges at borttage Nattens Dække:

I, 92, 11: Af hyllende Himlens Rande (vi + var o: tagende Mørket som et Hylster (varna) bort fra Himlens

Rande) er hun vaagnet.

II, 34, 12: Ushas afhyller Nætterne.

VII, 81, 1 : Hun af hyller det store Mørke.

Og den omvendte Forestilling om Ushas som et Dække findes endvidere udtrykt saaledes:

VII, 80, 2: Ushas, eier skjuler Merket med Lys.

IV, 51, 9: Nu komme de netop paa én Gang, disse Ushaser, hinanden lige, med ikke svindende Farver, skjulende det sorte Uhyre med deres hvide Legemer.

Et saadant Vers skyldes sikkert en senere Tid, hvor Ushas allerede var abstraheret som handlende Person ud fra, hvad der først udgjorde hendes Væsen; jnen det viser allige-— 19 —

vel, at Forestillingen om den opstaaede Guddom stadig knytter sig til det Primitive (»Farve«, »hvidt Legeme«).

Roden vas »lyse« har ogsaa i Vedaen beholdt Spor af sin oprindelige Betydning. Jeg oversætter den i Almindelighed ved »gry« for at bevare noget Ubestemt, men man betragte et Sted som dette:

V, 30, 14: Den merke Nat (råtri paritakmyå) auchat.

Hvorledes skal man her oversætte auchat? Det er klart, at »lyse« er for særligt et Begreb. Meningen er maaske, at Natten læmpelig forandres til Ushas, altsaa: Natten antog Udseende af et anderledes farvet Dække, nemlig Morgenrødens.

Rimeligvis blev efterhaanden ushas alene anvendelig om de lysbringende, røde 'eller hvide Skyer, der om Morgenen før Solens Opgang bedække Rimlen i Øst. Det er ud fra denne Forestilling, at alle mytiske Ord og Udtryk om Ushas dannes og fæstnes, og ud fra denne, at jeg i clet Følgende søger al forklare Myterne

Inden jeg forlader Ordets Etymologi, skal jeg dog anføre et slaaende Eksempel paa, hvorledes Forestillingen om det farvede Dække holdt sig i senere Myter. Da Ushas allerede er stærkt personificeret, omtales bestandig hendes farvede Klædebon. Og man mærke her, at Roden vas netop er »klæde«. Ushas (eller Ushaserne, jævnf. nedf.) væve selv Klæder eller iføre sig brogede Skrud:

I, 134, 4: For dig (Våyu) udspænde de klare Ushaser i det Fjærne skønne brogede Klæder (vastrå) i deres nye Straaler.

V, 47, 6: Mødrene væve Klæder (vastrå) for Sønnen.

I, 124, 3: Hun, Himlens Datter, har vist sig iklædende (vasånå) sig paa én Gang Lyset i Øst.

VII, 77, 2: Bærende det hvide Klædebon (våsas).

I, 113, 7: Den hvidklædte (çukravåsås) Pige.

I, 92, 4: Hun strør over sig de brogede Skrud som en Danserinde.

Der var en Tid, hvor man blot sagde: »det hvide Klædebon, det brogede Væv breder sig nu lysende over Himlen.«

2*Efterhaanden tillagde man Ushas som Funktion at beklæde baade Himlen og sig selv.

Ushas og Ushaserne.

I enkelte af de anførte Steder vil man have bemærket, at Flertalsformen af ushas findes anvendt. For Nemheds Skyld er den foregaaende Undersøgelse kun foretaget med Hensyn til Enkelttallet. Imidlertid vil det være klart, a.t i en saa tidlig Periode som den, hvor ushas endnu kun betegnede det farvede Skydække, vilde man fuldtsaavel kunne tale om flere Ushaser, idet man herved tænkte paa Mængden af de særskilte Skyer, som om den enkelte Ushas, idet man samlede alle Morgenens Skyer til et Kollektivum. Der var endnu ingen mytologisk Figur: Ushas, ingen Gudinde; der var kun en simpel Naturiagttagelse, som ikke forandredes, hvad enten man brugte Ordet

ushas i Enkelttal eller Flertal.

Denne Sprogbrug har mærkelig nok holdt sig. Der findes talrige Steder i Aredaen, hvor Flertalsformen anvendes uden at derved tænkes paa mere end den enkelte Morgens Fænomen. Jeg tror, at man hidtil har overset dette. Man har troet, at »Ushaserne« betegnede Samlingen af de hver Dag enkeltvis kommende Ushaser. Det kan Ordet ogsaa betyde, men ligesaa sikkert vil det ved en Prøvelse af den Række Steder, jeg nu skal anføre, fremgaa, at Inderen tænkte sig flere aurorae paa den enkelte Dags Morgen:

I, 124, 9: Som fordum lyse nu (nünam) prægtigt nye klare Morgenrøder for os.

IV, 13, 1: Agni skuede Ushasernes Komme, glad de Lysendes Gavégivning.

V, 76, 1: Agni belyser Ushasernes Aasyn.

Man kunde tro, at Flertallet her betegnede det hver Dag-Gentagne, men man sammenligne:

IV, 14, 1: Agni har skuet Ushaserne. Kommer Açviner med Vognen!

I enkelte Vers spiller Flertallet en mytologisk Rolle:

VIII, 96, (85) 1: Ushaserne banede ham (Indra) Vej.— 21 —

I, 6, 3: Du, Indra, opstod sammen med Ushaserne.

Y, 47, 6: Mødrene væve Klæder for Sønnen.

I, 134, 4: For dig (Våyu) udspænde de klare Ushaser skønne, brogede Klæder.

I Almindelighed er dog Flertalsformen fuldkommen sideordnet med Enkelttallet:

I, 92, 1: Disse Ushaser have frembragt Klarhed.

2: Ushaserne skabte nu Klarhed som fordum.

I, 123, 8: Ensartede idag, ensartede imorgen følge de Varuwas lange Sæde.

12: Ushaserne gaa bort og komme atter visende deres skønne Skikkelser (Jævnf. v. 11: Ushas, Du lader dit Legem se.).

IV, 2, 19: I rette Tid lyste de straalende Ushaser.

X, 35, 6: Uden Lidelse komme Ushaserne til os (I det Foregaaende nævnes kun én Ushas).

X, 111, 7: Naar Ushaserne følge med Solen, naa dens Straaler klar Herlighed.

I samme Vers omtales Enkelttal og Flertal uden Forskel:

I, 48, 2: De (Ushaserne) kom hyppigt for at lyse. Lad opgaa Herligheder til mig, Ushas!

Ja Enkelttal underforstaas ligefrem af Flertallet som ganske sideordnet:

VI, 64, 1: De straalende Ushaser staa op i Skønhed, klartskinnende som Vandenes Bølger; (Ushas) gør alle Veje let gangbare og var en god, gavmild Malkeko.

I en hel Hymne (IV, 51), hvis Oversættelse findes senere, henvender Sangeren sig alene til Ushaserne. Der kan næppe være Tvivl om, at det er den enkelte Dags Morgenrøde han betegner ved Flertallet. Denne Hymne kunde da skyldes en Tid, hvor Ushas endnu ikke var personificeret som den enkelte aurora, dog har eier maaske snarere fundet en mekanisk Sammensætning Sted af flere til Ushaserne rettede Vers. Jeg lægger ingen Vægt paa, at Vers 6 indeholder Spørgsmaalet: »hvem af eder, Ushaser, er den ældste« (o: lyste ved Verdens Skabelse). Det var jo efter Indernes Mening de samme Ushaser, der kom hver Dag, og det var en let Re-fleksion, der kunde føre Sangeren til at opkaste Spørgsmaalet om ikke én iblandt dem var den ældste. Derfor kunde lian godt mene, at Ushaserne daglig mødte som Trop.

Den modsatte Anskuelse, efter hvilken en enkelt Ushas viser sig hver Dag, og Ushaserne betegne Skaren af de

hver Dag kommende, er dog ligesaa hyppig. Jeg skal anføre nogle Steder, hvor én Ushas modstilles Flerheden:

X, 29, 2: Ved denne Ushas' og den seneres Dans. I, 123, 11: Straal huld, Ushas, vidt hen; andre Ushaser naa dig ikke deri.

I, 113, 8: Ushas gaar ad de bortdragne (Ushasers) Vej, den første af de bestandig paany kommende.

15: Som den sidste af de hengangne, den første af de bestandigt kommende skinner Ushas.

Jævnfør I, 124, 2 og 9 i Oversættelsen. De Dag efter Dag kommende Ushaser ere Søstre:

X, 55, 4: At Du, Ushas, gryede først af Lysene (vibhå), hvorved Du frembragte Trivslens Trivsel (Grassmann: den Riges Velstand), at din Søsterskare (Familie jåmitvam) var senere end (o: fulgte efter) den tidligere, det var alene den vældige Kvindes Gude væsen (asuratvam).

Verset er interessant, fordi det viser, hvorledes selv i en sen Tid Forestillingerne holdt sig oprindelige og klare. Ushas lyser først om Morgenen og kommer hver Dag, det er Kærnen i Gudindens Væsen efter dette Vers, og det er ogsaa om disse Sætninger, at alle Versene om denne Guddom dreje sig.

Muligvis det dog er en Hentydning til kosmogoniske Myter, naar det hedder' »Ushas gryede først af Lysene«. Det kan sammenstilles med det følgende Vers, hvor der ligesom opkastes et Spørgsmaal om Tidens Udstrækning, Dagenes Begyndelse og Ende.

Naar det hedder:

VII, 18, 20: Indras Rigdomme ere utallige som Ushaserne

er det naturligvis umuligt at afgøre, om Billedet henviser til Dagenes Antal eller til Mængden af Morgenskyerne.

I, 113, 10: Hvor stort er det Mellemrum, som ligger mellem de Ushaser, som have gryet, og dem, som endnu ville gry? Ushas higer længselsfuldt mod cle tidligere, gaar attraaende gærne med de andre.

Og Digteren svarer sig selv i næste Vers:

11: De Dødelige ere gaaede bort, som saa1 den tidligere gryende Ushas, af os ses hun nu, men de komme, som ville se hende i Fremtiden.

Det er et ubestemt Svar, omtrent som naar det hedder med et andet Udtryk: Fædrene have set Ushas. Tidsregningen har altid været Indernes svage Side. Ganske i samme Aand spørger en anden Hymne:

X, 88, 18: Hvormange Ilde, hvormange Sole, Ushaser, Vande? Ikke spørger jeg eder, Fædre, til Kappestrid1), (men) for at vide det.

Og Vedaen svarer et andet Sted:

VIII, 58, 2 (Vål. 10): En Ild er mangesteds antændt, én Sol er mægtig over alt, én Ushas bestraaler alt, dette ene er blevet alt (?).

Forestillingerne stred ikke mod hverandre. En og samme Ushas eller ensartede Ushaser homme hver Dag, fra Verdens Skabelse til nu have Ushaserne afløst hverandre, og i Fremtiden ville de atter straale: det er Sangernes Levevisdom paa dette Punkt.

Ushas og Natten.

Hvor tæt Forbindelsen mellem Ushas og Nattemørket føltes, have vi allerede set De to Ushaser betegnede uden videre »Nat og Ushas«. Den daglige Skiften mellem Mørke og Lys omtales hyppigt. Naar der tillægges Natten de samme Egenskaber som Ushas vil jeg ikke her nærmere gaa ind paa dem, da de senere ville blive udførligt behandlede. Her anfører jeg saadanne Steder, hvor de tvende Gudinders indbyrdes Forhold udvikles.

1) Efter Såyawa, Pet. Leks.: for Spøg.

Først nogle Steder, hvor Ushas og Nat ganske sideordnede indbydes til at komme til Ofringen og sætte sig paa Offerstraaet. Ligesom Ildguden synlig for Menneskene fortærede det Offer, der kastedes i Ilden, saaledes tænktes ogsaa de andre Guddomme at begive sig til Ofringen for der at hente deres Næring. Først mente Inderne, at de spiste »med Ildens Mund«, som det hedder, senere da den naturlige Oprindelse til de liturgiske Traditioner glemtes, forestillede man sig i ubestemt Almindelighed, at Guderne indfandt sig til Ofringen og nedlod sig paa det udbredte Straa for at nyde af Spiserne og Drikkene. Saaledes hedder det om de tvende Guddomme:

I, 13, 7 : Jeg paakalder Ushas og Nat, de skønne, helved Ofret til at sætte sig paa dette Straa.

VII, 42, 5: Lad Nat og Ushas sætte sig paa Straaet.

I, 142, 7: Ushas og Nat, forenede, straalende, skønne (supeçaså egentlig: de gode Klædninger) Hettens (Lysets) store Mødre skulle sidde sammen paa Straaet.

Mødre kaldes de ogsaa:

V, 5, 6: De tvende Mødre med skønne Aasyn, kraft-styrkende, lovmægtige Nat og Ushas anraabe vi.

Piger kaldes de begge:

VII, 2, 6: De tvende store himmelske Piger, Ushas og Nat monne komme ligesom en rigtmalkende Ko. Jævnf. I, 186, 4.

Natten er Himlens Datter ligesom Ushas, skønt der ikke absolut er samme Grund til dette Tilnavn for dem begge.

Y, 41, 7: Himlens Døtre (yahvi?) Nat og Ushas, drage hele Ofret hid til den Dødelige.

X, 70, 6: De to skøntformede Gudinder, Nat og Ushas, Himlens Døtre skulle sætte sig her paa Sædet, og i eders brede Skød skulle, o Længselsfulde, de længselsfulde Guder sidde. Jævnf. Parallelstedet X, 110, 6.

Alle disse Steder fremstille et rent passivisk Forhold mellem Ushas og Natten. Bevægelsen, Vekslingen mellem dem, hvilken netop er inyteskabende kommer dog ogsaa frem. Helt naturalistisk lied det i det tidligere anførte Sted:

I, 73, 7: De gjorde Ushas og Nat forskellige og fastsatte den sorte Farve og den røde.Hermed kan jævnstilles en Del Steder, hvor Forskellen tydeligt betones:

I, 113, 3: Ubegrænset er Søstrenes fælles Vej, den vandre de én efter anden, befalte af Guderne, de støde ikke mod hinanden, de dvæle ikke, de to uforanderlige Nat og Ushas enssindede (men) forskelligtformede.

II, 31, 5: De hulde Gudinder, Nat og Ushas, vekselvis synlige, fremdrivende alt Gaaende.

IX, 5, 6: Den klartflydende (Soma) styrter som en Tyr løs paa Nat og Ushas, de to skøntformede, store, mægtige, ikke (samtidigt?) synlige.

I, 62, 8: Stedse vandre efter hinanden omkring Himmel og Jord, forskellige, skiftende efter deres Sæd, unge, Nat (aktå) og Ushas med sorte, lyse Former (vapus).

Denne Skiften mellem Natten og Ushas betegnes naturligvis som en Kamp. Lyset driver Mørket bort som en Fjende. Imidlertid ere saadanne Forestillinger ikke særdeles hyppige. Jeg skal nedenfor anføre alle hidhørende Steder, eier ikke beløbe sig til meget mere end en halv Snes. Et saa ringe Antal synes mig at tale mod de Mytologers Anskuelse, ifølge hvilken Kampen mellem Mørke og Lys udgør Hovedstokken af de Myter, i hvilke andre Lærde se Uvejret skildret. Det er ikke usandsynligt, at Vekslen mellem Dag og Nat hurtig er gaaet over i den almindelige Bevidsthed som fastslaaet Kendsgerning, ja næsten kun som Tidsbestemmelse. Det er dog ogsaa muligt, at mange Forestillinger i den ældste Tid gjaldt Morgenfænomerne men senere overførtes paa Uvejrskampene.

Jeg anfører først nogle Steder, hvor Ushas kæmper mod Mørket, uden at dette dog videre personificeres:

V, 80, 5 : Bortjagende Fjenden, Mørket, kommer Himlens Datter, Ushas, med Lyset.

VI, 64, 3: Hun forjager Fjenderne som en stærk Bueskytte, Mørket som en hurtig Vognkæmper.

VI, 65, 2 : Ushaserne forjage Bølgens Mørke-

Himmelrummet er her opfattet som en Sø,— 26 —

VII, 75, 1: Hun forjog Fjenderne, det ubehagelige Merke.

Natten kaldes et Uhyre.

I, 92, 5: Hun forjager det sorte Uhyre. Jævnf. IV, 51, 9. Dernæst anfører jeg de Steder, hvor Natten kaldes Ushas' Søster.

X, 172, 4: Ushas driver Søsterens Mørke henad Vejen.

I, 92, 11: Afhyllende Himlens Rande er hun vaagnet, liun driver Søsteren bort.

VII, 71, 1: Natten er vegen for sin Søster Ushas, den sorte har rømmet den røde Vejen.

I, 113, 2: Den sorte (Fem.) har rømmet hende Sæderne.

1: Natten veg Pladsen (Skødet, yoni) for Ushas.

I, 124, 8: Søsteren har rømmet Pladsen (yoni) for den ældre Søster, hun gaar bort, ligesom naar hun har set hende.

Man ser i de sidste Citater, at det fjendtlige Forhold næsten ikke er mere end en stiltiende Overenskomst mellem Søstrene, eller rettere at det næsten helt uden Mytologi hedder: Natten har rømmet Vejen, Pladsen (Himmelen) for Dagslyset. Men blot et Ord som Søster skaber Mytologi.

Hvorfor er egentlig Natten Ushas' Søster? Vi vilde lettere kunne besvare dette Spørgsmaal, hvis vi kendte Ordets Etymologi. Men svasar (*svastar) er endnu ikke sikkert forklaret. Jeg tror, at Bopps1) og Potts Forklaring — svastar = sva -f- sütar (stri) »angehörige Frau« — forlængst er opgivet. Weber jævnfører svasti, og idet han opløser su -f- astar (af su + as bene esse) tror han, at Søsteren er den milde, lindrende Kvinde. Det tager sig dog for poetisk og kunstigt ud for et saa gammelt Ord. Mest tiltaler mig Pietets Forklaring af sa + vas — Søsteren er da »den samboende« — saameget mere som Sødskendeægteskaber sikkert havde fuld Hævd i den ariske Oldtid2). Nu mærke man, at

') Jævnf. Bopp: Vergleichende Grammatik I3 p. 302.

2) Man kunde maaske for Udskydelsen af Vokalen i sa jævnføre

Sanskrit svasara »Hus, Stald«, altsaa af sa + vag, + ara. Ordet forklares vel almindeligvis af sva + sara, men hvorledes bliver »den som har sin egen (sva) Flydning, Grang (sara)« til »Stald« ?den tredje Rod vas kan betegne den kønslige Forbindelse, hvilken Betydning dog maaske udgaar fra den almenere: overnatte paa et Sted. Det vilde være højst naturligt, at kalde Ushas og Natten (de to farvede Dækker) for de tvende der dvælte paa samme Sted (Himlen), ja endnu prægnantere, som overnattede paa samme Sted. Alt eftersom de to Naturfænomener fæstnedes som Personificationer, og Ordet svasar fastsloges i Bemærkelsen: Søster, bleve ogsaa Nat og Ushas Søstre. sa-\-vas-\-tar vilde være en saameget mere passende Betegnelse for Ushas og Natten, som muligvis Roden vas i andre Betydninger kunde spille ind med for Tanken og Ordet altsaa opfattes som »den der lyste sammen, farvede Himlen sammen.»

Men Ordets Etymologi er usikker, og jeg tør derfor ikke betragte den som tilstrækkelig Grund for Søsterskabet. Nu lægge man imidlertid Mærke til Anvendelsen af Ordet jimi i de tvende sidste Vers (»Natten veg yoni for Ushas, jævnf. det nedenfor anførte Sted I, 144, 4). Yoni er oprindeligt vulva, Moderskød. Det kommer af yu »forene« *) (udvidet yug og yudh »forene venlig, fjendtlig) og betegner Stedet, hvor Moder og Barn forenes, hvor den kønslige Proces foregaaer, og efterhaanden ethvert Fødselssted, Oprindelsespunkt (Jævnf. Leksikk.). Himlen opfattes, se vi da, som den yoni, hvoraf Nat og Ushas udsprang; Inderen vilde naturligt sige, at de vare »sayoni« havende Moderskød tilfælles uden skarpt at betone den Forestilling, der mytologisk gjorde dem til

Søstre.

Den fælles Oprindelse, efter hvilken de blive Søstre, forhindrer imidlertid ikke en anden Opfattelse, efter hvilken Natten er Ushas' Moder. Det udtales vagt paa følgende Sted:

!) Af denne ßod yu kommer Ordet yuvan, Yngling med Femininum yuvati Pige, som Fick fejlagtigt indordner under yu »værge« (Yergl. Wörterb.3 I p. 184). Pet. Leks. jævnfører rigtigt Stedet I, 105, 2: Til den Vellystiges Vellyst omfavner (å + yu) Hustruen Manden; de udsprøjte vrslinyam payas (Sæd-Mælk), efterat liave givet den udmalker hun (duhe) Saften (rasa).— 28 —

IV, 52, 1: Hun, den glade Kvinde, gryede frem fra Søsteren; Himlens Datter har vist sig.

At Ablativen her betegner Oprindelsen, viser et andet Vers:

I, 123, 9: Den hvide straalende fødtes af det Sorte.

Ablativen krshnåt er Neutrum (Mask.), derfor min Oversættelse; Grassmann oversætter alligevel den Sorte (Fem.) Man maa nemlig erindre, at naktam »Nat« er Neutruin, skønt det sammensat med ushas i Dualis, behandles som Femininum. Det er saaledes berettiget at oversætte: den hvide fødtes af Natten.

Forestillingen er let fattelig; det trænger heller ikke til nogen Forklaring at der fra første Færd ingen Mytologi var i slige Udtryk: Lyset opstaar indeni Mørket, men da Aarsagsbegrebet udvikledes og Forestillingerne menneskeliggjordes blev opstaa i = opstaa af = fødes af = være Barn af.

Den tætte Forbindelse mellem Natten og Ushas bevirker, at Natten træder sammen med Ushas i lignende Forhold til andre Guddomme som Ushas alene. Saaledes er Solen, som vi siden skulle se Ushas1 Barn; tilsvarende hedder det nu i Hymnen Y, 47, hvor Solen snart (paa assyrisk Vis) er den skøntvingede røde Tyr, der trænger ind i den gamle Faders (o: Himlens) Skød (yoni jævnf. det Foreg.) snart siges sat paa Himlen som en spraglet Sten (prçnir açmå), endvidere i v. 5.

To andre Kvinder end Moderen bare ham, fødte paa forskellige Steder, Søskende og besvogrede.

Det forekommer mig sandsynligt, at disse to Kvinder ere Ushas og Natten. Men Verset som hele Hymnen er vanskeligt. Hvem er »Moderen?« Rimeligvis Moder Jord i Modsætning til Fader Himmel.

Endvidere er Ilden (Agni) Ushas' Fader. Denne Forestilling (se nedenfor p. 55) beror paa at Ilden antændtes umiddelbart før Daggry som en Opfordring til Dagens Lysguder om at komme. Saaledes bliver ogsaa Natten Agnis" Barn.

YI, 49, 3: Den rødes (arusha) forskelligt formede (virüpa) Døtre — den ene er smykt med Stjæraer, den anden med- •"—W' """—•

Sollys — vandrende, fortrængende hinanden, straalende, skulle modtage Sangen.

Men omvendt er ogsaa Agni Ushas' Barn. Det er Morgenen, der fremkalder Ilden rundt om paa Jorden, hvis man da ikke foretrækker at tage agni i Betydning af alt Luende. Natten og Ushas blive nu Agnis tvende Mødre:

I, 95, 1: To af forskellig Fonn med skøn Gerning vandre, en efter anden opamme de et Barn (vatsa), regelmæssigt bliver det gult i den ene, hvid (straalende) ses i den anden den kraftige.

Benfey forklarer vatsa som Ilden om Natten, som Solen om Dagen, medens Såyana siger: Ild er Dagens Søn, Sol er Nattens Søn. Grassmann mener derimod, at kun Ilden omtales, idet den om Natten er guldgul, men om Dagen hvid. Man maa jævnføre:

I, 96, 5: Skiftende Farver amme Nat og Ushas sammen det ene Barn; det straaler gyldent mellem Himmel og Jord. Guderne gjorde Agni til Skattegiver.

Den sidste Sætning er Omkvæd og har derfor ikke absolut Gyldighed for Versets Udtydning. Muligt er det nu, at

her kun tænkes paa den jordiske Ild, muligt ogsaa, at Agni som Betegnelse tor alt Luende er Nattens og Ushas Barn. Det vilde jo være meget fristende at antage, at i v. I, 95, 1 clen »gule« om Natten var Maanen, den hvide (straalende) om Dagen Solen.

Endelig da Agni er Ushas' Elsker, bliver han ogsaa Nattens og Ushas' fælles Mand. De kaldes Hustruer uden nærmere Betegnelse:

I, 122, 2: Som tvende Hustruer til at forrette Morgenofret færdes Ushas og Nat mangesteds.

Men dernæst hedder det i en Hymne til Agni: I, 144, 3: De to jævnaldrende (Kvinder) boie om hans (Agnis) Skønhed, indbyrdes vekselvis stræbende mod samme Maal.

4: De to jævnaldrende hædre ham, i samme Skød (yoni) bor Parret, ved Dag og Nat opstod den graa Gamle som ung.

Atter her se vi Ushas og Nat opstaa i samme Skød. —

Ilden er »gammel«, thi den har været til fra Fædrenes Tid; den er »graa«, naar de sorte Røgskyer omhylle den, og den er »ung«, fordi den bestandig fødes paany af de to Ildtændere (arawi).

Ushas og Duggen (duhitar divas).

Vi have allerede omtalt, at Ushas kaldes Himlens Datter, og at en Forklaringsgrund til denne Forestilling var, at Himlen opfattedes som en yoni, et Moderskød, i hvilket Ushas opstod1). Dette beviser ogsaa andre Epiteta til Ushas. Vi læse:

VI, 65, 1: Hun, den himmelfødte Datter, vækkede gryende Menneskenes Stammer.

og

VII, 75, 1: Den himmelfødte Ushas o. s. v.

Udtrykkene divijå født i Himlen, divojå født fra (af) Himlen, fra Førstningen rent naturalistisk anvendte om de farvede Morgenskyers Tilsynekomst, vilde, saasnart Ushas personificeredes, i og for sig være tilstrækkelige til at gøre hende til en Datter af Himlen. Imidlertid viser det sig, at andre Forestillinger have bidraget hertil.

Morgenrøden sattes, som naturligt var, i Forbindelse med Duggen. Den lette forfriskende Væde, som Jord og Planter modtoge om Morgenen, havde større Betydning for Inderne, end vi ret vel kunne tænke os. Hovedsagelig beroede dette paa, at Duggen ikke udskiltes som særegent Naturfænomen fra andre lignende. Det er forlængst paavist, at Naturmennesket ingenlunde skelnede mellem forskellige Arter af flydende Substans paa samme Maade, som vore udviklede Sanseredskaber tillade os. Skyens Regn, Himlens Dugg, Kildens Vand, Flodens Strøm benævnedes ikke alene ens, men Koens og Kvindens Mælk, Oljen, Somaen, Plantesaften, Urinen, ja semen virile, alt faldt sammen og substitueredes det ene for

') Agni kaldes diviyoni (X, 88, 7) »den hvis Moderskød er Himlen«.

det andet1). I den ældste Tid var Mennesket kun istand til at appercipere alt Flydende under et Kendemærke2).

Udtrykket duhitar divas kan oversættes »Himlens Datter« men Ordene betyde oprindeligt »Himlens Malkerinde«. Tlii duhitar kommer af Roden duh (*dhugh) »malke«. Hvorfor Datteren specielt betegnedes som den malkende er ikke let at forstaa. Man har oversat Ordet den »pattende«, men dette kunde jo Sønnen fuldtsaavel hedde, man har ment, det betød den »diegivende«, men i saa Fald var det en Betegnelse for Kvinden som Moder ikke for Datteren. Man maa nøjes med at tro, at det hos Nomadefolket var Datterens Gerning at malke Køerne for den Mælk, som sikkert udgjorde Familiens vigtigste Næringsmiddel.

Den Mælk, som Ushas malker Himlen for, er Duggen. Yi skulle nedenfor se, at Ushas eller Ushaserne, de

farvede Skyer, opfattedes som Himlens Kør, og at Ushas baade selv som Ko gav Mælk og dernæst personificeret og ligesom stillet over sig selv som Gudinden Ushas udmalkede Morgenskyen for Dugg-Mælken. »Himlens Malkerinde« vilde saa, saasnart duhitars Etymologi var glemt, blive til »Himlens Datter«.

Som Duggiverinde kaldes Ushas odati »den vædende« (I, 48, 6) Duggen omtales som Vand:

I, 124, 5: I den vandrige Lufts østre Halvdel frembragte Køernes Moder Lys.

Duggen er Mælk:

I, 48. 15: Du skal skænke os mælkerige Safter (gomatir ishas).

2) Jævnfør blot gr. åpoT(= varsha, lat. ros = rasa. Smagsansen var sikkert lidet udviklet: payas Mælk, egentligt »drikkeligt« (af Kod pi).

2) Børnesproget frembyder mange Analogier. For et Barn paa 16 Maaneder var »MæJ« alt Levende eller Dødt i Kropform, »Plump!« var alt hvad der faldt: Boldt, Vand, Mølle o. s. v., »Maman!« alt spiseligt. Det benævnede saaledes alle Gjenstande med en halv Snes Ord, men skælnede og maalte fra hinanden Genstande, det benævnede éns. — Yedaen kender et Ord ajåçva »den som har Gleder til Heste« — saaledes vilde netop et Barn udtrykke sig.— 32 —

Men her og overalt mærke man, at ved en let forstaaelig Overgang opfattedes nu ogsaa Ushas som den, der nedlagde Mælken i de jordiske Kør paa samme Maade som i de himmelske : fra Himlen kom Mælk, som skyldtes Ushas, paa »Torden kom den samme Substans, altsaa skyldtes ogsaa den Ushas. Det er undertiden vanskeligt at afgøre, til hvilken der sigtes, da Versene ere holdte i stor Almindelighed. Jævnfør iøvrigt nedenfor om Ushas som Ko.

VI, 28, 1: Køerne kom og bragte Velsignelse, lad dem sidde i vor Stald og glæde sig. Gid her monne være mange afkomsrige Ushaser malkende for Indra.

V, 79, 8: Hid før til os, Ushas, mange mælkerige Drikke.

IV, 40, 2: Den modige, byttesøgende, koønskende, mod det Fjærne ilende monne søge Ushas1 Drikke,

VII, 81, 5: Hidbær os den klare Rigdom, som er vidtberømt; den Menneskespise, som Du ejer, giv den! A7i ville spise.

Duggen er Smør (ghrta).

VII, 80, 3: Ushaserne udmalkende Smør, struttende fulde.

Duggen er Honning.

III, 61, 5: Højt paa Himlen bredte sig den honning-malkende Glans, den lyste over Himmelrummene.

Duggen er Kvindebrystets Mælk.

I, 92, 4: Hun aabner Brystet som Koen sit Yver.

I, 124, 4: Der viste sig ligesom en skøn Kvindes Bryst, det aabenbarede gode Ting.

Duggen er Sæd.

I, 92, 13: Bring hid til os den Gave, ved hvilken vi erholde Børn og Afkom.

Jeg følger Grassmann i at oversætte citram som »Gave«. (Såyana: kendeligt (? cayaniya) Gods). Allerede Benfey minder om, at citra i Betydning »Sæd« forekommer baade i Oldpersisk og Oldbaktrisk. (Det Sted af Rigveda VII, 67, 6,— 33 —

som Benfey anfører, beviser intet). Jeg tvivler ikke paa, at »Sæd« i alt Fald implicite ligger i »citra«. Til den Forestillingsassociation, der liar fundet Sted mellem Mælk og Sæd (Jævnf. det ovenfor p. 27 anførte Sted I, 105, 2) vil jeg blot anføre et slaaende Eksempel. Roden dhå er »patte« men bruges om Kvinden, der under coitus

udsuger Manden: I, 179, 4: Lopamudrå lokker Manden; den uforstandige udpatter den pustende forstandige.

Pet. Leks. oversætter det omhandlede Sted saaledes: »Bring os den Prydelse, at vi besidde Børn og Børnebørn« men citram er næppe oprindeligt »Prydelse« og Udtrykket synes mig temmelig kunstigt. — Anden Verslinje forekommer enslydende IX, 74, 5, hvor det hedder, at Somaplanten giver den Spire i Mælkens Skød, ved hvilken vi o. s. v.

Undertiden ere Udtrykkene om Duggen holdte i saa stor Almindelighed, at ingen bestemt Ideassociation lader sig paavise. Saaledes:

I, 30, 22: Kom Du hid med disse Vederkvægelser, o Himlens Datter, skænk os Rigdom. (Jævnf. X, 24, 1, hvor det sidste Udtryk bruges enslydende om Indra).. I, 48, 16: Overvæld os med Væskerne. Jeg anfører til Slutning det dunkle Sted: X, 31, 5: Lad dette Sæde (Alteret) være (straalende) som Ushasernes (Sæde), hvor næringsrige (Væsker) forene sig med Styrke.

Ludwig oversætter: »Jorden her skal være lig Ushasernes Bolig, hvor de næringsrige have samlet sig med deres Kraft.« Jeg mener, at Lighedspunkterne ere Himlens Lys og Ildens Lue, og at dernæst Oljen, der gydes i Ilden og giver den Kraft, sammenlignes med Duggen, der strømmer fra Himlen og vederkvæger Jorden.

Ushas som K.o.

Ganske som Himlens andre Skyer kaldtes Morgenens farvede Skydække, Ushas og Ushaserne: Ko og Kør. Begreberne Sky og Ko apperciperedes under samme Kende-

mærker. Begge gave Væde (Dugg-Regn-Mælk), begge vare farvede, røde eller hvide, Masser, der bevægede sig. For Tordenskyernes Vedkommende kom hertil endnu den fælles Brølen. Den sammenlignende Mytologi har tidligt eftervist dissse Forhold; jeg dvæler her kun ved, hvad der nøjere hører ind under Ushasbegrebet,

Ushas kaldes Ko:

VI, 64, 1: Ushas var en god gavmild Mælkeko.

IV, 1, 16: De (Fædrene) skuede Koens første Form, Moderens tre Gange syv herligste Former, med Koens Glans aabenbarede sig den røde.

X, 61, 4: Naar den sorte (Ko, Kvinde) sætter sig hos de røde Kør, da anraaber jeg Eder, Açviner!

Det vil sige: naar Natten mødes med de røde Morgenskyer.

III, 30, 14: En stor Glans er gemt i Brysterne, den raa (o: ikke spiselige) Ko gaar bærende moden (o: drikkelig) Mælk. Al Sødme er samlet i Mælkekoen, som Indra skabte til Nydelse.

VII, 79, 2: Disse Kør forjage Mørket, udbrede Lys som Savitar sine to Arme.

I, 92, 1: De røde Kør, Mødrene, gaa frem.

Man ser, hvorledes uden videre Dyre- og Menneskeforestillingen sideordnes. Begreberne ere saa fluktuerende, at i det følgende Vers Lysstraalerne (o; Ushas1 Lys) siges at spænde Køerne for. Forestillingen udvikler sig senere derhen, at Ushas som Gudinde kører med en Vogn forpændt med Kør, men her omtales ikke Ushas som Person:

I, 92, 2: De røde Straaler fløj letteligt op, de nemt forspændende spændte de røde Kør for.

Jeg anfører her nogle faa Steder, hvor Anskuelsen om Ushas som Ko og den mere udviklede om Ushas som kørende med Kør ikke holdes skarpt ude fra hinanden:

II, 34, 12: Ushas afhyller Nætterne med de røde Kør, med det klare, korige Lys.

Et saadant Vers er ikke dunkelt, naar man erindrer de primitive Opfattelser: Nattehylstret borttages ved Hjælp af

Ushas røde Skydække, som bestaar i rode Skykør med klart Lys fra mange saadanne.

I, 123, 1: Koens brede Vogn er forspændt.

5:- Yi monne overvinde ham (Mørkefjenden) ved Koen og Vognen.

X, 172, 1: Kom hid med Lyset, naar Køerne med deres fulde Yvere følge din Vej.

Jeg anfører dernæst en Række Steder, hvor Ushas efter Teksten sammenlignes med en Ko, men man mærke, at den vediske Sammenligning i Virkeligheden er en Identificeren. »Som« indleder paa de anførte Steder ikke et Billede, men snarere, hvad vi nu vilde kalde en Illusion eller Hallucination :

IV, 51, 8: De vaagnende Ushaser nærme sig som Flokke af Kør.

IV, 52, 5: De hulde Straaler ses som Flokke af Kør.

I, 186, 4: Jeg kalder Eder her, Ushas og Nat, som to rigtmalkende Kør.

Jeg læser her med Grassmann dhenü for dhenus; su-dhugheva er blevet galt opløst og derved den fejlagtige Nom. Sing. indkommet, muligvis ogsaa ved en falsk Analogi fra følgende meget lignende Sted, hvor imidlertid Nominativen er paa sin Plads:

VII, 2, 6: De tvende store himmelske Jomfruer, Ushas og Nat, monne komme ligesom en rigtmalkende Ko.

I, 92, 4: Hun aabner Brystet som Koen sit Yver.

Ushas kaldes dernæst Køernes Førerske ("VII, 76, 6) og endvidere som den, der frembringer Morgenkøerne — thi dertil udvikledes Forestillingen naturligt, da Ushas var bleven Gudinde — Køernes Moder.

IV, 52, 2: Straalende rød som en Hoppe var Ushas, Køernes hellige Moder. Jævnf. VII, 77, 2 og V, 45, 2.

Andre Forestillinger forbinde sig imidlertid med de her omhandlede. Vi have allerede omtalt, at Himlen tænktes som en fast Hvælving. Derfra skriver sig det fra alle Mytologier kendte Udtryk, at Morgenrøden aabner Himlens

Døre. Himlen er en Borg, et Hus, hvis Døre aabnes for at

3*— 36 —

Lyset kan trænge ud*) omvendt som Husets Døre paa Jorden aabnes for at Lyset kan komme ind. Jeg anfører her de Steder, hvor Ushas optræder paa denne Maade, fordi Fantasien gaar videre og forestiller sig Himlen eller Mørket som en Stald, den mørke Nathimmel som en Klippehule, fra hvilken de farvede Sky-Kør, som bringe Lyset, om Morgenen drage ud.

Ushaserne ere saaledes Lyskøerne i Klippen, i Stalden.

IV, 1, 13: De (Fædrene) førte ud af Hulen de røde (usra) godtmalkende Ushaser, som havde Stald i Klippen.

»açmavraja« o: den, hvis Stald er en Klippe, opstaldet i en Klippe.

15: De aabnede det faste Bjærg, der omgav Køerne, den stærke Kostald med Bøn.

VI, 65, 5: Offerpræsterne besynge dine Kostalde, de opbrød dem med Sang og Bøn.

Naar Ushas saa er personificeret som Gudinde, bliver det hende, der aabner Stalden for Køerne eller kortere, blot aabner Mørket (= Stalden).

IV, 51, 2: De klare Ushaser stode i Øst, lysende, straalende, aabnede de gryende Mørkets Stalddør (eg. to Dørfløje).

V, 45, 2: Køernes Moder, den kyndige, er kommen fra Stalden.

6: Lader os forrette, o Venner, den Bøn, ved hvilken Moderen aabner Ko-stalden.

IV, 52, 6: Du har aabnet Mørket med Lys.

III, 61, 4: Skydende Baandet fra (Døren) kommer deu mægtige Ushas, Staldens Herskerinde (svasarasya patn'i).

I, 92, 4: Skabende Lys for hele Verden aabnede hun Mørket som Køerne Stalden.

Man ser, hvorledes Forholdene fra det jordiske Liv virke ind. Om Morgenen aabnes Stalden, og Køerne slippes ud, saaledes aabner ogsaa Ushas sin Stald for Sky-Køerne.

>) Lyskilden ligger hinsides den faste Himmelhvælving og benævnes »aditi« (se nedenfor p. 42).Himlen er en Fæstning eller Klippe, hvis Døre Ushas aabner.

VII, 75, 7: Hun gennembrød Fæstningerne (dr£ha) og gav af Køerne; Køerne (gavas) brølte mod Ushas.

Her er usriyå den himmelske, og go den jordiske Ko.

VII, 79, 4: Du aabnede det stærke (drüha) Bjærgs Døre.

I, 48, 15: Ushas! Naar Du idag med din Glans har aabnet Himlens Døre.

Efterhaanden er Forestillingen bleven saa almen, at Udtrykket slet ikke nøjere præciseres:

I, 113, 4: Ushas har aabnet os Dørfløjene.

VII, 75, 1: Til rette Tid aabnede den himmelfødte Ushas.

I, 113, 13: Ogsaa idag aabnede den gavmilde det der(idam).

Endelig tillægges der Indra en lignende Virksomhed som Ushas saaledes:

III, 34, 3: Han (Indra) aabenbarede Nætternes Kør. Og i det vanskelige Vers:

V, 45, 1: Den kloge aabnede Himlens Klippe — den kommende Ushas1 Straaler nærmede sig — udlukkede dem i Stalden. Solen stod op, han aabnede de menneskelige (eller: de for Mennesket kære Himlens) Døre.

Ushas som Ko tillægges der en Kalv. Det hedder saaledes:

I, 113, 2: Den lyse, hvide med den lyse Kalv er kommen.

Menes med Kalven (vatsa) Agni eller Solen? Derom kan disputeres (Jævnf. ovenf. p. 28, 29 og Oversætt, af Hymnen). Derimod slutter jeg mig til Grassmann, som i de følgende Vers mener, at Ushas er Koen og Solen Kalven og at der mystisk spørges om hvem der er Kalvens Fader:

I, 164, 17: Under det Højere (Himlen), over det Lavere (Jorden), førende Kalven ved Foden hævede Koen sig. Hvorhen vendte hun sig? Til hvilken Side gik hun bort? Hvor føder hun? Ikke indenfor Hjorden.

18: Hvo, som har erkendt dennes (Kalvens) Fader, under det Høje over det Låve, kan, sigende sig vis,— 38 —

forkynde os det. Hvorfra er devam manas (den guddommelige Avlelyst?) opstaaet?

M. Haug (Vedische RÉthselfragen und Räthselsprüche p. 478) forstaar v. 17 om Agnis Fødsel af de to Ildtændere. Hans Forklaring af v. 18 er dunklere end Teksten. Jeg henviser iøvrigt til det senere Afsnit om Ushas og Solen, men vil dog her gøre opmærksom paa, at en Udtydning som den her foreslaaede vilde forklare en af de mange dunkle Myter om jßbhuerne. Der fortælles nemlig hyppigt om dem, at de have skabt en Ko med dens Kalv.

I, 110, 8: I, i^bhuer, have dannet en Ko af Skindet og atter forenet Moderen med Kalven.

I, 111, 1: De dannede for Kalven en Moder som Ledsagerinde.

Skindet, Huden (carman) har den sammenlignende Mytologi eftervist som et Udtryk for Skyhimlen, Tanken er da simpelthen den, at .ßbhuerne, der i det Hele ere kosmogoniske Magter, dannede Ushas som Ko af Sky-huden om Morgenen og forenede denne med sin Kalv, Solen.

Ushas i Menneskeskikkelse.

Max Müller udtaler i en af sine sidste Afhandlinger1), at det er umuligt at afgøre, naar devi anvendt om Ushas

skal oversættes »lysende«, og naar »Gudinde.« I .det her rejste Spørgsmaal ligger implicite Spørgsmaalet om, hvornaar Ushas-begrebet var saaledes uddannet for Inderen, at det personificeredes. Hvornaar vare Forestillingerne saa kombinerede, at Ushas for Fantasien antog Menneskeskikkelse eller, som man ogsaa kan udtrykke det, at Ushas tænktes som Gudinde? Antropomorfosen indeholdt i sig jo Teomorfosen. De menneskelige Fænomener flyttede op til Himlen skabte Guderne ligesom senere de guddommelige Fænomener flyttede til Jorden skabte Heroerne.

Det er klart, at disse" Forhold ikke udtømmende kunne

paavises for en enkelt Guddom. Der aabnes et nyt Afsnit i Menneskehedens Historie med den Tid, da Bevidsthedens Udvikling tillader Mennesket at skabe sine Guder. For den enkelte Guddom kan man kun paavise, hvilke særlige Fænomener, der kunne have givet Anledning til dens Omforming; for det Store og Hele maa man henvise til en almindelig psykisk Proces. At Ushas ikke straks opstod som fuldbaaren Gudinde af Menneskets Bevidsthed, har det Tidligere leveret tilstrækkelg Bevis -for. Ushas eller ushasas var det farvede lysende Skydække paa Himlen og holdt sig sikkert længe i denne Opfattelse.

Men blot Ordets grammatikalske Køn vilde give Anledning til Videredannelse. I denne Sammenhæng er det værdt at lægge Mærke til, at man ad lingvistisk Vej har formodet, at Ordet ushas oprindeligt var et Neutrum og først antog Hunkønnet, da man tænkte sig Begrebet personligt (»ganske som Bornerne af et Neutrum *venos eris skabte det kvindelige Navn Venos«)1). I Vedaen er imidlertid Ushas fæstnet som Femininum, ligesom dets Synonymer næsten altid fremtræde som feminale Adjektiver: saaledes især usrå den røde (passim)2), arushi (I, 30, 21) aruwi (IV, 14, 3) arjum (1,49, 3) og lign. I Dansk er ikke den Nuance gengivelig, som ligger i f. Eks. subhagå, naar det bruges om Ushas (saaledes: I, 135, 7); »den glade Kvinde« eller »hun, den glade« drager maaske for meget Tanken hen paa det Menneskelige, men »den glade« er atter for lidt betegnende.

Der har været Impulser, der drev Inderen, som skulde vælge mellem Han- og Hunkøn, til at tillægge »Skydækket« det sidste. Vi ville næppe nogensinde naa til fuldkommen at redegøre for disse. Vi kunne henvise til, at Forestillingen om Himlens »Maiken« for Duggen ved Ushas vilde være en

*) Brugmann i Kuhn: Zeitschr. f. vergl. Sprachf. Bind 24 p. 50 flg.

2) Jeg har uden videre Omtale medtaget de faa Steder, hvor usrå og Sideformer som ush, ushå forekomme i samme Betydning som ushas, men næsten altid anført Ordet. Det gjaldt jo om at forklare Begrebet ushas, ikke Ordet.

meget vigtig Faktor. Thi Malkningen var Kvindegerning. Altsaa kunde det neutrale ushas alene ved Attributen duhitar divas blive et Femininum. Og paa samme Maade vilde Opfattelsen af den farvede Sky som en Malkeko bidrage til at udvikle det Feminine.

Jeg skal nu anføre enkelte Udtryk, der for Ushas' Vedkommende bidrog til at fæstne Menneskeskikkelsen, uden som sagt at indlade mig paa den almene gudeskabende Sjælsproces. Disse Udtryk anvendtes om Ushas selv paa en Tid, hvor Ordets oprindelige Betydning endnu huskedes, men naar denne var svækket eller glemt, virkede de stærkt i antropomorfistisk Retning.

Der tillægges Ushas et Legeme.

IV, 51, 9: Nu komme Ushaserne skjulende den sorte Gru med deres hvide Legemer.

V, 80, 5: Hun, visende sig ren paa Legemet, staar højt at se som en badende Kvinde.

V, 80, 4: Ushas aabenbarende sit Legeme i Øst.

I, 124, 6: Stolt af (prangende med) sit udadlelige Legeme Jævnf. I, 123, 10.

I, 123, 11: Skøn af Udseende som en af Moderen pyntet Pige lader Du dit Legem se.

Det er Ordet tanu som overalt er anvendt, men tanu af Rod tan »udspænde, udstrække (en Traad, et Væv)« betyder som Adjektiv »lang« og betegner som Substantiv primært blot »det Udstrakte, Fladen«.1) Hvilket Ord kunde være mere passende til at appercipere Morgenskyernes Masse med! Det er derfor højst sandsynligt, at der kunde tillægges Ushas et »tanu« selv i den ældste Periode, uden at man tænkte paa Menneskekroppen; dernæst vilde Skymassens langstrakte lysende Legeme blive til Ushas' straalende Gudindeskikkelse.

Der tillægges Ushas et Bryst.

I, 124, 4: Der viste sig ligesom en skøn (Kvindes) Bryst, det aabenbarede gode Ting ligesom en Tordensky (?).

') Man jævnføre K, 88, 12: Agni som udbredte (gav Legeme til, iatåna) de straalende Ushaser.

Stedet er saa særdeles betegnende, fordi det næppe kan afgøres hvormeget her er Virkelighedsopfattelse, hvormeget Videredannelser. Den hvide svagtrødmende Sky aabenbarer sig som et Kvindebryst, og det saameget mere som begge indeholde Mælken (Jævnf. ovenf.). Denne Forestilling kombineres dernæst med den, efter hvilken Ushas afhyller Skydækket, idet hun borttager Mørkets Hylster. Man tænke sig tre Lag: først den faste Himmelhvælving, over den ligger Ushas1 Dække, som om Natten dækkes igen af Mørkets Dække. Naar det altsaa hedder, at Ushas blotter Brystet, tænker jeg mig, at Mørket er det Klædebon hun borttager, men Hymnerne afgive ikke sikre Beviser herfor. Og vi ere med disse Forestillinger indenfor en Periode, hvor Ushas er stærkt personificeret, saaledes i følgende Vers:

I, 124, 7 (V, 80, 6): Hun løsner som en Pige, ligesom smilende, huldsalig Brystdugen (?).

VI, 64, 2: Du, den smykkede, blotter Brystet.

I, 123, 10: Smilende blotter Du, den straalende Pige, dine Bryster.

Ushas kaldes her den smilende — saaledes ogsaa I, 92, 6: Du smiler straalende. Jeg gør med det Samme opmærksom paa, at det ogsaa i sligt menneskeligt Træk er tilladt at se Spor af en tidligere Naturalisme. De hvide Skyer skinnede som de hvide Tænder under Smilet, og begge Fænomener apperciperedes ens. Der er desuden som bekendt et nært Slægtskab mellem »smile« og »rødme«.1) Var der først tillagt Ushas et Ansigt, vilde dette ogsaa smile.

Men der tillægges netop Ushas et Ansigt.

VII, 85, 1: Somaen har et Smør-ansigt (ghrtapratika) som Gudinden Ushas.

VI, 50, 8: Ushas1 Aasyn (pratika).

I, 92, 6: Ushas' skøn af Ansigt (supratika).

V, 76, 1: Agni belyser Ushasernes Ansigt (anika).

III, 30, 13: Den prægtige Ushas' store klare Aasyn (anika).

') Jævnf. Goldziher: Der Mythos bei den Hebräern p. 110.

/I, 113, 19: (Ushas), Aditis Aasyn (anika).

pratika er som Adjektiv »vendt imod, ligeoverforstaaende«, dernæst (Tingens) »Ydre, Overflade« som Substantiv —Ordet vilde kunne anvendes om Ushas, inden endnu dennes Menneskeskikkelse var fastslaaet. — amka derimod synes at betegne Ansigtet som det »aandende« og vilde saaledes være absolut overført fra det Menneskelige. Hvor vage Forestillingerne imidlertid vare, ses bedst af, at Gudinden har et Smøransigt. Den hvide Sky, der dryppede Dugg (=ghrta), lignedes med det flydende Smør, der dryppedes i Somaen. — Dernæst anvendes anika i Udtrykket »Aditis Aasyn«.

Man er endnu ikke blevet enig om, hvad Aditi repræsenterer. Medens Max Müller mener at »Aditi, en gammel Gud eller Gudinde, er i Virkeligheden det ældste Navn, opfundet (ünvented, sic) til at betegne det Uendelige«, altsaa gør aditi til en særlig abstrakt Betegnelse, paastaar den nyeste Monograf over denne Guddom Hillebrandt, at aditi betegner Dagslyset som det uforgængelige *). Jeg kan ikke dele nogen af disse Anskuelser; for mig

betegner Ordet, i alt Fald oprindeligt et Konkretum, der fremgik af Indernes Verdens-

teori. Den kan fremstilles i en Figur saaledes

her er a Jorden, imellem den som Basis og c Himmelhvælvingen ligger b antariksha (Mellemlaget, Luften) men paa den anden Side af den faste Himmelhvælving ligger d »det Hinsides«, som efter min Mening Inderne tænkte sig som Lysets Kilde og betegnede ved Ordet aditi. Her er kun givet det simpleste Skema; Benævnelserne skifte og gaa over i hinanden (Hymne X, 129, 1 er vyoman hinsides rajas = div?) og ogsaa Anskuelserne veksle.

Uden at gaa ind paa Enkeltheder vil jeg anføre, hvor

') Max Müller: Rig-Veda, translated I, 230 flg.; Hillebrandt: Ueber die Göttin Aditi.let enkelte vanskelige Steder forklares ud fra denne Anskuelse. Saaledes:

Y, 62, 8: Ved Ushas' Gryen, ved Solens Opgang bestige I, Yaruna og Mitra, den guldformede Trone paa Jærnsøj-lerne; derfra skue I aditi og diti (o: hvad der er hinsides Himlen og det af den begrænsede).

Man jævnføre Hymnen om Gudernes Oprindelse X, 72, 4: »Daksha fødtes af Aditi, Aditi atter af Daksha, efter Aditi fødtes alle Guder.« Jeg tænker mig dette saaledes. Hvem skabte aditi, spørges der? En mandlig Kraft, personificeret Daksha (Kraft); men som Guddom kommer atter Daksha fra Aditi, thi fra det Hinsides komme alle Lysguder, derfor er, som ogsaa her siges, Aditi Gudernes Ophav.

Ushas er da efter min Mening Aditis Aasyn, fordi den første Morgenlysning paa Himlen var den yderste Spidse af det Hinsides, der tænktes at rumme Lyset i sig; Morgenrøden var saa Lysets første Aandepust. Det er den samme Forestilling, anderledes udtrykt, som i samme Vers bevirker at Ushas kaldes „Gudernes Moder", det er Dagens første Straale, der ligesom føder alle Lysguderne (deva, vasu).

Et Legeme, et Bryst, et Ansigt — hvor let vilde ikke slige Forestillinger gøre Gudeskikkelsen færdig; men dertil korn endnu, at visse Egenskaber, man tillagde Ushas, passede ligesaavel for Naturfænomenet som for Gudinden. Saaledes kaldes Ushas „ung" af den simple Grund, at Morgenrøden fødes synlig for Menneskets Øje; men Ushas kaldes ogsaa „„gammel", fordi Morgenrøden viste sig hver Dag paany og havde vist sig saaledes for tidligere Slægter, for »Fædrene«. Men »ung« og »gammel« ere menneskelige Begreber, som netop forenede i samme Person, vilde vække Forestillingen om noget Guddommeligt eller Overnaturligt. Jeg anfører her de Steder, hvor Ushas viser sig som Gudinde i Skikkelse af en ung Kvinde:

I, 124, 11: Denne Pige (yuvati) straalede i Øst, hun spænder for de røde Kørs Fortrav (anika), hun skal gry nu.

I, 48, 5: Som en glad Pige (yoshå) kommer Ushas hid.

VII, 77, 1: Straalende er hun kommet som en ung Pige.Undertiden fremhæves Modsætningen mellem gammel og ung:

III, 61, 1: Gammel, o Gudinde, (skønt) en Ungmø følger Du Reglen, gavmild.

I, 92, 10: Den ældgamle Kvinde (fødes) bestandig paany.

11: Pigen (yoshå) straaler med (i) sin Elskers Blik.

Undertiden tillægges betegnende Ord, saaledes:

VII, 80, 2: Frem gaar den ublu Pige.

Ikke blufærdig er Ushas, fordi hun vender sig imod de ofrende Mænd og længes mod sin Elsker (Agni, Solen). Man jævnføre:

I, 30, 20: Hvilken Dødelig er dig til Nydelse, o udødelige Ushas, mod hvem venlig? Til hvem kommer Du, o Skinnende!

Ushas er udødelig (egentlig ikke døende, ikke død) af samme Grund som hun er gammel, fordi hun hver Dag fødes paany. Saaledes kaldes hun ogsaa III, 61, 2 og i det karakteristiske Vers:

I, 113, 13: Altid fra fordum gryede den himmelske Ushas . . . ogsaa i kommende Dage vil hun lyse; ikke ældende, ikke dødelig (amrtå) vandrer hun efter Sædvane.

Det ligger nær ved hint Vers I, 30, 20 at tænke paa de mange Myter om Aurora hos andre Folkeslag. Det er dog ikke vist, at her tales om Gudindens Kærlighed til en Dødelig1). Forestillingen: »hvilken Dødelig ofrer Ushas til Behag?« kunde være tilstrækkelig. En jordisk Elsker tillægges ellers ikke Ushas men vel en himmelsk. — Paa én Gang sammenlignet med en Pige og en Hustru er Ushas i følgende Vers:

I, 124, 7: Som en brødreløs Pige vendende sig imod

') 1 Sammensætningen »kadhapriye« antager man, at Versets hele sensus er indesluttet, idet man afleder kadha af Spørgestammen. Pet. Leks., som Grassmann har efterlignet: gegen wen freundlich. Ludwig: wo hast Du deinen Freund? Man kunde dog tænke sig en Rod kadh som Biform til kath og oversætte: sangelskende i Tilslutning til Såyana, som antager dh for vedisk Uregelmæssighed.— 45 —

Mændene skrider Ushas frem, skøntpyntet lig en Hustru, der længes mod Manden, løsner Ushas ligesom smilende Brystdugen.

Ligesom Ushas i dette Vers er pyntet, saaledes ogsaa i: I, 92, 4: Hun strør over sig de brogede Skrud ligesom en Danserinde x).

Man vil erindre, at Ushas' Klædebon netop er den oprindeligste Forestilling om Ushas selv: Gudinden ligesom hæver sig ud af Skydækket og iklæder sig det ligesom en pyntelig Dragt. Billedet af Ushas er nu helt færdig. Hun staar som den skønne, smilende, festlig klædte Kvinde med det blottede Bryst — moralske Egenskaber komme til; men dog ere Forestillingerne saa vage, at Ushas paa én Gang er ung og gammel, Pige og Moder, en Danserinde og — en fodløs. Saaledes hedder det nemlig:

I, 152; 3: Foran de fodforsynede gaar fodløs den ene. VI, 59, 6: O Indra-Agni! Denne fodløse (Kvinde) kom før de fodforsynede; uden Hoved talte den gaaende med Tungen (og) skred tredive Skridt frem.

Ushas, tror jeg, er „fodløs", fordi Morgenrøden ingen Straaler kaster. Solen derimod siges at være »tusindføddet« (VIII, 58, 16) ligesom den kaldes »tusindøjet« og »havende tusinde Straaler« (I, 119, 1: Açvinernes Vogn). Morgenrøden bevæger sig ogsaa paa helt anden Maade end Solen, der »gaar« over Himlen. Altsaa er Tanken den: »Morgenskyerne komme før Solstraalerne.« Den, som taler, gaaende, med Tunge skønt uden Hoved, holder jeg for Agni, Offer- ♦ ilden. Grassmann derimod forstaar det om Solguden. Men Solen er ikke hovedløs, den opfattes netop som et lysende Hoved. Ildens Tunge omtales bestandig i de gamle Sprog som endnu i de moderne. At Ilden taler, er en Forestilling, som allerede dens Tunge kunde medføre, men som desuden

') Jævnf. X, 29, 2: ved denne Ushas' og den seneres Dans (nrtau). Dans er den bølgende Bevægelse og behøver paa dette Sted slet ikke at være knyttet til Gudindeskikkelsen. Skyerne sprede sig som dansende — er Forestillingen.dens Knitren vilde bidrage til at udvikle. Agni synger, hedder det ofte, som en Præst, ja tordner endog. (Se V, 25, 8 : Agnis Flammer lyde højt som Pressestenen og din Knitren hæver sig som Himlens Torden).

I det enkelte Vers at afgøre, hvorvidt den mytologiske Proces er kommet, er ofte meget vanskeligt. Hvilken Ushas-forestilling findes f. Eks. i følgende Vers:

VI, 64, 4: For Dig ere lettilgængelige, gode Veje paa Bjærgene, Du overskrider Vandene i den vindløse Luft, o Selvlysende.

Er det her Gudinden Ushas, der staar paa Bjærgtoppen (Skyen ?) og gaar paa Vandet, eller er det Skydækket, der breder sig ud i Luften? Ligesaa omtvistelig er Vokativen »adrisäno» VI, 65, 5. Oversættelsen: »Du, som dvæler paa Bjærgryg-gen« vilde allerede være tvivlsom, men oversætter man et saadant Kompositum som det oprindelig er tænkt: »o Bjærg-ryg« synes vi at staa den ældste Naturalisme nær. Endnu dunklere er følgende Vers:

VIII, 101, (90), 13: Hun som nedbøjende sig er straalende — Farver (Former) ere frembragte af den røde — hun viste sig ligesom straalende, kommende mellem de ti Arme (efter Säyawa: de ti Verdenshjørner).

Til Afgørelsen af disse Spørgsmaal vilde det være af største Betydning, hvis vi havde udførlige Beretninger om, hvorvidt Inderne i Vedaticlen forfærdigede sig Billeder af deres Guder. Som bekendt er det en meget omstridt Sag. Det Forsøg, Bollensen har gjort1) paa at bevise Gudebilledernes Eksistens af enkelte Ord og Udtryksmaader, synes mig mislykket; alle hans Beviser tillade en anden Forklaring. Jeg kender kun et eneste og hidtil uænset Sted af Rigveda, hvoraf det kunde fremgaa, at Gudebilleder forfærdigedes2). Det er

') Zeitschrift der deutschen-morgenländischen Gesellschaft Bd. 22 p. 587.

2) Efter dette var skrevet, har jeg set, at Collin (Om och ur Rigveda I p. 80) anfører det samme Vers.— 47 —

IV, 24, 9: For hvad der var mere værd, bød man en ringere Pris; da jeg gik hjem var jeg glad ved ikke at have solgt — (en anden vil ikke sælge det værdiløse for en højere Pris) — Taaber udmalke jo hele Yveret.

10: Hvem vil køle denne min Indra jor ti Kør? Naar den har tilintetgjort Fjenden, kan han atter give mig den tilbage.

Mig forekommer dette Sted kun at tillade én Forklaring: den Talende har gjort Forsøg paa at sælge sit Gudebillede, men man har budt ham altfor lidt. Han vil have ti Kør for sin Indra, saa vil han tage den tilbage, naar den har vist sig nyttig i Kampen. — Selv om denne Udtydning var rigtig, vilde der dog atter kunne spørges, hvor meget dette Vers beviste for de øvrige Hymner.

Fast staar nu i hvert Fald Ushas som Person eller Gudinde. Jeg knytter nu hertil de Forestillinger, man gjorde sig om Ushas som moralsk Væsen. For at disse kunde opstaa, er det klart, at Guddomsideen maatte være fuldfærdig> Man maa da ikke her fordre, at de mytologiske Anskuelser skulle grunde paa Naturiagttagelser af direkte Art; naturligvis overførtes Forestillingerne fra den ene Guddom til den anden, da først det indiske Panteon befolkedes. Var den ene Guddom stor, rig, vældig, skøn o. s. v. vilde den anden ogsaa blive det. Kun de Egenskaber, som grunde dybere i Ushas' Væsen fortjene derfor videre Omtale.

»Ushas bringer Lyset, Dagen« denne Gudindes Hovedegenskab kan ses fra forskellige Sider. Lyset er en Gave, en Skat:

I, 123, 6: De straalende Ushaser aabenbare de af Mørket gemte Skatte, de attraaværdige.

Saaledes kaldes Ushas citramaghå (I, 48, 10) »havende en straalende Gave«. (Jævnf. samme Hymnes v. 14, hvor »Lysets Naaclegave« omtales) — og saaledes er Ushas i det Hele en god og gavmild Guddom:

I, 48, 12: Du, Ushas, skal give os Korigdom, Hesterigdom, berømmeligt Bytte og Helterigdom.

Sligt omtales saa hyppigt og er saa let forklarligt, at det— 48 —

er unødvendigt at give mange Eksempler derpaa, Kun kan det bemærkes, at Lyset ikke var Ushas eneste Gave; hun bragte ogsaa Duggen som Mælk fra de himmelske Kør og nedlagde Mælken i de jordiske Kørs Yvere (Se ovenfor p. 32).

At Ushas bringer Dagen, kan dernæst opfattes saaledes, at hun hver Morgen lægger en Dag til Menneskets Liv, men ogsaa saaledes, at hun hver Morgen gør Mennesket en Dag-ældre og saaledes bringer det nærmere Døden. Begge Forestillinger komme tilorde i Hymnerne:

I, 124, 10: Straal prægtigt for Offergiverne, for Lovsangerne, idet Du lader dem ældes, men derimod:

I, 92, 11: Minskende Menneskeslægterne straaler Pigen. Jævnf. I, 124, 2.

Idet Ushas bringer Lyset, forjager hun Mørket. Yi have allerede omtalt dette. Natten er en Fjende, hun fordriver, samtidigt bortskyr hun ogsaa de onde Mennesker, der røve og overfalde om Natten. Ideerne ere tæt sammenslyngede, saaledes naar det hedder:

I, 48, 8: Ushas skal bortlyse Fjenderne, de Skadende. X, 35, 3: Den gryende Ushas skal fjærne det Onde. Ushas' mest omtalte Funktion overfor Jordelivet er dog at vække Menneskene. Det er unødvendigt at anføre mer end et Par Bevissteder herfor, den senere Oversættelse vil bringe dem i Overflod. Her vil jeg gøre opmærksom paa, at

efter vedisk Tankegang er Søvnen nær knyttet til Døden. Det er muligt, at i den ældste Tid Søvnen betragtedes som en kort Død. Man sammenholde følgende Steder: I, 113, 4—6: Ushas har vækket alle Yæsener. I, 113, 16: Kejser ederl Den levende Aande er atter kommet til os, Mørket veg bort, Lyset er kommet. I, 48, 10: Altings Liv og Aande er i dig. I, 92, 9: vækkende alt Levende til at gaa (Ushas). I, 113, 8: sættende det Levende i Bevægelse, vækkende enhversomhelst død.

Ushas fjærner Søvnen, men er særlig naadig Guddom ved at bortjage den onde Søvn eller Drøm. I en Hymne til

Aditjerne synes der til Slutning at være indkommet nogle uensartede Vers, som knyttes sammen ved Navnet Trita åptya, om hvilket Væsens Betydning det næppe er muligt at opstille andet end Hypoteser. Versene ere ogsaa ellers uklare: VIII, 47, 14: Den daarlige Søvn hos os og hos Køerne, skaf den bort, o Himlens Datter, til Trita åptya.

18: Nu have vi vundet, sejret, ere syndfri. Lys Du nu bort den onde Drøm, som vi have frygtet i Nat.

Om Natten synder man; thi Natten er den onde Tid hvor Uret f=Mørke anrtaj hersker, og rta (Ret=Lys/) er forsvundet. Men om Ushas hedder det:

I, 124, 3: Hun følger rigtigt Rettens Vej, forveksler ikke Retningerne fJævni. III, 30, 12: Solen forveksler ikke de anviste Retninger).

Ushas, som altid viser sig med Lys i Øst, er derfor ogsaa Uskyldigheds Gudinde1) — saa højt stiger den moralske Videredannelse af de primitive Forestillinger om Naturfænomenerne, og Sangeren kan derfor udraabe:

X, 35, 2: Om Uskyldighed anraabe vi Solen og Ushas.

Ushas' Vogn og Forspand.

Næsten alle Guddomme i vedisk Mytologi tillægges der Vogne og Forspand. En saadan Overførelse fra menneskelige Forhold er i og for sig let forklarlig. Den mytologiske Videnskab har desuden paavist, hvorledes enkelte Naturfænomener bidrog til at udvikle Forestillingen om de himmelske Vogne, og hvorledes Sproget samtidigt ved sine ensartede Benævnelser skabte mytiske Udtryk ogsaa i denne Henseende. Sikkert er det, at Solen opfattedes som et rullende Hjul (cakra, ratha) og sandsynligt er det, at Solstraalen opfattedes som »den hurtige« eller »Hest« (açva).

Men ogsaa Ushas opfattes som et Hjul som det fremgaar af følgende Sted:

') Jævnf. nedenfor under »Usha9 og Savitar«.

III, 61, 3: Hul hid som et Hjul (cakraj, Du unge (Kvinde).

Det synes mig rimeligt, at Sangeren her har tænkt paa det farvede Skydække, der rullede frem over Himlen. Overalt ellers er det Gudinden der kører. Det Ord, der herom bruges er Roden vali (*vagh) som rimeligvis har en generel Grund-^betydning1) »bevæge frem, trække (baade tillands og tilsøs)« men senere individualiseredes til kun at anvendes om Kørsel. Baade Subjekt og Prædikat var saaledes myteskabende i en Sætning som denne açvå vahanti süryasya ratham (cakram): i den ældre Periode vil den opfattes som: »de hurtige (Sol-straaler) trække den Lysendes (Solens) Rund« men efterhaanden skifte Ordene Betydning, saa Oversættelsen bliver: »Hestene fremkøre Gud Sols Vogn«.

Der har da været en Tid, hvor man sagde: usho vahate, idet man endnu bevarede Forestillingen om Ushas som det farvede Himmeldække, saa at Ordene omtrent betød: »Tæppet drages for«; men alt som Ushas sammensattes, kom Sætningen til at betyde: »Ushas kører«.

Paa samme Maade naar det hedder:

I, 48, 12: Ushas! kør alle Guder hid saa skal man for den ældste Tids "Vedkommende oversætte: »Før alle Guder

hid«. Det er Himmellysningen, i hvis Følge alle Dagens Guder komme. Saaledes ogsaa

V, 80, 1: Hidkørende (førende) Solen.

VI, 64, 4: Kør (før) Rigdom hid til os.

Det hedder nu i Almindelighed om Ushas, at hun kører:

VII, 75, 4: Hun, kørende fra det Fjærne, kommer paa én Dag omkring til de fem Stammer.

I, 48, 7: Hun kørte fra det Fjærne, fra Solens Opgang. (Jævnf. dog nedenfor Versets Udgang).

Ligesom Skydækket kaldes et Hjul, saaledes lignes det ogsaa med en Vogn2). Der kan naar man sammenholder de

') Jævnf. Curtius: Grrundzüge d. griech. Etymologie p. 192.

2) Desuden betyder baade cakra og ratlia ligesaavel »Vogn« som »Hjul«.

følgende Steder ingen Tvivl være om, at Inderne ved Nævnelsen af Ushas' Vogn havde selve den oprindelige Ushas, det lysende Skydække for Øje. Blot et Sted som:

I, 123, 7: Ushas har lyst med sin glødende Vogn er bevisende. Kun naar Skyen er Vognen, vil det være forstaaelig^ at Ushas har mange Vogne, ligesom der er mange Ushaser paa den enkelte Morgen. Saaledes:

I, 48, 7: Hun udbreder sig med hundrede Vogne. Der tillægges ogsaa Vognen de samme Egenskaber som Ushas. Den er »stor« (I, 48, 10, V, 80, 2) og »rigtsmykket« : I, 49, 2: Beskyt med den rigtsmykkede, letløbende Vogn, paa hvilken Du staar.

Den bringer Lysguderne ligesom Ushas: I, 123, 1: Koens brede Vogn er forspændt, de udødelige Guder have besteget den.

Og der spørges om Vognen som om Ushas:

IV, 51, 4: Mon denne eders Vogn idag er gammel eller ny, Gudinder!

Fra Vognen komme vi til Forspandet. Atter her slaar det Naturalistiske igennem. Vognen trækkes almindeligvis af Kør, men Koen er jo netop Ushas i egen Person. Naar Skydækket lysnede i Øst, var det for Inderen som om der fremkørte en Skyvogn, trukket af Skykør. Det hele Indbegreb hed Ushas. Senere var det Ushas, der kørte Vognen. Et Sted hedders det ganske ubestemt:

I, 49, 1: De rødlige (aruwapsa) skulle køre (føre) dig til Somaudpræsserens Hus.

og Ushas kaldes netop med samme Tilnavn V, 80, 1. Køerne nævnes derimod ofte:

I, 124, 11: Hun spænder for de røde Kørs Fortrav.

V, 80, 3: Hun, kørende med de røde Kør, frembringer Rigdom.

VI, 64, 3: De røde klare Kør køre den huldsalige, vidt sig bredende.

Et Par Gange nævnes ved Analogi Tyre: VI, 64, 5: Kør hid til os med dine Tyre. Jævnfør VII, 79, 2.

Meget hyppigt substitueres istedetfor Kør Heste. Ogsaa her foreligger rimeligvis en gammel Apperception af Morgenskyen. Ushas kaldes nemlig selv en Hoppe.

I, 30, 21: O straalende rød som en Hoppe.

IV, 52, 2: Straalende rød som en Hoppe var Ushas. Et almindeligt Tilnavn til Ushas er desuden våjimvaü »den der har raske Heste« (Jævnf. I, 48, 6). Den røde Sky var en rød Hoppe, der for frem over Himlen, og derfor blev det Heste, der gik for Ushas1 Vogn; men det hedder om Vognen, at den spændte sig selv for, fordi ingen saa',

hvem der spændte Skyhesten for Vognen:

VII, 48, 4: Hun hesteg den sig selv forspændende Vogn, som let forspændte Heste trække.

Hestene ere røde, skønne, vidtfunklende som Ushas.

I, 113, 14: Ushas kommer med de røde (aruna) Heste paa den vel forspændte Vogn.

VI, 65, 2: De gennemfare dette med deres Heste, Usha-serne paa den guldglimtende Vogn.

III, 61, 2: Ushas straal frem med den gyldne Vogn. De letstyrelige Heste, de vidtfunklende føre dig, den guldfarvede, hid.

VII, 75, 6 : De røde skønne Heste have vist sig, trækkende den lysende Ushas paa den alt forskønnende Vogn.

IV, 51, 5: I drage jo paa én Dag omkring til alle Væsener med eders let forspændte Heste.

Ushas og Agni.

Forbindelsen mellem Morgenrøden og Ilden omtales i en Mængde Hymnesteder, i Særdeleshed i saadanne Hymner, der ikke specielt ere rettede til Ushas.

Inderens første Gerning om Morgenen var at tænde Ild. Den antændes paa Husarnen, der i den ældste Tid sikkert samtidigt gjorde Tjeneste som Alter, og senere hen anstilles et Ildoffer paa et indviet Sted udenfor Huset eller i et Tempel. Menneskene skabte Lys og fordrev Mørket paa samme Maade, som Ushas jog Natten bort.— 53 —

Paa adskillige Steder omtales Ildens Antændelse i Forbindelse med Ushas1 Komme, idet kun Samtidigheden betones :

I, 124, 1: Ushas var gryende sammen med den antændte Ild.

11: Nu straaler hid fra Øst denne Pige, Ilden skal være rede i hvert Hus.

V, 28, 1: Den antændte Ild breder Glans over Himlen, og straaler vidt imod Ushas.

V, 1, 1: Ilden er vakt ved Menneskenes Brændsel henimod (nærmende sig) Ushas, der kommer som en Malkeko.

I, 157, 1: Ilden er antændt fra Jorden af . . . den straalende Ushas klarer op.

VII, 67, 2: Nu lyser den antændte Ild . . . Ushas' Grlans skinner i Øst.

II, 28, 2: Lad os være i din (Yarimas) Beskyttelse, daglig prisende som Ilden ved de korige Ushasers Komme.

Jeg tænker mig, at Lignelsen gaar paa Ildens Knitren, der opfattes som Sang. De Fromme prise daglig Varuna ligesom Ilden daglig knitrer ved (synger ved, priser) Ushas' Komme. Jævnfør:

VII, 78, 2: Hende imøde synger den antændte Ild. Her følge dernæst nogle Steder, hvor Ushas kun lidet føies som mytologisk Figur, men næsten som Tidsbestemmelse. Man kunde tildels oversætte Ordet ved »Morgen«.

III, 6, 7: Du lyser ved de mange straalende Ushaser.

II, 2, 8: Antændt lyser den ved Ushaser (og) Nætter (Grassmann: i de mørke Morgener) som Solen med den røde Straale.

VII, 3, 5; Mændene strigle Agni Aften og Morgen (ushasi) som en Ganger.

III, 5, 2: Budet straalte ved Ushas' Lys.

I, 44, 10: Du, Agni, straalede ved tidligere Ushaser.

VII, 10, 2: Som Solen (Grassmann: som Lys) straaler han ved Ushasernes Gryen.

Y, 3, 8: Yed hendes Gryen (asyå [s] vyushi) gjorde Fædrene dig til Bud

Meningen er: Allerede Fædrene, de tidligere Generationer, have antændt Ilden om Morgenen som Budbringer til Guderne.

Agni, der lyser ved IJsbas' Komme, siges imidlertid ogsaa at belyse, bestraale Ushaserne. Tanken er omtrent den samme som vi vilde udtrykke saaledes, at Morgenhimlen fik Genskin af Ilden. Imod Ushas' eller Ushasernes' hvide Flade stiger Baalets Lue og synes at belyse den i Dæmringen:

Y, 76, 1: Agni belyser Ushasernes Aasyn.

II, 2, 7: Oplys Ushaserne som den klare Sol.

Man kunde paa et saadant Sted oversætte: »Oplys Morgenerne« (ushas som Tidsbestemmelse) o : »lys om Morgenen. Men man jævnføre samme Hymnes andet Vers:

II, 2, 2: Mod dig, Agni, skrige Nat og Ushas som i Staldene Køerne efter Kalven. Du som Lysets Hjælper straaler for Menneskestammerne gennem de lange Nætter.

I et saadant Vers er Ushas sikkert personificeret. Saaledes rimeligvis ogsaa i:

X, 8, 4: Thi Du (Agni) gaar forud for hver Ushas, Du var oplysende de to Tvillinger (o: Dag og Nat).

Forskellige Nuancer opstaa nu af denne Forestilling. Ved den tætte Forbindelse, der findes imellem at belyse (== lade skue) og at se, bliver den Sætning: »Ilden belyser Ushas« til »Ildguden Agni skuer Gudinden Ushas«, saaledes:

IV, 14, 1: Agni har skuet Ushaserne.

IV, 13, 1: Agni har skuet Ushasernes Komme, glad de Lysendes Gavegivning.

Dernæst udtrykkes det, at Ilden belyser Ushas, ogsaa saaledes, at Agni straaler med selve Ushas' Lys:

X, 91, 4: Dine (Agnis) Veje straale som Ushasernes.

VI, 15, 5: Agni, som straaler ligesom med Ushas'Glans.

VII, 5, 5: Agni, Ushasernes og Dagens Flamme.

I, 44, 5 : Du, Agni, er Ushas' (Morgenens) store klare Lys.

Denne Samtidighed som her overalt er sat imellem Agni og Ushas, opfattedes imidlertid snart som et Cavsalitetsforhold. I Virkeligheden er jo den gentagne Iagttagelse af Samtidighed den eneste Basis for en Opstillelse af Aarsags- og Virkningsforhold. Idet Mennesket i den vaagnende Civilisations— 55 —

Tid opfattede det som en Lov, at Morgenrødens Komme var afhængig af Ildens Antændelse, var dette kun en Følge af de Grænser, under hvilke den menneskelige Tanke altid virker. Vi sammenkæde altid de Fænomener, vi mene at iagttage i Yderverdnen og gruppere dem efter Love; jo nøjere vi iagttage, jo finere og mere beslægtede vi formaa at gøre Kædens Led, desto paalideligere er vor Lovopstillelse. For de ældste Mennesker var Iagttagelsen saa lidt udarbejdet, at det kunde hænde dem at opstille Led ved Siden af hinanden, imellem hvilke vor Viden senere har set Kløfter.

Saasnart en Forestilling af den Art som at Ilden bevirkede Ushas' Komme var opstaaet, lod den sig i lang Tid ikke fjærne. Man iagttog ikke et eneste Tilfælde, hvor efter Ildens Antændelse i Tusmørket, Dagen ikke gryede. Det hedder da ogsaa ligefrem:

X, 88, 12: Agni, som udbredte de straalende Ushaser.

X, 3, 2: Naar Ilden med sin Glans overvinder den sorte Hjorteko (o: Natten) frembringende Pigen den store Faders Datter, lyser den tjenstvillige sammen metl Himlens Lysguder løftende Solens Lue højt.

En særegen Opfattelse, der hører herhid, findes i følgende Vers:

VII, 6, 4: Agni, der gjorde de i det vestlige Mørke sig glædende (Kvinder, madantis) østlige, priser jeg.

Dette bør vist forstaas saaledes, at Agni gør Aftenrøde til Morgenrøde, skønt denne Forestilling ikke findes paa andre Steder. Det er Ilden som meel sin Glans bevirker, at den rødmende Aftenhimmel atter fremtræder om

Morgenen i Øst, maaske saaledes, at Ilden om Natten gemte Lyset i sig tagende det fra forrige Dag og atter givende det til den næste. — Ludwig oversætter saaledes: »Agni, som bragte de i Mørket sig glædende Kvinder frem« og mener maaske, at det er Ushaserne, endnu skjulte af Nattemørket, Agni driver frem.

At Agni bringer Ushas, udtrykkes endvidere saaledes:

I, 44, 1: O Agni, kør Ushas' straalende lyse Gave hid til den Fromme, kør hid de aarlevaagne Guder.

Indernes myteskabende Fantasi maatte imidlertid udviklede Tvendes Forhold langt inderligere. Efter deres Mening var Ilden Gudernes hedste Tjener og Ernærer; idet Ildguden fortærede Ofret, bespistes alle Guderne; mod Agni længes de derfor alle. Man mærke nu Stigningen i følgende Vers:

III, 14, 3: Hid løbe omkaps til dig de to Ushaser paa Vindens Veje; naar man har salvet den gamle med Smørret (o: gydt Olje i Ilden) træde de ind i Huset ligesom paa Vognen.

VI, 49, 2: Agni, begge Pigers (o: Ushas' og Nats; Såy. Himmel og Jord) betænksomme Tjener.

I, 79, 1: Den guldlokkede i Taagens Rum er en larmende Slange, glidende som Vinden, klartglimtende, Ushas1 Fortrolige; de straalende (o: Ushaserne) ere virkende som arbejdende (Kvinder).

Grassmann oversætter: »som trofaste Hustruer glimre Morgenroderne skønt». Såya/ia mener, at her er Tale om Lyn-Agni, hvad der bliver sandsynligere, naar man jævnfører v. 2: »Det nærmede sig med smilende Kvinder, Taager (Regnskyl) falde, Skyer tordne«.

Efterhaanden ojDstaar mellem Ushas og Agni et kønsligt Forhold. De naturalistiske Forestillinger, der ligge til Grund, kunne vanskeligt eftervises i Enkeltheder. Man betragte først Verset:

X, 8, 3: Under hans Flyven i Helligdommens Skød (o: under hans Flammen paa Alteret) fryde de rødlige Kvinder (arushi), der staa paa Heste, sig ved hans Legeme (tan-vas Gen.).

Ludwig oversætter endog: »nyde hans Legeme«. Maaske Meningen blot er, at Gudinden glæder sig ved Offerilden, der bringer hende Føde. Men denne Tanke er udtrykt paa en Maade, der for en senere mytologiserende Periode kunde bringe noget Seksuelt ind. Overgangen vilde være at opstille omtrent saaledes: Morgenrøden glæder sig med Ilden, Ushas glæder sig med Ilden, Ushas glæder sig med Agni. Med den sidste Sætning er Myten færdig.

Muligvis spiller den Forestilling ind med, at Flammen,— 57 —

der steg mod Himlen, syntesi at berøre Gudinden. Sligt er vel udtrykt i dette Vers:

X, 92, 2: Usbaserne kysse ham, den som Lyset hurtige, den røde Præst, der er sin egen Søn.

Agni kaldes da Ushas1 Elsker. Den indiske Betegnelse herfor: jära har sikkert havt en mytedannende Indflydelse. Roden maa være jar om den seksuelle Forbindelse, men der gives to andre Rødder jar af Betydning »knitre, synge«, der er almindelig om Ilden, og dernæst »nærme sig, komme«. Agni som jåra kunde muligvis forstaas som »den sig nærmende« eller »knitrende« overfor Ushas samtidigt med at Ordets ejendommelige Betydning fremtraadte for Tanken. — Ganske i Almindelighed hedder det nu:

I, 69, £: Agni ligesom Ushas1 (ush) Elsker (jåra).

VII, 10, 1: Som (i Egenskab af?) Ushas' (ush) Elsker (jåra) bredte han vid Glans.

VII, 9, 1: Nu vaktes Elskeren (jara) af Morgenrodernes Skød, den glade Sanger.

X, 3, 3: Den .straalende, følgende med den straalende (Kvinde) er kommen. Elskeren gaar bagefter Søsteren; udbredende sig i Straaleglans med hvide Farver stod Agni op imod Natten.

Man kunde fristes til at tage Agni her som Betegnelse for Solen, men det kan ikke bevises. Naar det hedder »Elskeren gaar bagefter Søsteren« var der en Mulighed for, at Ushas angaves som Agnis Søster, men det er naturligere at holde sig til den gængse Forestilling og forstaa Søster som Nattens Søster.

VII, 6, 5: Han (Agni) gjorde Ushaserne aryapatnis.

Forklaringen af dette Sted er omstridt. Pet. Leks. og Grassmann: han gav Ushaserne en tro Ægtefælle i sig (Grass-mann: formælede sig fast) og herfor taler det analoge Sted, X, 43, 8: Indra gjorde Vandene aryapatnis.

Ludwig har en anden Opfattelse af de to Steder; her oversætter han: »Han gjorde Ushaserne til Aryakvinder« og i tiende Bog: Indra gjorde Vandene til Afyas Hustruer. Især den sidste Oversættelse er dunkel.— 58 —

Endnu maa jævnføres VI, 44, 23: Soma gjorde Ushaserne supatnis]). — Agni og Soma bevirke altsaa, at Ushaserne faa en god (su) en ærlig, trofast (arya) Ægtefælle. Det er ikke sikkert, at Sætningens Subjekt er Ægtefællen. Denne kunde være Solen. Det vilde være en ganske indisk Tankegang, at Ildofret bevirkede, at Ushas forenedes med sin Ægtefælle, Solen.

Paa Grund af den tætte Forbindelse, der er imellem Ushas og Natten, bliver Agni disses fælles Husbond. Stederne ere omtalte ovenfor p. 29.

Forholdet mellem Agni og Ushas vendes imidlertid ogsaa om. Samtidigheden kunde ogsaa opfattes saaledes, at det var Ushas, der fremkaldte Ilden. Det vilde være naturligt for Inderen at sige, at Ushas vakte Ilden ligesom Mennesket, som det da ogsaa hedder:

III, 5, 1: Den straalende Ild vaktes af Ushas. Men mere mytologisk siges der dernæst, at Ushas frembringer Ilden, at Agni er hendes Barn, dog i Almindelighed saaledes, at Guden er hendes og Nattens fælles Barn, som vi allerede have set p. 28—29. Til de der anførte Steder kan endnu føjes:

V, 1, 4: Naar de to forskelligt farvede Ushaser føde, opstaar den hvide Ganger ved Dagens Frembrud. — Man jævnføre:

VII, 77, 3: Ushas trækkende den hvide skønne Ganger. Herhen hører vel ogsaa det dunkle Sted:

III, 17, 3: Tre ere dine Aldere og tre dine Fødsler fra Ushas.

Dette maa vel forstaas saaledes, at Agni fødes om Morgenen som Sol, som Offerild og som Arneild (?).

Ushas og Açvinerne.

Açvinerne er en Tvillingguddom, hvis Virksomhed og Karakter det trods mange Forsøg endnu ikke er lykkedes at

*) Efter Max Müllers Udgave. Aufreclit læser sapatnis sikkert med Urette.— 59 —

komme til Klarhed om1). Det bekendte Sted hos Yåska: »Hvem er da disse Açviner? Nogle sige Himmel og Jord, andre Dag og Nat, atter andre Sol og Maane og Sagnfortællerne sige: to fromme Konger« — dette Sted viser os, hvor hurtigt deres oprindelige Betydning glemtes i Indien. I den senere indiske Mytologi optræde de kun i Betydning af himmelske Læger, men dette skyldes efter min Mening sekundære Myter i Rigveda. De siges at helbrede Solguden under forskellige mytiske Navne, at paasætte ham Haand og Ben, og denne Forestilling er saa siden efter bleven generaliseret.

Rimeligvis have Açvinerne ført en saa kort Tilværelse i det indiske Panteon, fordi deres Guddomsvæsen ikke direkte er opstaaet af en Naturanskuelse, men kun logisk tilsluttede til en saadan. Dette er saaledes at forstaa. Da Solguden var fastslaaet som Vogngud med et Køretøj, for hvilket var forspændt tvende Trækdyr, førtes man til at deducere, at Vognen var betjent med Kuske, Hestene med Ryttere, og Vognen kørtes maaske af Kusken, som sad foran paa Hesten.

Açvinerne vare vel de tvende Forspændere, Paapassere, Kuske for Solvognen, som de spændte for om Morgenen og kørte frem over Himlen2).

') Eoth erklærer sig ude af Stand til at give en bestemt Opfattelse af deres Væsen. Weber udtaler med megen Betænkelighed, at de kunde betegne Dobbeltstjærnen Dioskurerne som maaske i den jafetiske Hjemstavn stod paa Morgenhimlen. Intet i Hymnerne taler dog herfor. Max Muller gør dem til Morgen og Aften, hvad der er

aldeles umuligt, da Vedaen bestandig stiller dem ens. Golclstücker endelig siger, at de repræsentere »Overgangen fra Mørke til Lys « men noget saa Vagt vilde dog næppe Inderne have formet til Guder.

2) açvin betyder jo kun: »Rytter, Hesteholder«. — Deres almindeligste Tilnavn näsatya viser ogsaa hen til deres oprindeligste Funktion. Der hersker som bekendt stor Uenighed om dette Ords Etymologi. Yåskas (Nir. 6, 13) og På/iinis (6, 3, 75) Afledning na + a + satya »ikke usand« o: sand, som enkelte evropæiske Lærde antage, synes mig et rent Kunstprodukt; Bollensen har ment at nå var et Adverbium lig græsk vai o. s. v. Ordet bør vist simpelthen deles: nås + atya (Næse -f Hest) og er et Kompositum der betegner »den der holder Hesten ved Næsen«. Trækdyrene førtes jo i Indien ved et Tov, der var— 60 —

Da Ushas, Morgenrøden, er Forløberske for Solen, vil man forstaa, at Açvinerne først begynde deres Gerning efter Ushas:

I, 180, 1: I to følge Ushaserne.

I, 183, 2: I følge Ushas, Himlens Datter.

VIII, 5, 2: Naar Ushas udbreder sin Glans, følge I hende paa Vognen.

Overalt anvendes Roden sac egentlig »forene sig med« (jævnf. såkam) dernæst »følge med, efter« (jævnf. lat. sequi).

I, 157, 1: Ilden er antændt fra Jorden af. Solen staar op, den straalende mægtige Morgenrøde klarer op med sin Glans. De to Açviner spænde Vognen for til at køre.

I dette Vers er »Solen staar op« et uheldigt Indskud. Ellers er Ordenen altid denne: først Morgenilden, saa Ushas, saa Açvinerne, saa Solen:

IV, 13, 1: Agni skuede Ushasernes Komme, glad de Lysendes Gavegivning. Açviner, kommer til den Frommes Hus! Gud Sol gaar op i Glans.

IV, 14, 1: Agni har skuet Ushaseftie, kommer Açviner med Vognen.

4: De hurtigste Heste og Vogne skulle køre eder hid ved Ushas Frembrud.

Dette Udtryk ushaso vyush/au (med Varianter som ushasi vyuccliantyåm) vender atter og atter tilbage:

IV, 45, 2: Eders Heste og Vogne stige ushaso vyushiishu.

III, 20, 1: Paakalder Ilden, Ushas, Açvinerne og Da-dhikra (o: Morgensolen) om Morgenen (vyush£ishu).

VII, 71, 1: Natten er vegen for sin Søster Ushas, den sorte har rømmet den røde Vejen. Vi paakalder eder, Açviner!

I, 46, 1: Denne nye (ikke - tidligere) Ushas straaler, Himlens elskede (Datter; Såy.: den kære fra Himlen). Jeg-priser eder, Açviner!

trukket gennem Næsehinden, Strikken hedder nasya, Hullet nastä, næsetrukket nastita. Man jævnføre Y, 61, 2: Hvorfra komme I (Ma-ruter) med Sæde paa (Hestens) ßyg, med Tømme i Næsen.V, 76. 1: Agni belyser Ushasernes Aasyn; kommer hid Açviner.

Ifølge den i Vedaen gængse Tankegang udtrykkes Forholdet efterhaanden mere personligt. Ushas vækker Açvi-nerne:

VIII, 9, 16: Jeg vaagnede sammen med Gudinden qg eders Pris; Du aabnede, Gudinde, Tanke og Offer for den Dødelige.

17 : Væk Açvinerne, o Ushas, yndige, vældige

Gudinde.

18: Naar Du, Ushas, kommer med Glans, lyser Du sammen med Solen, og Açvinernes Vogn kommer.

III, 58, 1: Ushas1 Sang vækkede Açvinerne.

Imidlertid synes der at have gjort sig en anden Anskuelse gældende, ifølge hvilken Açvinerne kom førend Morgenrøden. Vedaen har kun faa Spor heraf:

X, 39, 12: Kommer hid, 4-çviuer> me(l Vognen, hurtigere end Tanken, ved hvis Forspænden (Grassmann: ved hvis Komme) Himlens Datter fødes (Grassmann: viser sig hurtigt) og begge Dage (ahani) de klare (opstaa) fra Vivasvat.

I, 46, 14: Efter eders, de omvankendes Glans kom Ushas. I ynde de hellige Skikke om Nætterne.

Efter denne Tilføjelse kunde man tro, at Digteren kun mente, at Morgenofret til Açvinerne antændtes, inden Ushas ret havde vist sig. Den egentlige Repræsentant for denne Anskuelse er dog Yåska, som lader Açvinerne komme forud for Ushas og alle andre Guddomme (Nir. 12, 5). Denne Mening, som ingen naturlig Forklaring har og næsten intet Støttepunkt i Vedaen, har sikkert havt Indflydelse paa Hymnernes Ordning i Rigveda, hvor Açvinhymnerne hyppigt stilles foran dem, der ere rettede til Ushas.

Forholdet mellem Açvinerne og Ushas betegnes mytologisk saaledes, at Ushas er deres Kammerat:

IV, 52, I: Ushas, Açvinernes Veninde.

Sakhå af sa -f khi (kkyå) egentlig, den som ses sammen med en anden, dernæst »Kammerat, Ven« er et passende
— 62 —

Udtryk for Guddommenes Forbindelse. Dernæst kaldes Ushas Açvinernes Søster:

I, 180, 2: Naar I indhente den langtflyvende, menneske-yenlige, kraftige Ganger, naar eders Søster plejer (? bærer) eder og indbyder eder til Spise og Drikke o. s. v.

Dette omtales ellers ikke; men da Açvinerne hyppigt kaldes Himlens Sønner (divo napåtå) og Ushas er Himlens Datter, er Slægtskabet givet ved den mindste Systematiseren.

Endelig synes Ushas ét Sted at betragtes som Açvinernes Moder:

III, 39, 3: Tvillingemoderen har nu født Tvillingerne.

Men Verset er dunkelt og yder ikke ganske paalideligt Bevis (Jævnf. Max Müller: Yorlesungen ü. d. Wissenschaft der Sprache II, p. 517).

Ushas og Solen.

VII, 63, 3: Straalende rejser sig Sürya fra Ushasernes Skød (upastha).

Oversætter man dette Vers saaledes: »Straalende réjser Solen sig fra Morgenskyernes Stade« saa have vi den rene Naturiagttagelse uden nogensomhelst mytologisk Tilsætning. Men den samme Proces gør sig bestandigt gældende. Saasnart Solen (sürya) og Ushas ere fortættede med andre Forestillinger, saa vil man igen ved Associationer naa til forskellige Myter, idet man stiller Solguden i forskellige fra Menneskelivet laante Forhold til Gudinden Ushas.

Solen vil da være Ushas' (Ushasernes) Elsker, der om Morgenen rejser sig fra hendes Leje:

I, 152, 4: Vi se Elskeren (jåra) nærme sig Pigerne, aldrig læggende sig (hos dem), gaaende ind i det udstrakte, udelte Rum til Varuwa-Mitras Sæde.

Solen slaar sig ikke til Ro hos Ushaserne, men drager videre henover Himlen, Daggudens og Natgudens Sæde. Ikke engang i dette Vers kan det afgøres, hvorvidt den mytologiske Proces er naaet; man maa jævnføre alle de Steder, hvor Ushas og Solens Forening stærkere og stærkere betones.

i— 63 —

At Solen opstaar straks efter Morgenrøden, næsten samtidig med Ushas, udtrykkes saaledes:

X, 111, 7: Naar Ushaserne følge med Solen, vinde dens Straaler klar Herlighed; naar den, gaaet tilhage, ikke ses som Himlens Stjærne, véd ingen om den.

I, 124, 8: Gryende med Solens Straaler salver liun sig.

I, 123, 12: Porenede med Solens Straaler gaa Ushaserne hort og komme atter visende deres skønne Skikkelser (näma).

I, 92, 12: Ej krænkende de guddommelige Bud viste hun sig, synlig, med (ved) Solens Straaler.

Overalt her betones Foreningen mellem Solstraalerne og Skydækket. Med en anden Nuance hedder det, at Solen fylder Ushas med Straaler; jeg tænker, at det er Solstraalernes Bryden igennem Dækket, der hermed menes:

IX, 41, 5: Flyd klart, o kraftige (Soma), fyld begge store Verdner ligesom Solen Ushå'erne med Straaler.

Saasnart Ushas var en Gudinde, saasnart Sürya var en Gud, vilde Inderen i den simple Sætning: »Solen kommer efter Morgenrøden« finde en Myte. Man mærker dennes Udvikling i de følgende Vers:

IX, 84, 2: Draaben (Duggen?) følger ligesom Solen Ushas.

I. 115, 2: Solen gaar bagefter den straalende Gudinde Ushas som en Mand efter en Pige.

I, 123, 9: Pigen kommende til Stævnemødet.

10: Som en Pige stolt af sit Legeme kommer Du Gudinde til den længselsfulde; smilende blotter Du, den straalende Ungmø, dine Bryster for ham.

III, 61, 7: Paa den rertte Vejs Grund (o: i Lysningen) trængte Ushasernes stærke Tyr ind imellem de vældige : Himmel og Jord. Mitra-Varimas store Kunstværk udbredte Lys mangesteds ligesom den guldglimtende (Ushas).

Myten har fæstet sig saa stærkt, at Ushas uden videre kaldes Solens Pige eller Brud1) VII, 75, 5. Til denne Forestillings Udvikling have saaledes bidraget baade Solens Følgen

') yoshå den mandbare Pige; se ovenf. p. 27 om Koden yu.efter i Tid, dens tætte Forening med Ushas, dens Fylden med Straaler (hvor muligvis noget kønsligt har indblandet sig) og endelig dens Løften sig fra Usliasernes Skød.

Men denne Forestilling, at Solen har hvilet i Morgen-taagernes Skød, gør ogsaa Sürya til en Søn af Ushas. Saaledes styrkes hint først anførte Vers (VII, 63, 3) af følgende: I, 152, 3: Foran de fodforsynede gaar den ene fodløse. — Hvo kender dette eders Værk, Mitra-Var uwa! — Hendes Skød bærer Byrden af ham, hun fremmer Bet og nedslaar Uret.

Man jævnføre:

V, 47, 6: Mødrene væve Klæder for Sønnen. Med dette Vers ere vi næsten paa Eventyrets Gebet og dog er Forestillingen saa klar; det er Morgentaagerne, der lægge sig som et Klædebon (ushas) om Solen. — Vi liave allerede tidligere omtalt1), at Ushas som Ko fødte Solen som Kalv, og at Spørgsmaalet var opkastet, om hvem der var

Solens Fader. Ogsaa naar Ushas i Menneskeskikkelse er *

Solens Moder, betones det at hun ikke er befrugtet:

IV, 7, 9: Saasnart den ubefrugtede (Kvinde) har nedlagt Fostret, bliver Du straks fra Fødslen Bud.

Den, der tiltales, er Agni. Den antændte Ild medtager Offerspisen og bringer Bud til Guderne, saasnart Ushas har født Solsønnen. Man jævnføre endnu:

IV, 19, 9: Du (Indra) førte Jomfruens Søn ud af det af Orme bidte Skjul; den Blinde saa', gribende Slangen. Jævnf. IV, 30, 16.

Det er en Uvejrsskildring. Indra fører Solen ud af Skyskjulet, i hvilket Lynslangerne Joed sig ind; den blindede

Sol ser nu atter, gribende om (afvæbnende) Lynslangen.

I Sammenhæng hermed oversætter jeg nu svar et Par Steder ved »Sol«, hvor andre gengive det som »Lys«:

III, 61, 4: Fødende Solen (svar) bredte den velsignelses-rige, vidunderlige sig ud ved Himlens og Jordens Grænse.

1) Se ovenf. p. 37, 38.— 65 —

Y, 80, 1: Hidkørende Solen. Jævnf. VII, 77, 3: Førende (kørende) Gudernes Øje.

Ushas bliver dernæst uden at Moderforholdet betones, den der frembringer Solen:

VII, 78, 3: Ushaserne skabte Solen, Ofret, Ilden.

VII, 80, 2: Hun lod Solen, Ofret, Ilden fremstaa.

Endelig træder Ushas i Modsætning til de foregaaende Myter i fjendtlig Forhold til Solen ligesom til sin Søster Natten. Ushas maa jo give Plads for at Solen kan komme, ja forsvinder endogsaa helt ved dens Straaler. Hymnerne indeholde dog ikke hyppigt denne Anskuelse:

I, 113, 16: Hun har rømmet Vejen, at Solen kan komme. Og stærkere udtrykkes det saaledes:

V, 74, 9: Gry frem, o Himmeldatter, træk ikke dit Værk i Langdrag, at ikke Solen med sin Glød skal brænde dig som en listig Tyv.

Ushas og Indra.

Om Indras Karakter ere mange Teorier opstillede, men dog ingen Klarhed naaet. Han synes snart at være Tordengud, snart Regngud, snart atter Lysgud. Af stor Værdi for at bestemme, hvilket Naturfænomen oprindelig har været udtrykt ved Ordet indra, vilde det være, hvis man kendte Ordets Etymologi. Ogsaa herom er der mange Teorier; men Spørgsmaalet synes mig ikke løst. Jeg troer at genfinde Ordet indra i det islandske itr »glorious, excellent«, et Tilnavn til Konger'); r i itr hører meel til Stammen, i antager jeg for opstaaet af in: Nasalen er udfaldet, og Vokalen til Gengæld forlænget (saaledes bita=lat. findo). Ordet indra svarer saameget mere til itr som legge findes i en udvidet Form — indår a svarende til islandsk itar'1). Man maa da an-

Cleasby-Vigfusson: Icelandic-English Dictionary p. 319: itar-legr »fine, glorious, lordly«, itarliga »exquisitely«, itr [this word is hardly to be found in any other Teut. language].

3) Er Sammenstillingen rigtig, vilde den stride imod Teorien om

Indra som særlig indisk Guddom, afløsende Djaus. — En Tekstrettelse

5— 66 —

tage, at Roden i begge disse Ord er ind, og denne synes det rimeligt at bringe i Forbindelse med Roden i indu »Draabe«. Hvis da Rod ind var »væde«, kunde indra være den »vædende« »befrugtende« om Manden (jævnf. vrshan) om Skyen o. s. v.

Hvad der nu end er Indras oprindelige Funktion, optræder han i alt Fald ikke i denne overfor Ushas. En Sammenligning af de herhenhørende Steder giver som Resultat, at Indra dels betegner Solen i Myterne om Ushas, dels haien almindelig Karakter af Lysgud o: Herre over alle Himlens Lysfænomer.

Blot et Sted som dette:

VIII, 96, 1: Ushaserne banede ham (Indra) Vej viser ved sin fuldkomne Analogi til de ovenfor behandlede Steder Indras solare Karakter. Man jævnføre:

VI, 28, 1: Ushaserne malkende for Indra.

I, 6, 3: Du, Indra, opstod sammen med Ushaserne.

Som Solgud optræder dog Indra fornemligst i fjendtligt

Forhold til Ushas:

II, 20, 5: Knusende (ødelæggende) Ushaserne med Solen (sürya) tilintetgjorde den mægtige (Grassm.: Tordneren) Açnas tidligere (Ting, Gerninger pürvyåm).

Det samme Udtryk »han tilintetgjorde Açnas pürvyåm« forekommer om Agni (VI, 4, 3) uden videre Forklaring. Açna forekommer efter Roths Fastsættelser, hvem Grassmann ganske følger, som Nom. propr. et Sted endnu, hvor en Mængde Sky-dæmoner opregnes; paa to Steder ansætter han det til Betydningen »graadig« og et enkelt Sted giver han det sammen med Såyawa Betydningen »Sten (Pressesten)«. Efter min Mening bør açna baade i II, 20 og i VI, 4 oversættes ved Sten. Ordet er etymologisk nøje knyttet til açman »Sten« og »Himmel«. Hvis açna ogsaa kan have Betydningen: »Sten-himmel« (hvad andetsteds kaldes adri divas Himmel-klippe V, 45, 1), saa faa vi en klar Mening istedetfor

som indra istedetfor indram (VII, 37, 7 Grassm.) falder bort, saasnart man tør tage indra appellativisk: «En høj Alder naar ham som Fyrste o. s. v.«— 67 —

noget Dunkelt. Det er da Solguden Indra, der ved Solens Hjælp — eller rettere, det er Solen selv, der ved sit Komme fordriver Morgenrøden og derved tilintetgør Himlens tidligere Farver (Former, Fænomener). Paa samme Maade kunde det siges om Agnis Flamme (VI, 4, 3) at den tilintetgør Himlens tidligere Farver. — De tre andre Steder tror jeg derimod at Betydningen »graadig« for açna er den rette — Man jævnføre nu Mytens Form i følgende Vers:

II, 15, 6: Han (Indra) knuste Ushas' Vogn med Lynet, spaltende med sine raske (Heste?) de langsomme (Kør?): det gjorde Indra i Somarusen.

X, 138, 5: Ushas frygtede for at gennembores af Indras Lyn, den skønne gik bort og lod Vognen staa.

IV, 30, 8: Den Heltegerning, den Mandsdaad øved Du, at Du dræbte den skadelystne Kvinde, Himlens Datter.

9: Himlens Datter, den overmodige, har Du, den store, knust.

10: Fra sin knuste Vogn sprang Ushas bange, da Tyren sønderbrød.

11: Denne hendes Vogn ligger helt knust og uden Seletøj (?), hun flygtede til det Fjærne.

X, 73, 6: Du Indra nedslog ligesom Ushas' Vogn.

Myten har øjensynlig ikke faaet fast Form: Ushas frygter for at gennembores, flygter og lader sin Vogn blive tilbage — Indra knuser Vognen, og Ushas springer bort fra den — Indra dræber Ushas — det er forskellige Faser, som endda ere repræsenterede i samme Hymna (IV, 30) saa at den i v. 8, 9, dræbte og knuste Ushas i v. 10, 11, springer af Vognen og flygter. Men Vognen og Ushas er vel et og det samme, saa at det fra Begyndelsen af var ét, om man sagde: »Indra dræber Ushas« eller »Indra knuser Ushas-vogn en«. Ud fra disse Sætninger kunde man enten komme til den Sætning: »Ushas flygter fra sin Vogn« eller til »Ushas' Vogn bliver staaende ved hendes Død«. Nogle Betænkeligheder opstaa dog ved at forklare Myten som Solens Kamp med Morgenrøden: for det første forstaar man ikke ret, at Ordet vajra »Lyn« anvendes, for det andet falder det besynderligt, at

5*— 68 —

Ushas kaldes »skadelysten« (durhawåyu). Vel var det muligt, at vajra var indkommet fra en af de mange Hymneberetninger om Indras Heltegerninger i Uvejrskampene; men den underlige Betegnelse af Ushas, som ellers er saa venlig en Guddom, bliver dog tilbage. Det er derfor tænkeligt, at her foreligger en Sammenslyngning af to Myter: en om Solens Bortjagen af den flygtende Ushas, en anden om Tordengudens Kamp med hende og Knusen af hendes Vogn eller hende selv. Der skildres i saa Fald et Morgenuvejr i den hede Tid, hvor det vediske Folk forbander det tilbagevendende, brændende Dagslys, og hvor Inclra i Somarusen o: under Regnens Nedstrømning med sit Lyn tilintetgør den svage Lysning paa Himlen.

Indra optræder dernæst overfor Ushas som Lysgud. Det er ham, der beklæder Himlen med klare Farver og lader Ushas gry. Saaledes det karakteristiske Sted:

III, 30, 13: Alle ønske i Nattens Løb at se den prægtige Ushas' store klare Ansigt; alle vide, naar det kommer med Vælde: det er Indras mange herlige Værker.

Indra lader Ushas lyse :

VI, 17, 5: Indra, kvæget ved Drikkene, bragte Solen og Ushas til at lyse (Jævnf. VI, 72, 2: Indra og Soma, I have bragt Solen til at lyse).

Indra skaber Ushas:

II, 12, 7: Den som skabte Solen og Ushas, det er Indra.

VI, 30, 5: Du (Indra) blev Verdens og Menneskenes

Konge, skabende Solen, Himlen, Ushas.

VI, 39, 3: Indra skabte de lysfødte Ushaser.

III, 32, 8: Han fastholdt Himmel og Jord, han skabte Solen og Ushas.

I, 32, 4 : Skabende Solen, Himlen, Ushas fandt Du ingen Fjende mere.

Man ser, hvorledes i disse Vers Indra optræder som Himmelkonge og Verdensskaber, idet Myternes naturalistiske Grundlag ikke mere føles, men Forestillingerne skyldes logisk Udvikling. Ushas er dog ikke nedsunket til Abstraktion— 69 —

ligeoverfor Indra paa enkelte Steder, saaledes skinner det Primitive frem i et Yers som:

III, 34, 5: Han udbredte (disses) hvide Farve.

Man jævnføre:

I, 62. 5: Besungen af Angiraserne afhyllede Du Mørket ved Ushas, Solen og Kør.

Ushas er en Ko:

III, 30, 14: Indra skabte Mælkekoen til Nydelse.

III, 34, 3: Han aabenbarede Nætternes Kør.

Da Indra i Skykampene fører de himmelske Kør ud af Hulen, synes ogsaa den Forestilling at være opstaaet, at Ushaserne vare røvede Kør, som Indra bragte tilbage. De Vers, der kunne anføres til Støtte herfor, ere dog ikke absolut bevisende:

Y, 30, 11: Da Indra havde drukket, bragte Borgebryderen tilbage de morgenrøde (usra) Kør.

Dette Vers behøver ikke at referere sig til Morgenfænomenerne, men det styrkes ved følgende:

VI, 60, 2: Tilkæmper eder nu, Agni og Indra, Kør, Vande, Solen og de bortførte Ushaser; spænder for som eders Trækdyr: Rummene (diç), Vandene, Solen, de klare Ushaser og Køerne.

Ushas og VaruHa.

Ligesaalidt som om de foregaaende Guddomme er der opnaaet Enighed om Varurøas Karakter. Efter min Anskuelse betegnede denne Gud oprindeligt Nattehimlen — varu/ia »den tilhyllende, dækkende« = vama Farve — dernæst ogsaa Dagens Skyhimmel og senere i Almindelighed Himlen som den (Jorden) omfattende, omgivende1).

Selv Steder, som hyppigt anføres som Afgument for Variwas Karakter af Lysgud, ere rigtigt forstaaede snarere Bevis paa det Modsatte. Saaledes det bekendte Yers om Agni:

V, 3, 1: Du, Agni, er Varuna, naar du fødes; Mitra bliver du, naar du er antændt.

I den sidste Sætning er Agnis Lys-egenskab betegnet: Ilden erOverfor Ushas optræder Varuwa sikkert som Nathimlens Gud:

VIII, 41, 3: Han (Varuwa) har rundtomfra omgivet Nætterne, med Visdom indsat Morgenroderne (usr) han er at skue omkring alt, paa hans Bud have hans Elskede (? Grassmann: Søstrenes Skare) bragt tre Morgenrøder (ush) til at trives.

Det er Nattens Gud, der omhyller og omgiver Nætterne og om Morgenen istedet indsætter de hvide lysende Skyer. Slutningen af Verset er dunkelt. Kun paa dette ene Sted nævnes' tre Morgenrøder. Muligvis ere disse bestemte ved samme Hymnes v. 10:

Han som efter Orden skabte de hvide, indhyllede og sorte, han udmaalede o. s. v.

Disse Adjektiver ere rigtignok maskuline —- maaske ogsaa usr er det — men man kunde underforstaa et Ord som varwa Farve og mene, at de tre Morgenrøder vare betegnede ved tre Farvenuancer fremkomne ved Himlens gradvise Overgang fra Sort til Graat og til skinnende Hvidt. At Morgenrøden betegnedes ved den sorte Farve, kan ikke undre, da ushas selv betegner Natten. — Oversætter man dette Sted med Ludwig: »han overtrak de mørke med klare Hylstre« indeholder det naturligvis ingen Forklaring.

I samme Hymne læses endvidere:

VIII, 41, 5: (Varutta) som kender Morgenrodernes (usrå) hemmelige, skjulte Former.

Jeg oversætter nåmåni ved »Former«. I Almindelighed gengives det ved »Navne«1). Ordet nåma har oprindeligt

som Solen. Men under Fødslen o: naar Stavene dreje rundt, og de mørke Røgskyr hvivle tilhyllende omkring, er Agni lig Varuwa, Nattemørket, hvorfra Sol&n bryder frem som Luen fra Røgen. — I Fortællingen i Ait. Brahm, om Qunaççepa berettes, at Varu^as Lænker falde af ham, da han vender sig til Ushas i Bøn. Varunas Lænker ere Nattemørket, der falder bort fra den sig løftende Sol — çunaççepa «Hundepenis« en gammel mytisk Betegnelse — naar Morgenrøden er kommen.

Endog af Hillebrandt: Varurøa u. Mitra p. 73.— 71 —

ikke saa abstrakt en Betydning, hvad netop flere Steder i Ushashymnerne vise, saaledes:

I, 123, 4: Til Hus efter Hus gaar den dagklare, iførende sig sine Skikkelser (nåmå) Dag for Dag.

9: Kendende den tidligste Dagglans' Form (Såyawa: nåma = namanam = ågamanam) — Andre oversætte mystisk: vidende den første Dags Navn.

12: Ushaserne komme, visende deres skønne Skikkelser.

I .det først anførte Vers er da Yarima Nattemørket, som kender (o: indeslutter i sig) Morgenrødens Former endnu skjulte, hemmelige for Mennesket.

Saaledes vil man forstaa, at Ushas simpelthen kaldes Varunas kvindelige Slægtning, Søster (jåmi I, 123, 5). Som Ushas er Nattens Søster er hun ogsaa Varuttas, og Såyawa har Ret, naar han siger: Søster kaldes hun ekasmin sthåna utpadyamanatvåt »fordi de fødes paa samme Sted«.

Muligvis betegner endelig Varunas Sæde i følgende Vers hele Himmelrummet:

I, 123, 8: Ensartede idag, ensartede imorgen følge de Vanmas lange Sæde.

Ushas og Savitar.

Savitar har man i lang Tid anset for et af Solgudens mange Navne. Man har afledet det forskelligt, men man har været temmelig enig om, hvad Guddommen repræsenterede. Kun Roth har givet en Antydning af, at Savitar ikke alene er Solgud, idet han betoner »at han har den dobbelte Egenskab saavel at gaa i Spidsen for Dagen som for Natten.« *)

For mig staar det imidlertid ganske klart, at. Savitar oprindeligt ingenlunde er Solen. Tvertimod Ordet betegner sikkert Indernes ældste Maanegud. Senere skiftede Guden Karakter ganske som Tilfældet var meel Varuwa. Da denne

') Zeitschrift cl. deutschen-morgenl. Gesellsch. Bd. 24 p. 307.var Natten, var Savitar Maanen1). Rimeligvis svare disse Navne til en Periode, hvor Inderne (Årerne?) dyrkede Nattens Guder mere end Dagens, fordi de nogen Tid opholdt sig i et Klima, hvor Dagens Hede forekom dem det onde Princip, Nattens Kølighed det gode. Om Natten foretog de vel deres Vandringer, og Savitar var da »den fremskyndende« (?) og Varuwa »den omfattende, værgende«.

Men dette er kun Hypotese, derimod synes Savitars lunare Karakter mig sikker. Da dette imidlertid hidtil har været overset, skal jeg anføre en Række Steder til Begrundelse af min Anskuelse.

Savitar bringer alt til Hvile, idet han udstrækker sine gyldne Arme:

VI, 71, 1: Savitar udstrækker de gyldne Arme, besprøjter sine Hænder meel Fedt-glans (ghrta).

2: Du, som bringer til Ro alt Tobenet og Firbenet, fremmer det Levende.

4: Gud Savitar, Guldhaanden, Vennen stod op imod Aften, »Jernkæben« med spillende Tunge hidfører meget Gods.

5: Han udstrakte de gyldne Arme. Han besteg Himlens og Jordens Højder og bragte til Hvile liver flyvende Dæmon.

Allerede et Udtryk som »han stod op imod Aften« synes mig afgørende; men man jævnføre:

VII, 45, 2: Savitars udbredte store Arme naa til Himlens Ender, hans Storhed skal nu prises. Solen selv maa indrømme ham hans Virken (Grassmann: Solen selv giver efter for ham i Virkekraft).

Dette Vers synes mig at fastslaa Savitar som Maanegud. Jeg anfører nu nogle af Hovedhymnerne til ham med Fremhævelse af de betegnende Steder:

I, 35, 2: Kommende gennem den mørke Luft, bringende

') Jævnf. X, 85, 24: Jeg løser dig fra Varunas (Nattens) Lænker, med hvilke den venlige Savitar (Maanen) bandt dig.— 73 —

dødeligt og udødeligt til Hvile, gaar Gud Savitar paa sin gyldne Vogn skuende alle Væsener.

4: Gud Savitar har besteget sin perlesmykkede Vogn med Guldaaget, visende sin Kraft i de dunkle Luftlag.

7 : Den skøntbevingede oplyste Luftlagene. Hvor er nu Solen? Hvem véd det? Hvilken Himmelegn gennemtrænger dens Straale.

10: Bortjagende Jætterne og Troldene staar Guden op hver Aften besungen.

II, 38, 3: Dragende frem med Hingste løser han dem nu, han standser Vandringsmanden paa hans Gang, paa Savitars Bud er Natten kommen, standsende Slangedræbernes Jagt.

4: Væversken ruller atter det udspændte sammen, midt i Arbejdet standsede den kloge sin Gerning. Han rejste sig, stod og adskilte Tiderne, den aldrig hvilende (sovende, jævnf. ramyå Nat) Savitar er kommen.

5: Rundt om i Boligerne til alt levende udbreder sig den mægtige Arneilds Lue. Moderen giver Sønnen den bedste Del, fordi Savitar har vakt hans Begær.

6: Den vender hjem, som brød op for at erhverve, alle Vandrendes Ønske gaar hjemad, enhver kommer opgivende sit særlige Arbejde paa den himmelske Savitars Bud.

IV, 53, 2: Himlens Opholder, Verdens Herre, den vise indhyller sig i sin gyldne Kappe (Grassmann »brun« men piçanga betegner Guldets Farve).

3: Savitar har bydende udbredt Armene, læggende det Gaaende til Hvile om Nætterne.

4: Savitar hersker over den store (Stjærne)hær (Pet. Leks. »over den store (Solens) Bane.«1)

') Man jævnføre endnu: jftbhuerne tilbringe glade, sovende tolv Dage i den uskjuleliges (agoliya Savitars) Hus

efter at liave forfærdiget fire Bægere ud af ét (Se f. Eks. IV, 33, 7). — De fire Bægere ere sikkert de fire Maanefaser; de tolv Dage Maanedens mørke Halvdel. — Efter Athar. Ved. (XIX, 42, 9) er Natten Savitars Hustru. -Savitars Heste ere sorte (çyåva Naigh. I, 15) og Natten hedder çyåvå Naigh. I, 7 og i Rig V. (se Pet. Leks.)— 74 —

Ogsaa overfor Ushas optræder Savitar som Maanegud:

I, 113, 1: Ligesom lystrende Savitars Bud veg Natten Pladsen for Ushas.

Det er Maaneskinnet, der ligesom er Forløber for Dagen, idet Maanen besejrer Nattemørket.

VI, 50, 8: Hid skal Beskytteren Guldhaanden Savitar komme, der af hyller Skatte for den Fromme ligesom Ushas' Ansigt.

Maanen forbereder Ushas1 Komme, hvis Lys sammenlignes med dens Skin:*)

VII, 79, 2: Disse Kør forjage Mørket og udbrede Lys som Savitar sine to Arme.

Natten var Syndens, det Ondes Tid. Lysets Komme om Morgenen var Tegn paa, at Menneskene ikke havde syndet om Natten. Hvem beretter da Ushas og Solen, at de Dødelige have været uskyldige? Det gør den altskuende Maane, som følgende Yers udviser:

I, 123, 3: Naar Du idag tildeler Mændene din Gave, o ædle Ushas, Gudinde blandt Menneskene, saa nævner Gud Savitar Husvennen os som uskyldige for Solen.

Muligt er det, at der undertiden ogsaa tænkes paa, at Maanen viser sig i den tidlige Morgenstund. Saaledes kaldes Savitar »ahanya, morgenlig« (Pet. Leks. uovervindelig) og det hedder:

Y, 81, 2: Den kære Savitar beskuer (oplyser) Himlen, han straaler efter Ushas' Fremgaaen.

Dog kunde her ogsaa være Sandsynlighed for, at Savitar optraadte som Sol- eller Lysgud. Derfor kunde anføres endnu nogle Steder:

I, 124, 1: Ushas var gryende sammen med den antændte Ild, den opgaaencle Sol udbredte Lys vidt og bredt, Gud Savitar driver os nu frem til Arbejde, de Tobenede og Firbenede frem til at gaa. (— I fuldkommen Modsætning til VI, 71, 2 ovenfor).

Savitar som Maane er Forløber for Dag og Nat:

Y, 82, 7: Savitar, som gaar forud for de to Dage (ahani).VII, 76, 1: Gud Savitar, som er alle Mennesker huld, oprejste det alle tilgodekommende Lys. Gudernes Øje fødtes let. Ushas aabenbarede hele Verden.

Ushas og forskellige Guddomme.

Ved de Forbindelser mellem Ushas og andre Guddomme, vi hidtil have behandlet, lod Naturanskuelsen, der laa til Grund for den mytiske Overlevering sig hovedsagelig paavise. Vi komme imidlertid nu til Slutning til at omtale en Del Hymnevers, i hvilke Ushas stilles i Forhold til forskellige vediske Guder uden at dette skyldes andet end den hele mytologiske Udvikling, ved hvilken sideordnede Guddomme substitueres for hinanden. Jeg skal derfor kun omtale disse Mytei ganske kort.

Denne Substituering viser sig tydeligst ved Soma, som simpelthen indtræder i alle Agnis Funktioner1).

Som Agni fremstaar Soma ved Daggry:

IX, 5, 6: Den klart flydende styrter som en Tyr løs paa Ushas og Natten, de to vældige.

Soma beskinner Ushas.

IX, 71, 7; Somaen bestraalte de tidligere Morgenrøder.

IX, 75, 3: Somaen bestraaler Ushaserne.

Soma bringer Ushas til at lyse:

IX, 83, 3: Den brogede Tyr har først bragt Ushaserne til at lyse.

IX, 86, 21: Renset har han bragt Ushaserne til at lyse.

Soma skaffer Ushas en god Husbond:

VI, 44, 23: Han (Soma) har skaffet Ushaserne en god Ægtefælle (Ikke som Grassmann vil: gode Ægtefæller, thi det er enten Agni eller Sürya).

Sonia indtræder dernæst undertiden for Indra:

IX, 90, 4: Soma, ønskende at skænke Vande, Solen, Ushaser og Kør (Jævnf. overf. p. 68).

') Efter min Anskuelse var Somaen tidligst brugt som en Art Olje til at nære Ilden, og saaledes forklares let, at den ligesættes med den.Soma ligesættes endelig med Sürya:

IX, 84, 2: Draaben følger Morgenrøden ligesom Solen. Dernæst substitueres Våyu (Vinden) for Indra eller sideordnes med ham:

I, 134, 3: Lad, o Våyu, Ushaserne gry til Herlighed.

4: For Dig udspænde i det Fjærne Ushaserne skønne brogede Klæder.

I, 135, 7: Hvor den glade (Kvinde) ses og Smørret flyder, kommer til Ofret, Indra og Våyu!

Ushas omtales ligeledes et Par Gange sammen med Dadhikrä (eller Dadhikråvan) der rimeligvis betegner Morgensolen som Hest, idet der skælnes mellem Morgenens og Middagens Sol, som følgende Vers viser:

IV, 40, 1: Dadhikråvan, der besejrer Vandene, Ilden, Ushas, Solen og Brhaspati, Angirasiden.

. Forbindelsen mellem denne Guddom og Ushas er ganske løs.

IV, 39, 1: Lad os prise den hurtige Dadhikrå, mindes Himmel og Jord. De gryende Ushaser styre os, bringe os over alle Modgange.

3: Den, som mindes Hesten Dadhikråvan ved den antændte Ild, naar Ushas gryr, ham monne Aditi gøre syndfri.

Et enkelt Sted kaldes Ushas for Bhagas Søster (I, 123, 5), et andet Sted hedder det, at Brhcispati fandt Ushas (X, 68, 9). Endelig stilles Ushas i et mere udviklet Forhold til »Fædrene«, de første Mennesker, hvem der tilskrives guddommelig Magt.

Et Sted siges deres Opholdssted at være selve Ushasernes Skød:

X, 15, 7: Siddende i de røde Kvinders (aruni) Skød, giver I, Fædre, Rigdom til den fromme Dødelige.

Ushasernes Skød er vel næppe andet end Himlen, hvor Fædrene, bo.

I Almindelighed hedder det, at »Fædrene« finde Ushas eller aabne Kostalden om Morgenen. Jeg anfører alle herhenhørende Steder.

VII, 76, 4: De gamle fromme Sangere nød Offermaaltidet— 77 —

sammen med Guderne. Fædrene fandt det skjulte Lys, med virksomme Bønner fandt de Ushas.

I, 71, 2: Fædrene fandt Dagen, Solen (svar) Ilden (? ketu) og Morgenroderne (usrå).

IV, 1, 13: Vore menneskevenlige Fædre sadde pustende til (?) den hellige Ild. De førte ud af Hulen de røde Ushaser, som vare gemte i Klippen, de godt malkende.

15: De aabnede det faste Bjærg, der omgav Køerne, den stærke Kostald med Bøn.

16: De skuede Koens første Form (nåman); Moderens tre Gange syv herligste (Former) fandt de; seende dette jublede Skarerne omkring, og med Koens Glans aabenbarede sig den røde.

Muligvis indeholde disse Vers kosmogoniske Antydninger, saaledes at det var ved Verdens Skabelse, at

»Fædrene« først fandt Lyset. Man jævnføre :

IV, 51, 6: Hvor og hvilken er den ældste af disse (Ushaser) , ved hvilken (ved hvis Lys) de Ordnende blandt Skaberne ordnede *).

Ushas, have vi saaledes set, betegnede fra Begyndelsen af kun det farvede, lysbringende Skydække paa Morgenhimlen. Inderen sagde, at der hver Morgen kom tilsyne en eller flere Ushaser, som bragte Dagens Lys. Men Morgenskyerne apper-ciperedes ikke under den enkelte Forestilling af et farvet Dække. Skyen var ogsaa en farvet Ko, som udmalkede himmelsk Dugg-Mælk, den var en rødglimtende Hoppe, den var en Vogn (eller mange Vogne), som blev trukken af Kør og Heste. Ushas viste sig ikke alene i Dyreskikkelse: oppe

') Sammenlign om Dag og Nats Oprindelse I, 185, 1: Hvem af de tvende er den første, hvem den senere og hvorledes fødte? De bære visselig alt, hvad der har Form (Navn). De tvende Dage rulle frem ligesom et Hjul.— 78 —

paa Himlen glimtede det som et blottet hvidt, mælkerigt Kvindebryst; det smilte som et rødmende Pigeansigt; der udfoldede sig pragtfulde hvide Legemer paa Himmelens udstrakte Skød og op fra alle disse Forestillinger steg saa den skønne Gudinde Ushas i glimrende Skrud, Himmelfaderen Djaus1 Datter, evig ung og evig gammel i sin Udødelighed, bringende daglig Lysets og Mælkens rige Gaver til Menneskene.

Paa Ushas1 Vej vokse saa Myterne frodigt op. Hendes Søster er Natten, med hvem hun snart i nødvendig Orden veksler Plads, og hvem hun snart fordriver som en Fjende. Nattehimlen Varuna er hendes Broder og kender hendes for Menneskene skjulte Former. Paa Maanen, Savitars Bud forsvinder Natten for hende. Ilden er Gudindens Tjener og Elsker, men ogsaa hendes Barn. Alle Morgenguddommene ere nøje knyttede til hende: Açvinerne, Solvognens Kuske, vækker hun til deres Gerning, Solen opstaar som Husbond eller Barn af hendes Skød eller knuser hende og sønderbryder hendes Vogn for selv at vinde Plads paa Himlen, Lysguden Indra bringer Koen Ushas ud af den mørke Nattestald.

Men Ushas var for sårt en Guddom, hendes Manifestationer for faa og ensartede til længe at bevares levende og myteskabende i Folkets Fantasi*). Hun, til hvis Skikkelse saa mange Billeder og Farver vare anvendte, svinder allerede i Vedaen bort fra det indiske Panteon. Ordet Ushas bliver Tidsbetegnelse om Morgentimerne2) i Modsætning til Aften og Nat. Naar da Lydforbindelsen ushas ikke længere vækker

') Ogsaa Indernes Dragen mod Syd kan have bidraget til, at Ushasdyrkelsen svækkedes. Det sydlige Indien har næsten ingen Morgen- og Aftendæmring, og Himlens Farvegrad er meget svag. En Hindu, som Schlaginweit førte med sig fra Bombey, var højst forbavset over Himlens Farvepragt ved Afrikas Nordkyst. Sclilaginweit-Sakünlünski: Reisen in Indien og Hochasien I, 113.

2) ushasi i Modsætning til doshå: den som besynger dig om Morgenen og Aften (IV, 2, 8); ligesaa IV, 12, 2: den som tænder Aften og Morgen (prati doshåm ushasam). I Modsætning til Natten VI, 62, 15: Guderne beskytte os Nat og Morgen (usrå) og VII, 15, 8: Lys om Natten og om Morgenen.— 79

andre Forestillinger hos den Talende end vort »Morgen« hos os, fordi det Fænomen, Ordet betegner, har faaet sin Plads anvist i den menneskelige Bevidsthed som lovbundet og nødvendigt, saa er den mytologiske Proces til Ende for Morgenrødens Vedkommende.Tredje Kapitel.

Ushashymnerne.

Hymne 48 i første Bog.

1. Med gode Ting, o Ushas, gry op for os, Himlens Datter, med vid Glans, o Skinnende, med Rigdom, Gudinde, Giverinde!

saha våmena oversætter Grassmann: »med skønt Gods«, Ludwig: »med Skønt«. Det er Adjektivet, brugt som Substantiv, og det er umuligt at afgøre, om Hovedvægten er lagt paa Ushas' skønne Udseende eller paa Gaverne, hun bringer. Verset blander begge Ting sammen.

dyumnena tage baade Grassmann, Pet. Leks. og Benfey i overført Betydning (»Herlighed, Friskhed, Skat«), Ludwig derimod som Adjektiv »med glimrende (Rigdom)« hvad dyumna ikke er. Ordet skal simpelthen forstaas i den oprindelige Bemærkelse: Glans.

2. Hesterige, korige, for alle let tindelige kom de hyppigt for at lyse. Lad opgaa Herligheder til mig, Ushas, fremskynd Rigmændenes Offerberedvillighed.

I første Verslinje maa ushasas underforstaas. Sangeren opmuntrer den nve Morgenrøde til at vise sig ligesaa gavmild som de tidligere. — Sidste Halvlinje gentages VII, 96, 2.

viçvasuvid efter Grassmann: givende alt smukt, efter Ludwig: erhvervende alt let, forekommer kun her.sünvta, hvis Etymologi er usikker, synes at betyde: glad, venlig, Jubelsang, Herlighed o. lign. Da Sangeren netop er den talende, synes »Sang« ikke passende her. Jævnf. Aufrecht hos Muir: Sanskrit Texts Y, 193.

3. Ushas har lyst, nu skal Gudinden atter lyse, Frem-skynderinden af Vognene, som staa stille ved hendes Ankomst som de Rigdomslystne ved Vandet.

Det sidste Halvvers er dunkelt. Såyarøa forklarer: »(Vognene) der staa beredte ved din Ankomst ligesom Skibe, der beredes af de Rigdomsøgende paa Havet«; dette kan ikke faas ud af Ordene. Alle Oversættere ere uenige; Benfey: »Vognene, der (propfulde) gynge frem og tilbage som rigdom-søgende paa Havet.« For ham betegner Rod dhar her Bevægelsen i Modsætning til Pet. Leks. og Grassmann, for hvem Verbet betegner den rolige Bliven paa Stedet. Dog oversætter Grassmann: Vognene, som følge Sporet (»die den Bahn verfolgen«) som Skattelystne paa Havet«, hvad der er mig ligesaa dunkelt som Ludwigs: »Vognene, som have rettet deres Tanke (!) paa hendes Komme ligesom i Havet (de sejlende) Ære søgende.« — Det forekommer mig, at samudra i hvert Fald ikke bør oversættes ved »Hav«, da det er tvivlsomt om det vediske Folk kendte dette; det betegner vel kun »Flod«. Hvis çravasyu er »rigdomslysten« kunde man tænke paa Guldsøgerne i Flodsandet. Vipåça for Eksempel er rig paa Guld, jævnf. Lassen: Indische Alterthumskunde I2 p. 281. Men da çravas forekommer i Betydningen »Flod, Strøm« (hvoraf çravasyu hurtig, strømlysten) og da samudra efter Pet. Leks. kan betyde et stort Somafad, kunde man oversætte: (Vognene) der holde sig til hendes Ankomst, som de drikkelystne (eg. strømlystne) til Somafadet (eller: Vandet)«. Denne Betydning af samudra synes mig dog ikke absolut sikker efter de anførte Steder. Endelig kan endnu nævnes, at ratha kunde betegne et almindeligere Begreb (»gaaende« ?) end »Vogn«.

4. Kawva, Ypperstepræsten, priser nu her disse Rigmænds Væsen (nåma), o Ushas, de Mænds, der ved dit Komme vende deres Sind til Given.

Superlativen: kanvatama betegner efter Såy.: »i høj Grad— 82 —

vis« efter Benfey: »Kawvidestammens Ypperste«, efter Grass-mann : »den mest Kawva-lignende«, efter Ludwig: »den bedste Kanva«. Det er efter dette Vers, at Kawva angives som Hymnens Forfatter. Superlativen synes imidlertid at vise, at Ordet paa Hymneaffattelsens Tid ingenlunde var fastslaaet som Nom. propr. Dets Etymologi er usikker, men kawva har dog rimeligvis betegnet Præsten i en eller anden Egenskab. — Naar Grassmann i en Anmærkning (Rigv. tibers. II, 505) paastaar, at karøva her maa betegne »en af Kanvas Æt«, er han inde paa det rent Ubevislige.

nåma er næppe »Navn« (Jævnf. p. 70), da der jo ingen Navne nævnes her. Meningen er: Præsten priser den Egenskab hos Rigmændene, at de give Offergaver og Gaver til Sangerne. Ludwig oversætter Ordet som Adverbium og under-forstaar »Sang«. Grassmann: »Navn«. Yi vide ikke, om Vedatiden kendte Navne paa Stammens enkelte Individer.

5. Som en glad ung Kvinde kommer Ushas hid, skaffende Nydelse; ældende Mennesker og Dyr iler hun frem, lader Fuglene flyve op.

sünara efter Pet. Leks. (Grassm.); »glad« Benfey: »Hus-herskerinde«, Ludwig: »fortræffelig«; Såyana: »den der forer Husgerningen godt.« Dets Etymologi er ligesaa usikker som sünrta.

prabhujati oversætter Ludwig: fejende (!) for sig. jarayanti i den overfor givne Betydning antages af Pet. Leks.

(Grassm.), idet man gaar ud fra en Causativ af Rod jar »ældes«. Bollensen udvikler1) at Formen hører lien under Rod gar »vække« uden dog at anføre tilstrækkelige Beviser. Benfey henfører derimod Partc. til Rod jar »nærme sig«, Caus.: »sætte i Bevægelse«. Naar man sammenligner I, 92, 10: jarayanti martasya åyus og v. 11 og I, 124, 2 kan man næppe tvivle om, at Tanken er, at den nye Morgenrøde ælder Mennesket ved at lægge en Dag til dets Liv. (Jævnf. p. 48).

vxjana forklarer Såyana ved: jangama det Bevægelige, det Levende, og alle Oversættere benytte hans Forklaring:

') Orient und Occident IT 463-65.— 83 —

Benfey: »driver fodhavende Skabninger til Virksomhed«. Ludwig meget besynderligt: »Hun lader Kraften ældes, kommer som med Fødder«. Grassm. i sin Oversættelse (ikke i sit Leksikon): «vækkende til Værk«. Ordet er rimeligvis trods den forskellige Betoning enstydigt med det vrjana, der forekommer i Bet)Tdning: »fredet Sted, Sogn, Menneskekreds« (Avesta varezåna: »Nabo«). I I, 49, 3 findes den samme Inddeling: Mennesker, Dyr, Fugle. — padvat er kollektivt Neutrum om Dyrene.

6. Hun, som adskiller Omfavnelsen, adskiller de Elskende, ynder ikke (selv) noget Hvilested, den vædendel O Du med de raske Heste! ved din Fremgryen sidde de flyvende Fugle ikke længere.

Oversættelsen af første Verslinje adskiller sig fra tidligere, iøvrigt meget forskellige Fortolkninger, fordi Verbet vi-svj er opfattet i Betydningen »adskille«, medens det i Almindelighed gengives ved »fremdrive«. Det vil dog næppe kunne nægtes, at Roden srj »udsende, udstrømme« sammensat med vi kan have Betydningen »adskille« o: drive ud fra, samana betyder sikkert »Omarmelse« og artliin er taget som »forlangende, bejlende, elskende« overensstemmende meel Ordets almindelige Betegnelser, Verbet arthåy og beslægtede Ord. Sikker er denne Fortolkning ikke, men ialtfald ligesaa paalidelig som andre. Pet. Leks.: Ushas, welche die Geschäftigen auf Verkehr aussendet«, hvorved der er at mærke, at samana i Betydning »Verkehr« ellers er ukendt, og at der intet Hensyn er taget til det dobbelte vi. — Ludwig: »die aus einander sendet, was beisammen, die kommt zu dem orte des, der nach ihr verlangt«, han tager vi-svj omtrent soin ovenfor fore-slaaet, samana ganske abstrakt, og arthinas som Genetiv. — Grassmann kalder Stedet uklart; i sin Ordbog oversætter han samana efter Pet. Leks., i Oversættelsen som »Festforsam-ling» : »Hun fremdriver Festforsamlingen, de Handlende, og vender ikke Skridtet«. Han retter saaledes veti til varti — Meningen synes mig at være, at Ushas, som tilintetgør Elskerens Hvile hos den Elskede selv ingen Hvile (Skridt,

Staaen paa Stedet) kender. — Säyawa opfatter samana som

6*— 84 —

den »bevægelige« Mand og arthin i den langt senere Betydning »Betler«.

7. Hun kørte fra det Fjærne, fra Solens Opgang. Med hundrede Vogne udbreder den hulde Ushas sig hid til Menneskene.

8. Alt Bevægeligt (Levende) har bøjet sig imod hendes Lys; den Glade frembringer Klarhed. Ushas, Himlens gavmilde Datter, skal bortlyse (o: med sit Lys bortjage) Fjenderne, de Skadende.

Med Koden nam menes vel næppe her den ærbødige Bøjen sig for men kun en simpel Venden sig imod Lyset.

Cakshas oversættes af Ludwig og Grassmann som »Syn«, jeg har tillagt det en konkretere Betydning.

Dveshas er kollektivt Neutrum (Grassmann: Had), sxdh maa betyde »den skadende« (Ludwig: Baghold) — Ushas bortjager Nattens skadende Væsener, baade de onde Aander, og Fjenderne, som overfalde Stammen i Mørket.

9. Ushas, straal hid med din klare Straale, o Himlens Datter, bringende os megen Lykke, gryende ved Ofringerne I

10. Altings Liv og Aande er i Dig, naar Du gryr, o Glade! Hør paa din brede Vogn, o Skinnende meel de straalende Gaver, vort Raab!

Man mærke Overensstemmelsen med første Vers: saha dyumnena brhatå vibhåvari og her: så no rathena brhatå vibhåvari.

11. Ushas, skaf nu den Rigdom, der straaler blandt Menneskefolket, før med den hid til Ofringerne de fromme Offerbringere, som besynge Dig.

väjam vansva oversættes i Almindelighed: nyd Offeret. Tanken synes mig simplere, naar man forstaar våja som Rigdom. Roden van betyder lige godt »forskaffe« og »nyde«. SuJcxt og vahni høre sikkert sammen, og det sidste Ord er vel enstydigt med süri og maghavan »den rige Offerforanstalter«. Tanken er da den, at Ushas skal give Rigdom, for at Rigmændene igen kan beskænke de ofrende Præster med mange Gaver. Rigmændene besynge Guderne gennem Præsternes Mund. Ludwig: »Ushas, erhverv Dig Kraft . . kør dermed— 85 —

til den frommes Ofre, til Præsterne som besynge Dig.« — Grassmann: »Giv Rigdom . . kor med den til den Frommes Ofre, til den (!), der vier Dig Sange« — Benfey tager sikkert fejlagtigt sukrt om Gaderne: »bring Guderne til deres (!) Ofre, der som ofrende prise Dig. — Såyawa: Lad de Fromme, der offerfuldbyrdende prise Dig, erholde Ofre, o: fuldbyrd, efter at have modtaget Offergivernes Spise, deres Ofre.

12. Før hid f'ra Luften alle Guderne til Soniadrikningen! Du skal, Ushas, give os Korigdom, Hesterigdom, berømmeligt Bytte, Helterigdom.

13. Hun, hvis lyse, hulde Flammer saas, Ushas skal give os skatterigt, smykkerigt, lettilgængeligt Eje.

sugmya, der maa læses som trestavelses Ord, afleder Pet. Leks. af su + gmå, hvilket sidste Ord betyder »Jorden«. Grassmann følger Roths Eksempel og antager blot paa egen Haand at gmå er = gman, der forekommer i Sammensætningen prthugman, som Pet. Leks. gengiver ved »breitbahnig o: vierschrötig (Ludwig: weit schreitend). Paa dette futile Grundlag sætter nu Grassmann gman til at betyde »Bahn«. Man mærke nu, at prthugman (i Formen pfthugmånam, der kunde være sammensat med et Ord gmåna) kun forekommer én Gang i et dunkelt Sted X, 99, 1, hvor der kan disputeres om hele Sætningens Betydning og end mere om dette Etstedsord. Det maa sikkert indrømmes, at vi kun daarligt kunne bruge det til Bestemmelsen af sugmya. Dette findes endnu kun brugt to Steder: I, 173, 4 om Indra som Vogn-kæmper, og dernæst VIII, 22, 15. Medens Pet. Leks. i det her omhandlede Sted gengiver Ordet ved: »zunehmend«, sætter det paa de tvende andre Steder Betydningen til »kraftig fremskridende«. Dette forekommer mig usandsynligt for v. 22 i VIII, 15. Udtrykket: ä sugmyäya sugmyam opfatter jeg som et Udraab: »hid med det lettilgængelige (overflødige, rige) til den rigel« Grassmann har her i Oversættelsen: »vidthenskridende«, i Leksikonet kun Betydningen »lykkebringende, velsignet«. Naighantu har Ordet under sukha-nåmåni og Såy. forklarer i Overensstemmelse hermed. —Lettest er det med Hensyn til Ordets Derivation at tænke paa Roden garn. For Udskydelsen af Grundvokalen kan man anføre Formen agman og det dunkle gmanta (I, 122, 11) som Rotli holder for et Partc. Kommer sugmya af Roden gam (gennem Overgangsformer: sugama, sugamya, sugmya) maa det staa i lignende Betydning som suga og det af Roden i afledte suvita, uden at det dog kan fastslaas, hvilken Nuance af »let, lykkelig, rig« det betegner.

14. Hvilke tidligere Sangere end have paakaldt Dig, o Mægtige, til Hjælp og Beskyttelse, saa bønhør dog vore Lovsange, o Ushas, med din Naadegave: det luende Lys.

Første Verslinje plejer man at opfatte saaledes, at Meningen bliver: nu lyder Lovsangen, ligesom fordum Sangere have paakaldt. Her er dog sikkert kun Tale om samme Dag. Der udtrykkes en Frygt for, at andre Sangere ogsaa have paakaldt Gudinden, og at hun hurtigere skal bringe Dagen til dem end den Paakaldende. Pürve er da »anteriores«, Sangerne »tidligere« paa Morgenstunden. »Det luende Lys« er appositionel Forklaring til rådhas: den Gave, som Ushas bringer, er netop Dagslyset, og Sangeren er skinsyg over at andre skal nyde det forud for ham. — Grassmann tager rådhas og çocis sideordnede: »løn med Foræringer og klart Lys« Ludwig konstruerer urimeligt dunkelt: »die dich rufen zum Schutz, die früheren Weisen unsere Lieder beantworte mit Gewährung, mit reiner Flamme ebenso.« — Delbrück overspringer det Indskrænkende, der ligger i den første Sætning 1).

15. Ushas, naar Du idag har med din Glans aabnet Himlens Døre, saa skal Du skænke os bredt Ly, frit for Ulven, og Du skal skænke os mælkerige Drikke.

Der er næppe nogen Grund til ikke i avvka at betone andet Leds oprindelige Betydning (saaledes ogsaa Ludwig). Pet. Leks. (Grassmann) mere abstrakt: »fjendefrit, farefrit«. Dog har Pet. Leks. under vrka kun Betydningen »Ulv«, medens Grassmann, mere konsekvent, ogsaa her opstiller det

*) Delbrück: Altindische Tempuslehre p. 107.— 87 —

overførte »Fjende«. Hvorfor skal man ikke tro, at Ulven overfaldt det vediske Folk om Natten? Iøvrigt er Overgangen fra »Ulv« til »Fjende« let fattelig. (Man jævnføre isl. var gr).

16. Overvæld os med den vide, alle Smykker indeholdende Rigdom, med kvægende Drikke desuden (å), med den altbesejrende Glans (dyumna), o mægtige Ushas, med Bytte, o Du med de raske Heste.

Atter her staar dyumna i den oprindelige Betydning (Grassmann, Ludwig: Rigdom, Herlighed). Morgenrøden overvælder Sangeren med Dagglansen.

Hymne 49 i første Bog.

1. Ushas, kom med de straalende fra Himlens Lysrum; de rødlige skulle køre Dig til Somaofrerens Hus.

Man plejer at underforstaa ved bhadrébhis Forspandet for Ushas' Vogn, altsaa enten Kør eller Heste. Såyawa forklarer »ad lyse Veje« eller »med lyse Trækdyr«. Det var dog muligt at opfatte denne Instrumentalis som et Adverbium i Analogi med çanais, çanakais, der begge findes i Rigveda, og altsaa oversætte: »Kom straalende« eller »huldsaligt«. Ludwig oversætter: »komm mit Gutem«, supponerer altsaa et Neutrum bhadram.

2. Beskyt idag, o Ushas, den berømmelige Stamme med den rigtsmykkede letløbende Vogn, paa hvilken Du staar, o Himlens Datter!

3. De bevingede Fugle, de Tobenede og Firbenede, o Hvide, sætte sig i Bevægelse ved dine Tider (o: hvergang Du kommer) o Ushas fra Himlens Rande.

Pet. Leks.'s Oversættelse af a nu r tun »hver til sin Tid« have alle opgivet; den er efter hele Tankegangen umulig, thi den ofte fremsatte Anskuelse er jo netop, at alt rejser sig paa én Gang ved Ushas' Komme. Ludwig oversætter: »den Zeiten gemäss«, medens Grassmann, som gengiver det: »bei deinem Nahn von Himmelsrand« synes at have forbundet Ordene med divo 'ntebhya/i pari. En saadan Konstruktionforekommer mig højst plavsibel. Det er næppe rimeligt, at Sangeren skulde sige om Menneskene, at de hævede sig fra Himlens Grænser (o: Horisonten), men derimod vel om Morgenrøden. Ordet rtu tillader ogsaa denne Fortolkning Yel betyder det »Tid, Regel« men oprindelig synes det at have betegnet »fastsat Komme« (af Roden ar) og det er sandsynligt, at man paa Hymnens Affattelsestid følte denne Etymologi. Derfor taler ogsaa Sammenstillingen med Yerbet åran af samme Rod.

4. Thi, gryende, beskinner Du med dine Straaler den hele Lyskreds; derfor have nu de rigdomslystne Kawvider paakaldt dig, Ushas, med Sange.

Heller ikke her behøver Kawva at opfattes som Nom propr.

Hymne 92 i første Bog.

1. Disse Ushaser have frembragt Klarhed, i Taage-rummets østre Halvdel have de smykket sig med Glans som Helte svingende deres Vaaben. De røde Kør, Mødrene skride frem.

Alle Oversættere, undtagen Grassmann, henføre Lignelsen »som Helte o. s. v.« til det Følgende. Fremskridningen skal da være tertium comparationis i Sætningen: »de rødlige Kør skride frem som Helte«, men det synes dog altfor urimeligt. Langt bedre er det at drage Billedet til det Foregaaende. Roden anj »at salve« har medialt Betydningen »salve sig meel noget (Acc.) smykke sig med noget«. Ushaserne smykke sig med de hvide Skyer, de udbrede , ligesom Helte med Vaabnene, de svinge, nish-kar oversætter Roth »zurüsten«, Delbrück: »entblössend« (— men kendte man dengang Vaabenskeder? —), Verbet betegner en Bevægelse: drive ud fra sig (X, 127, 3: Hun (Natten) fordrev Søsteren) og kan saaledes vel anvendes om »at drive Vaabnene frem for sig, svinge«. — Grassmann: som Helte forsyne (!) sig med Vaabensmykke (1) saaledes smykke de sig med Glans.

Naar enkelte Oversættere (Grassmann, Ludwig) opfatte— 89 —

måtaras gavas som Billede, saa byder Teksten intet Holdepunkt berfor og heller ikke den mytologiske Forklaring. Begge oversætte desuden med stærk Sammentrækning: »de røde nærme sig som (!) Mod'erkør«; men man sammenligne I, 124, 5: I det vandrige Taagerums østre Halvdel frembragte Køernes Moder Glans.

2. De røde Straaler fløj lettelig op, de nemt forspændende spændte de røde Kør for; Ushaserne skabte Klarhed som fordum, de røde udbredte den lysende Glans.

sväyuj oversættes forskelligt, idet man enten forstaar det første Led som su eller sva (selv) og enten tager det som Subjekt i Sætningen1) eller som Objekt (»Straalerne spændte de let forspændelige Kør for«).

bhänu betegner ikke Solens Straaler, hvad Såyawa vil, men bruges netop om det Lys, Morgenrøden udbreder. Saaledes I, 48, 9,15; IV, 1, 17: »Det forvirrede Mørke er borte, Himlen lyser, Ushas himmelske Glans (bhånu) hæver sig«; her i Hymnen endvidere i v. 5.

3. De lyse som ivrige Kvinder ved deres Gerning paa den fælles Bane fra det Fjærne, bringende Læskedrik til den gavmilde Fromme, ja alt til den udpræssende Offergiver.

Grassmann oversætter: De lyse som Kvinder, flittige ved Arbejde, men Sammenlignelsespunktet ligger ikke i »lyse«. Ushaserne straale, og de ere ligesom flittige Kvinder selv flittige ved deres Arbejde, der bestaar i at bringe Dugg-Mælken. Som flittige Kvinder paa Jorden malke Køerne om Morgenen, saaledes malke Ushaserne de himmelske Kør.

— Det er, hvad Steinthai kalder, en fortættet Proportion.

I Rigveda forekommer Ordet vishXi kun to Gange; i senere Indisk betyder det »Hoveri«- Det er ikke rimeligt med Roth at forklare det som »vicibus«. Ogsaa I, 20, 4 passer Bemærkelsen »Arbejde. Gerning«: »jßbhuerne gjorde ved deres Arbejde (Anstrængelse) atter deres Forældre unge«.

— Delbrück: de straale omkaps.

Grassmann vil rette aha til aliä og oversætte: »alle Dage«.

') Kuhn: Ueber Entwickelungsstufen der Mythenbildung p. 131.— 90 —

Noget Bevis for en saadan Rettelse lader sig ikke føre, og det Sted, Grassmann anfører til Støtte for sin Paastand I, 130, 2, indeholder vel Ordene aha viçvå men ellers intet, som gør Rettelsen plavsibel,

4. Hun strør over sig de brogede Skrud som en Danserinde, hun aabner Brystet som Koen sit Yver; skabende Lys for hele Verden aabner hun Mørket som Køerne Stalden.

nrtü som Såyawa tænker paa at opfatte som »Barber«, oversætter Ludwig ved »Danser« og synes saaledes ikke at ville anerkende det som Femininum, hvorom ellers alle ere enige. Absolut sikkert er det imidlertid ikke at det betyder »Danserinde«. Det maskuline nxtu, Epiteton til Indra, Açvinerne og Maruterne, betyder »bevægelig, aktiv« maaske »Helt«. Der kan næppe være Tvivl om, at det har fælles Oprindelse med det nordiske Njörör, og det vilde saaledes være rimeligt at ligestille det her forekommende Femininum med den kvindelige Guddom Nerthus hos Tacitus (Germ. c. 40). Men nerthus er terra mater, og denne Angivelse kunde maaske have Indflydelse paa hvad Betydning man vilde antage for det vediske Ord.

Oversættelsen: »hun blotter Brystet« er næppe rigtig, skønt alle Oversættere have den; den gør Lignelsen meningsløs, thi Koen »blotter« jo ikke sit Yver. Her hentydes til Duggens Udflyden fra Morgenrødens Bryst, idet den sammenlignes med Mælkens fra Koyveret. vakshas betegner vel netop Brystet som det af Mælk »svulmende« (Rod vaksh) og ikke som det, der hæver sig ved Aandedrættet, hvad Grassmann antager.

5. Hendes skinnende Lys har vist sig, udbreder sig, forjager det sorte Uhyre; Himlens Datter dvæler i den klare Glans, farvende sin Klædning som Offerpælen ved Festerne.

Oversættelsen af tredje Halvvers er højst problematisk. Participiet an jan har en maskulin Form, der hverken kan

svare til et Neutrum som arcis eller et Femininum som du-hitar. Såyawa hjælper sig ud af Vanskeligheden ved at opfatte det som et verbum finitum uden Hensyn til Betoningen. Grassmann (efter Delbrück) oversætter som der stod en Him-kønsform.6. Vi ere komne paa den anden Side af dette Mørke, den gryende Ushas skaber Klarhed; den straalende smiler yndigt som en Yen, skøn af Aasyn har hun vakt til Glæde.

Såyafta, hvem Delbrück følger, opfatter chandas som »Smigrer« hvorved der kommer et saa dadlende Udtryk frem, som næppe Sangeren vilde have anvendt om Ushas. Den maskuline Form gør det rimeligt at tillægge Ordet en almen Betydning. Roth tager det som Adj.: »indbydende, lokkende«. Ludwig oversætter: »hun smiler som Glæde til Lykke«. Grassmann: »hun smiler som Elskeren til Lyst« hvorved er at mærke, at çriye næppe kan opfattes saaledes.

7. Den skinnende Førerske af Herligheder (Sange), Himlens Datter prises af Gotamiderne. O Ushas, Du tilmaaler af-komsrige, helterige, med Heste udmærkede, korige Ejendomme.

Om Formen stave handler Delbrück: Alt. Yerb. p. 66 kortelig. Den maa sikkert, som foreslaaet af Kuhn, anses for en Associationsdannelse, idet første Persons Endelse er overført paa tredje Persons.

gotama oversættes af alle som Slægtsnavn. Alligevel var det muligt, at man burde give det ren appellativ Betydning som »Sanger, Præst« ei. lign. Det er hovedsagelig et Spørgsmaal om det enkelte Yers1 Ælde, forsaavidt som det enten kan tilhøre en Tid, hvor Præsteslægterne endnu ikke vare fastslaaede af Traditionen, eller være yngre end Forglemmelsen af de mytologiske Egennavnes Derivation. — Ordet forekommer hyppigst i første Bog. I Hymnen til Açvinerne I, 116, 9 er det rimeligt, at den tørstige Gotama, der blot nævnes i en anden Açvinhymne I, 183, 5, betegner en mytologisk Figur. Stedet lyder:

»I drev Brønden frem, o Nåsatyer, I have ladet den vende Bunden opad og Aabningen paa tværs (nedad), Yandene flød ikke (alene) til Drikken men til tusindfold Rigdom for den tørstige Gotama.«

Oversættelsen er imidlertid ikke sikker paa Grund af grammatikalske Yanskeligheder (Grassmann: ligesom for at kvæge Tørstige flød Yandene for Gotama); man maa sammenligne Parallelstedet i Hymnen til Maruterne.— 92 —

I, 85, 10: De drev med Magt Brønden højt op og sønder-brød det faste (Sky) bjærg.

11: De drev Brønden paa tværs ad denne Kant (?) og udgød Kilden for den tørstige Gotama.

Med Brøndens (o: Skyens) Udtømning staa vi sikkert paa mytisk Grund. Myriantheus *) mener, at det sidste Yers er tildigtet som Forherligelse af Bishien Gotama, som om han var bleven særskilt benaadiget, men herimod taler Stedet i Açvinhymnen. — Gotama (ogsaa i Flertal) forekommer mest i saadanne Hymners Slutningvers, som senere tillagdes Præsteslægten af dette Navn, men det vilde være muligt uden Skade for sensus overalt at oversætte »Sanger« eller »Præst«2).

8. O Ushas, lad mig faa den herlige Rigdom, den helterige, med Trælleskarer forsynede, med Heste udmærkede, den store, o Du Hulde, som, dreven frem til Gave, straaler med Ry for Vidundergerninger.

Oversættelsen af väjaprasüta er usikker. Såya^a: »som giver os Føde«. Ludwig: dreven af din Kraft. Pet. Leks.: »brudt op til Løb« ei. »dreven af Mod«. — Ordet forekommer kun ét Sted til som Tillægsord til Præsterne.

Ludwig oversætter däsapravarga (den Rigdom) »der udelukker Dåsaen«, idet han opfatter pravarga i samme Betydning som pari-varj senere har; pravarga forekommer kun her og betegner vel ligesom varga »alt, hvad der hører ind under én Kategori«.

9. Skuende alle Væsener straaler den himmelske vidt og bredt vendende sig imod Øjet; vækkende alt Levende til at gaa, har hun fundet enhver Bedendes Ord.

cakshus forstaar jeg om Menneskets Øje og anser det for styret af pratici. Grassmann liar det i sin Ordbog som »straalende« men i Oversættelsen gengiver han Verset saa-

Myriantlieus: Die Açvins p. XV.

2) Et Sted i A vesta (yt. 13, 16) forekommer det tilsvarende gaotemci, og atter disputeres der om Ordet er Egennavn eller Appellativ. Spiegel (Commentar II, 576) oversætter: den som besidder meget Kvæg o: Hyrde eller Landmand.— 93 —

ledes: »Gudinden straaler vendende sit Øje til os«. Pet. Leks.: Klarhed. Muir overspringer cakshus helt. Ludwig: »Gudinden straaler, vendt vesterpaa med sit Blik« ; han synes at konstruere Accusativen som en Instrumentalis.

10. Den ældgamle fødes bestandig paany, smykkende sig med den samme Farve, den himmelske, ældende, strygende til sig den dødeliges Liv som en kastende Spiller Tærnin-gerne.

Den sidste Lignelse opfattes meget forskelligt. Vanskeligheden ligger i det feminine Participium äminänä, som synes at høre hen til çvaghnin. Allerede Roth gør i Nirukta opmærksom paa, at dette Ord er Mase. og at Partic. maa være attraher et til Hovedsubjektet De to Participier høre nøje sammen: »hun minsker Livet ved at gore gammel«. Hvad Spil her hentydes til, er uvist Der kunde jo tænkes et Tærningespil, hvor efterhaanden Tærningernes Antal forminskedes. Af den bekendte Spillervise X, 34 fremgaar der intet videre om Spillets Ordning. Dog synes det rimeligere at slutte af v. 8, at Tærningernes Antal var 53 end at »Øjnenes« var det (hvad Geldner-Kaegi og Grassmann vil). Grassmann har Uret i at ekapara i v. 2 hentyder til at, at hver Tærniug havde ét Øje. I det senere Tærningspil synes det, at Brikken kun var mærket paa den ene Side1).

De fleste Oversættelser ere ganske ubevislige. Grassmann: »som den snu Spiller skjuler sine Tærninger ælder hun Livet«. Hvorfor skjuler den snu Spiller Tærningerne? — Benfey: »skrabende Menneskelivet som en snu Spiller Tærningerne«. Hvorfor denne Skraben? — Bollensen: »som en heldig Spiller indstryger Indsatserne«2). Betydningen »heldig« for krtnu er bedre end »snu«; thi Ordet forekommer ellers kun som Epiteton til Indra og Soma (Muir: elever). Ludwig endelig oversætter: »som en dygtig Jæger forminskende Fuglene« hvad hverken sensus eller Grammatiken berettiger ham til. — Bollensen2) søger at bevise, at Verset

') Zeitschr. d. deutscken-morgenl. Gresellseh. II p. 123.

2) Orient und Occident II p. 465.— 94 —

er uægte, fordi det er en indre Modsigelse, at Ushas gør Menneskene gamle »denn die Idee ist nur wahr in Bezug auf betagte Personen, auf junge Leute oder gar Unerwach-sene findet sie keine Anwendung.« Det er hverken en logisk eller en vedisk Tankegang. Vedaen mener, at hver Dag ælder Mennesket. — Bollensen mener, at Bod jar her er misforstaaet, men undrer sig over, at den »ældre« Gotama begaar sligt, hvad der vel var forklarligt hos den yngre Ka-kshivant. Men denne Inddeling har intet at betyde.

11. Af hyl] ende Himlens Ilande er hun vaagnet, hun driver Søsteren bort; minskende Menneskeslægterne straaler Pigen med sin Elskers Glans.

Grassmann: »Pigen straaler i sin Elskers Blik« — Elskeren er enten Solen eller Ilden. — Delbrück oversætter kunstigt: »Elskerens Kvinde straaler med sit Blik.«

12. Den hulde straalende som et Kvæg, bredende sig som en Flodstrøm lyste vidt og bredt; ej krænkende de guddommelige Bud viste hun sig synlig med Solens Straaler.

Oversættelsen af første Halvvers er langt fra sikker og beror tildels paa en Konjektur. Vanskeligheden ligger i prathänä, som man i Almindelighed oversætter som Aktiv, hvorved Stedet bliver lettere. Det hedder da

»Den hulde udbredende sine Skatte som Kvæg, som en Strøm sin Vandmasse lyste o. s. v.

Men kan Bod prath iAtmp. være et transitivt Verbum? Hverken i Bigveda eller andetsteds finder man noget Bevissted herfor. Derimod blot i Ushashymnerne vil man se den mediale Betydning hyppigt fremtræde (saaledes I, 125, 5, III, 61, 4, IV, 51, 8, VI, 64, 3). Er prathanå medialt, bliver Accusativen paçün uforstaaelig. Derfor har jeg ment, at Sanhitaens paçünna turde rettes til paçuna o: paçu -f- na. Som Neutrum forekommer paçu to Gange (se Pet. Leks.) med forskellig Betoning. Her maatte det være oksytoneret. Den sjældne Neutralform var maaske bleven glemt, og ved en Rettelse blev der bragt en bekendt Form tilveje. Til Støtte for denne i og for sig usikre

Hypotese anfører jeg følgende Steder:I, 30, 21: açve na citre arushi.

IV, 52, 2: açveva çitrårushi.

X, 106, 3: paçveva citra (Açvinerne straalende som to Kvæg).

Oversætterne tage prathånå aktivisk. Ludwig: »udbredende ligesom Kvæg som en Flod sin Strøm lyser den Brogede«. — Grassmann opfatter, ifølge en skriftlig Meddelelse, Stedet saaledes: »Den Glimrende udbredende (sine Straaler) som en Hjord (der bliver sluppen ud af Stalden) som Vandstrømmen Bølgeslaget straaler vidt hen«. Han mener, at to Lignelser ere sammenslyngede. Såyarøa udvikler dem saaledes: Ushas udbredende sine Straaler ligesom Hyrden lader Kvæget sprede sig paa Heden. — Muir har en fuldstændig Omskrivning: Den lyse og velsignede Gudinde har spredet sine Straaler vidt som om hun drev Kvæget til forskellige Sider eller som en Flod rullende sine Bølger.

13. Ushas, Du med de hurtige Gangere bring hid til os den Gave, ved hvilken vi erholde Børn og Afkom.

Jævnfør p. 32.

14. Korige, hesterige, straalende Ushas! Gry idag prægtigt op for os, o Herlige.

15. Ja spænd idag for de rødgule Heste, bring os saa hid alle Nydelser.

Hymnens tre sidste Vers ere rettede til Açvinerne. — Grassmann har efter Metret alene inddelt denne Hymne i fire Sange, skønt der intet Spor er af Afbrydelse eller Ny-begyndelse.

Hymne 113 i første Bog.

1. Det herligste Lys iblandt Lysene (jyotis) er kommen, den klare gennemtrængende Glans (praketa) er født. Ligesom fremdreven af (lystrende) Savitars Bud veg Natten Pladsen for Ushas.

jyotis gaar sikkert paa Dagslyset. Grassmann mener, at det er Ildens Lue, men man jævnføre VII, 76, 1 (nedenfor) og X, 170, 3, hvor ogsaa Grassmann mener at »det herligste— 96 —

Lys blandt Lysene« er Dagslyset. S. endv. v. 13 og IV, 51, 1. — Grassmann tager derpaa yraketa om Solen, men I, 94, 5 læser man: »Du, Agni, er Ushas1 store klare Glans« (begge Ord som her), derfor synes det rimeligt ogsaa her at tage praketa om Agni. — Tankegangen er da: Dagslyset kommer, Offerilden brænder, nu viger Natten for Ushas.

sava er ikke »Fødsel«. Ludwig oversætter dog: »ligesom bortsendt for at Savitar kan fødes.« Men Savitar er ikke Solen.

2. Den lyse, hvide med den lyse Kalv er kommen, den sorte har rømmet hende Sæderne; de beslægtede, udødelige, hinanden følgende to Himle vandre, skiftende deres Farve.

Grassmann, der antager den »lyse Kalv« for Agni støtter sig uden Berettigelse paa VIII, 72, 5: »Den, som vandrer lys her, har ingen, der kan binde den.« Hele Hymnen er saa dunkel, at man kun kan formode, at Agni lignes ved en Kalv som ingen kan binde. — Jævnf. p. 37.

3. Ubegrænset er Søstrenes fælles Vej, den vandre de én efter anden befalte af Guderne, de støde ikke mod hinanden, dvæle ikke, de to uforanderlige, Nat og Ushas, éns-sindede (men) forskelligt formede.

sumeka er oversat efter Pet. Leks. som nu antager, at meka er afledet af Boden mi. Tidligere oversatte det »vel dryppende« og allerede Benfey sammenstillede Avesta maekant med Anvendelse af Såyawas çobhanamehana, som dog er rent etymologiserende (»ved en Uregelmæssighed er li i Roden mih ombyttet med k). Derefter har Justi ansat Betydningen af maekant og nu slutter Grassmann tilbage herfra til sumekai Ludwig »skøn«.

4. Den skinnende Førerske af Herligheder har vist sig klar og aabnet os Dørfløjene; bevægende det «Levende tildelte hun os Rigdomme. Ushas har vakt alle Væsener.

5. Den paa Jorden liggende til at gaa, (en) til Nydelse, en anden til at søge Rigdomme, de daarligt seende til at

skue vidt, den rige Ushas har vækket alle Væsener.

6. En til at herske, en anden til at lyde, en til at være rig, en anden, til at ønske, en anden (endnu) til at gaa som— 97 —

efter et Maal, til at skue de forskellige Livsmaader har Ushas vækket alle Væsener.

Kun mahiyai gør nogen Vanskelighed. Benfey slutter clet til ish£i: »stort Offer« (hvad ish£i med Tonen paa Endevokalen ikke betyder). Pet. Leks. anfører dette Sted under rnah/ty »være glad«, men har samtidig paa næste Spalte en Artikel saalydende: »mahiyai Rv. I, 113, 6 = mahyai.« Dette mahyai maa vel være Dat. af Adj. mah i Fem. Altsaa to forskellige Forklaringsmaader. — Grassmann tager det af mahiy »være stor«. Ogsaa jeg mener, at det er af en saadan Denominativ, men Betydningen er bestemtere »være rig«. Verset bevæger sig frem i Modsætninger. Først »at herske« saa »at lyde« (egentlig »høre«; Grassmann derimod »Hædersglæde«) saa at være stor (o: rig) saa at ønske (Rigdom) saa at stræbe efter Rigdom som efter et Maal, til saadanne forskellige Livsmaader ere Menneskene vakte.

7. Denne Himlens Datter har vist sig, den gryende, den hvidklædte, over al jordisk Gods herskende Ungmøl Gry op idag her, hulde Ushas!

8. Ushas gaar ad de bortdragne (Ushasers) Vej, den første af de bestandigt paany kommende, gryende frem, sættende det Levende i Bevægelse, vækkende enhversomhelst død.

Benfey: »vækkende enhver ligesom fra Døden«, hvad der dog ikke staar. Muligvis er her en Reminiscens fra en Tid, hvor Søvn og Død associerede sig i Bevidstheden. Grassmann: vækkende enhver, der sover. Ludwig derimod: fremdrivende det Levende dog ikke vækkende nogen død. Han har ikke begrundet denne Opfattelse.

9. Ushas, at Du har bragt Offerilden til at tændes, at Du har aabnet (Mørket) med Solens Glans, at Du har vakt Menneskene, der ville ofre, dette for Guderne heldbringende Værk har Du fuldbragt.

Grassmann: »at Du har afhyllet den (o: Ilden) ved Solens Glans«. Men Ilden blottes ikke ved Dagslyset. — Jævnf. p. 36, 37.

10. Hvor stort er det Mellemrum, som ligger mellem de Morgenrøder, som have gryet, og dem, der ville gry?

7— 98 —

Ushas higer længselsfuldt mod de tidligere, gaar attraaende gærne med de andre.

Man jævnføre II, 30, 1: Vandene standsede ikke, Dag for Dag kommer Vandenes Salve, hvor længe er det siden deres første Strøm var?

pradtdhyänä (glemt i Grassmanns Leks.) oversætter han siden saaledes: «skuende ud efter Lyst« (Metrum viser, at G. ikke bør antage Formen didhiåna). Ludwig: »weiter den-kend geht sie«; men Betydningen »tænke« er næppe vedisk.

11. De Dødelige ere gaaede bort, som saa' den tidligere gryende Ushas; af os ses hun nu, men de komme, som ville se hende i Fremtiden.

12. Fjendefjærnende, Ret beskyttende, i Ret levende, velsignelsesrig, vækkende Herligheder, lykkebringende, førende til Gudemaaltidet, gry her idag, Ushas, allerskønnest!

13. Altid fra fordum gryede den himmelske Ushas, ogsaa idag aabnede hun det der (o: Mørket) ogsaa i kommende Dage vil hun lyse, ikke ældende, ikke dødelig vandrer hun efter Sædvane.

14. Med sine Salver lyste hun paa Himlens Rande, den himmelske bortfjærnede det sorte Slør, vækkende kommer Ushas med de rødgule Heste paa den velforspændte Vogn.

anji er taget i den oprindelige Betydning. Grassmann og Ludwig: Prydelse. Jævnf. p. 18.

15. Medbringende rigelige Gaver frembringer hun, visende sig, den klare Glans; den sidste af de hengangne, den

første af de bestandigt fremlysende skinner Ushas.

16. Rejser eder! Den levende Aande er atter kommen til os, Mørket veg bort, Lyset er kommet, hun har rømmet Vejen, at Solen kan gaa. Vi ere komne (til den nye Dag) hvor Livet forlænges.

Meningen er »Søvnen er forbi, vi aande atter«, og atter her synes Søvn og Død associerede. Der er ingen Grund til med Max Muller at tro, at »den levende Aande« betegner Solen: The sun is cailed the vital spirit1) — der er slet

') History of ancient Sanskrit literature p. 20.

ingen filosofisk Anskuelse her udtrykt. — Ludwig: »der le-bende Geist«.

17. Den syngende Offerbringer lader Ordene stige i Række, prisende de straalende Ushaser. Gry frem idag, Gavmilde, for den Syngende, nedstraal til os et afkomsrigt Liv.

väcas forstaar jeg som Acc.„ Plur.; man maa da enten opfatte Betoningen som uregelmæssig eller rette denne. Grassmann holder det for Gen. Sing., og Ludwig slutter sig hertil (Fortale til Oversættelsen I, VIII), syüman er »Baand, Række« vel om den musikalske Skala, i hvilken Ordene stige.

18. Gid, naar Sangene hæve sig som en Stormvind, Somaudpræsseren maa erholde saadanne hesteskænkende Ushaser, som, korige, ledsagede af alle Mænd, lyse for den gavmilde Dødelige.

Ordret: ved Sangenes Frembryden som en Storms. Pet. Leks.: naar Sangene overdøve (!) Stormvinden; Ludwig: »(Morgenrøden) dem skal Somaudpræsseren faa som Giverinder i deres Herligheders Overmaal af Väyus Heste« — en Oversættelse, der vel skyldes flere Rettelser.

19. Gudernes Moder, Aditis Aasyn, Offerets Fane, Vældige, lys frem! Naadig mod vor Bøn, gry frem! Lad der fødes (opstaa Afkom) i vor Slægt, Du som ejer alle Skatte.

Grassmann oversætter: »Gudemoderen Aditis Aasyn«, som om der stod en Gen. istedetfor Nom. måtå.

20. Hvad herlig Besiddelse Ushaserne medbringe, god for den ivrige Ofrende, den skænke os Mitra, Varumt, Aditi, Sindhu, Jord og Himmel.

Verset ender med et Omkvæd fra Hymne 94.

Hymne 123 i første Bog.

1. Koens brede Vogn er forspændt, de udødelige Guder have besteget den; den hulde, kraftfulde steg frem af Mørket, villende vise sig for Menneskeboligen.

Oversætterne vove ikke at tage dakshinä som »den rigelig

malkende Ko«. Grassmann gengiver Ordet: rig, Delbrück: kraftfuld, Ludwig: venlig.

2. Før hele Verden vaagnede hun, vindende Gods, vældig, gavmild; højt oppe lyser den atterkommende Pige. Ushas kom først ved Morgenpaakaldelsen.

3. Naar Du idag tildeler Mændene (din) Gave, o ædle Ushas, Gudinde, blandt Menneskene, saa nævner Gud Savitar, Husvennen, os som uskyldige for Solen.

4. Til Hus efter Hus gaar den dagklare, iførende sig sine Skikkelser Dag for Dag; givelysten, straalende bestandig er hun kommen, uddeler det Bedste, ja det Bedste af Skatte.

Grassmann: givende hver Dag sit Navn (!).

5. Bhagas Søster, Varunas Frænke (Søster), o hulde Ushas, kom hid først! Trængslens Anstifter skal blive tilbage! Vi monne overvinde ham ved Koen og Vognen.

Delbrück: VaruftasÆgtefælle; Ludwig: VaruwasBroder(l).

dakshinä er her atter Koen om Ushas selv eller hendes Forspand (Naigh. I, 15). Pet. Leks. derimod oversætter: »Gid vi maa være ham (den onde) overlegen med Hensyn til Kør (Kvægrigdom) og Vogne«, endskønt det jævnfører et Sted somVI, 64, 6: »hun (Ushas) var en god, vældig Malkeko«. Grassmann vil rette til Gen. Såyana: »vi sejre ved Hjælp af dig, den vældige, og vor Vogn.« Delbrück følger tildels Pet. Leks.: »Gid vi maa besejre ham med Offergaver (dakshmå, Offerløn) og Stridsvogne.« Saaledes ogsaa Ludwig.

6. Sangene skulle hæve sig og Offergaverne! De luende Ilde rejse sig. De straalende Ushaser gøre aabenbare de af Mørket gemte attraaværdige Skatte.

7. Det ene gaar bort, det andet kommer, de to forskelligartede Dage vandre sammen, de to Omringendes (Himmel og Jords) Mørke har den ene frembragt i Løn, (og) Ushas har lyst med sin glødende Vogn.

Grassmann har to meget forskellige Oversættelser. I Ordbogen var anyå Ushas. Altsaa hed det: den anden fjær-nede (,guhä kar) Himmel og Jords Mørke, hun, Ushas, lyste o. s. v. I Oversættelsen af Rigveda derimod skal jpariksJiitos— 101 —

være »Søstrenes«, altsaa: den ene af Søstrene indhyller Mørket o. s. v.

4

Delbriicks Oversættelse er meget dristig: »den ene har taget Mørket hort med sig fra de to Altomfattende, Ushas derimod har vist sig« — thi det er ikke Natten, der tager Mørket bort, men Ushas.

Ludwig: »de to Naboers Mørke har den ene bevirket i Løn« — altsaa omtrent som ovenfor. — Pleonasmen tamas guhå kar gør ikke stor Vanskelighed. Pet. Leks. har villet fastslaa, at guhå kar betød »fjærne«, men af en Sammenligning mellem de Steder, hvor Ordene forekomme, synes Betydningen »skjule« at fremgaa. Saaledes:

II, 12, 4: Indra skjulte Dåsa-farven, saa den kom ned (adharam) (o: tvang D. ned i Skjul) — Grassmann: sænkede den Ondes Tilhang ned i Dybet.

IV, 18, 5: Ligesom anseende Indra for daarlig skjulte Moderen ham, der struttede af Manddom, dernæst stod han frem o. s. v.

X, 100, 7: Vi have ikke skjult for eder (o: begaaet i Skjul) nogen Ugerning, ikke aabenbart begaaet nogen Gudekrænkelse.

Udtrykket »skjule Mørket« vil sige »frembringe Mørket i (som) Skjul« — tamas er Objektet, guhå et Adverbium. "

parikshit den omringende (eg. den omboende) er i Total sandsynligvis Betegnelse for Himmel og Jord. At Ordet betyder »Søster« er ubevist.

8. Ensartede idag, ogsaa ensartede imorgen følge de Varuwas lange Sæde, de udødelige vandre daglig tredive Vejstrækninger, én efter én denne Bane.

Subjektet er Ushaserne. De følge Varuwas Sæde o: Himlen, Himmelvejen, hver Dag tilbagelægge de en lang Strækning. De drivende Morgenskyer drage én efter en over Østhimlen.

Alle Oversættere skrive derimod; »de følge Varu^as længevarende Hegel,« undtagen Hillebrandt, som gengiver det saaledes: »de efterstræbe Varuwas vide Hus« — hvad jegikke forstaar. — Jævnf. til pariyanti: I, 115, 3: Solens Heste løbe i én Dag (ei. daglig) over Himmel og Jord.

9. Kendende den tidligste Dagglans' Tegn fødtes den straalende hvide af det sorte (Natten). Pigen krænker ikke Gudstjenestens Sæde (dhåma) kommende hver Dag til Stævnemødet.

Forbudet er udtrykt indikativisk (»Du slaar ikke« = »Du maa ikke slaa«). Ushas krænker ikke = maa ikke krænke (forsømme) Morgenofret, ikke narre de Ofrende ved ikke at komme. — dhåman give alle Oversættere ved »Regel«.

10. Som en Pige, stolt af dit Legeme kommer Du Gudinde til den længselsfulde Gud. Smilende blotter Du den straalende Ungmø dine Bryster for ham.

Roden çad har som bekendt Roth først fastsat1). Fick anfører dens mulige græske Slægtninge. Jeg gør opmærksom paa, at man hidtil har overset, at den ogsaa findes i Oldbaktrisk. Yispered 8, 1 (i Tiltale til Ahura Mazda): madhayanha . . çadayanha »glæd dig og triumfer«.

purastät burde maaske oversættes Øst«. Jævnf. IV, 51, 4 og I, 124, 3.

11. Skøn af Udseende som en af Moderen pyntet Pige lader Du dit Legeme se.* Straal huld, Ushas, vidthen; andre Ushaser naa dig ikke deri.

12. Hesterige, korige, ejende alle Skatte, forenede med Solens Straaler gaa Ushaserne bort og komme atter visende deres skønne Skikkelser.

13. Styrende Gudstjenestens Tømme giv os god, god Kraft! Ushas gry naadig for os idag, lad Rigdom komme til os og Offerforanstalterne.

Hymne 124 i første Bog.

1. Ushas var lysende sammen med den antændte Ild, den opgaaende Sol udbredte Lys vidt og bredt, Gud Savitar

') Ergänzungen zu Nir. 6, 16.— 103 —

driver os nu frem her til Arbejde, de Tobenede og Firbenede frem til at gaa.

2. Ej krænkende de guddommelige Bud, minskende Menneskeslægterne, den sidste af de bestandigt Bortdragende, den første af de kommende, Ushas lyser.

3. Hun, Himlens Datter, har vist sig, iførende sig paa én Gang Lyset i Øst. Hun følger rigtig Bettens Vej, som en Kvinde, der kender (Vejen) forveksler hun ikke Retningerne.

4. Der viste sig ligesom en skøn Kvindes Bryst, det aabenbarede gode Ting som en Tordensky; vækkende de Sovende som en (tidlig) Gæst, nærmede sig den sidste af de atter og atter kommende.

Oversættelsen af nodhas er ganske problematisk. Forskellige Forklaringer, der alle synes mig uholdbare, have været foreslaaede. Grasmann opløser Ordet i na -f- udhas »Ikke Bryst«, hvad han forklarer som den unge spædbrystede Jomfru og oversætter: »som fin Ungmø blotter hun sine Yndigheder.« Men priyäni kan ikke betyde »Yndigheder«, og det er ogsaa altfor urimeligt, naar Ushas ellers altid fremstilles med fulde Bryster, ja omtales saaledes i samme Linje, at antage hendes Brystløshed her.

Ludwig opløser ogsaa, men antager ingen Sammensætning, da han oversætter: «Der blev beskuet ligesom den straalendes Bryst, ikke som et Yver lod hun (dog) Kært skue« — det er dunklere end Teksten.

Roth i Anmærkningerne til Geldner og Kaegis Oversættelse mener, at nodhas maaske betyder Købmand, den omrejsende Kræmmer, der falbyder sine Varer: »Hun udbreder sine Skatte som Købmanden«. Han anfører intet til Støtte herfor. — Endelig antager Såyana, at det er den store Vismand Nodhas, der under Paaskud af at prise Guddommen aabenbarede sine Ønsker i forskellige Sange.

Lignelsen kunde efter min Mening være denne, at Ushas fremkom med sine Skatte, det vil sige med Dugg-Mælken som en Tordensky meel sin frugtbringende Regn. Man maa da aflede nodhas af en Rod nudh, der vel ikke findes, men— 104 —

er en naturlig Udvikling af Rod nu »brøle, skrige, juble, lovsynge« 1), altsaa nu -f- dhå=nudh. Nodhas er dels »den brølende« , dels den »syngende«; Tordenens Stemme (våc) opfattes som bekendt som Sang. Ordet betegner her den brølende Sky. Det forekommer endvidere:

I, 61, 4: Af Frygt for ham (Indra) naar han fødes (o: som Lyn) bæve de faste Bjerge, Jord og Himmel; an-raabende om hans, den skønnes, Hjælp naaede »nodhas« straks til Heltekraft.

Her kunde Ordet betegne den brølende Tordensky, der svulmer under Uvejret.

I, 62, 13: Nodhas Gotama har forfærdiget en ny Bøn for den gamle Indra.

Nodhas, ligesom Gotama, kan her være et Egennavn, men begge kunne ogsaa betegne »Præst, Sanger«.

I, 64, 1: Bring, nodhas, en Lovsang til Maruterne.

Max Müller2) mener, at Sangeren her tiltaler sig selv(!)? fordi Anukramamkå'en netop efter dette Vers har fastsat Hymnens Forfatter. Her betyder »nodhas« Sanger.

5. I den vandrige Lufts østre Halvdel frembragte Køernes Moder Lys, hun udbredte sig videre langt frem, fyldende Forældrenes (Himmel og Jords) tvende Skød.

6. Hun er jo hyppigt at se og undviger hverken den ubeslægtede eller den beslægtede; prangende med sit udadlelige Legeme forlader den vidtstraalende hverken stor eller lille.

Såyatta forklarer, at de ubeslægtede ere Menneskene, og Ushas1 Slægt Guderne, hvad der er sandsynligt. Dog kunde man i Analogi med det Følgende antage, at ajämi var den svage, der ingen Familie besad, jåmi den mægtige med stor Familie. Såy. angiver endvidere, at arbha er hvad der er Smaat (det lille Barn) i Modsætning til det Store (Meru o. s. v.).

7. Som en brødreløs Pige vendende sig imocl Mændene skrider Ushas frem som en Vognkæmper til Byttevinding,

') Jævnf. Fick: "Wurzeln und Wurzelndetermin. p. 108.

3) Translation of the Rig-Veda I p. 92.— 105 —

skønt pyntet lig en Hustru, der længes mod Manden, løsner Ushas ligesom smilende Brystdugen.

Hvorfor vender den brødreløse Pige sig mod Mændene? Roth1) svarer, at Pigen, som ingen Broder har, ved Fest og Lege maa opsøge Mændenes Selskab. — Hvorfor hun mere end andre Piger, er ikke klart. Snarere maa hun søge Beskyttelse hos andre Mænd, naar der finder nogen Kamp Sted i hendes Klan. Eller tør man antage, at her foreligger en Reminiscens fra gammel Tid, hvor Søskende-ægteskaber fandt Sted? Ordet ajåmi synes at betegne den mellem Søskende ikke tilladte Kønslyst, jævnf. det dunkle Sted:

V, 19, 4: attraaværdig som kær Saftudgydelse, der er ajåmi for to Søskende,

og det afgørende Sted X, 10, 9—10: »Jama vil gærne bære Jami's ajåmi; der kommer vel senere Slægter, hvor Slægtningene begaa ajåmi.«

Man mindes uvilkaarligt Völuspå: munu systrungar sifjum spilla. — Muligvis skriver da Lignelsen om den brødreløse Pige sig fra en Tid, hvor ajåmi endnu ikke var utilladeligt.

punsas som Acc. Plur. er sikret ved Parallelstedet V, 80, 6: nm. Muir læser Dat. Sing. og oversætter2): Ushas siges at vise sig som en Kvinde uden Broder (hendes naturlige Beskyter) viser sig selv for en Mand. — Såyawa forklarer: som en brødreløs Pige gaar til sin Fader og andre (eller: ofrer istedetfor sin Broder) saaledes gaar Ushas til sin Fader Solen. — Ludwig er meget dunkel: »Wie einer, der kein Bruder, geht sie auf den Mann los. — Iøvrigt omtales jo baade Bhaga og Varumt som Ushas' Brødre (I, 123, 5).

»Brystdug« er Grassmanns Oversættelse af apsas. Er apsas af Rod ap + sas, det forarbejdede Tøj? Ludwig: Kind, Delbrück: Barm, Geldner og Kaegi: Nakke.

8. Søsteren har rømmet den ældre Søster Pladsen, hun gaar bort ligesom naar hun har seet hende; gryende med

') Siebzig Lieder p. 37. 2) Sanskrit Texts V, 458.— 106 —

Solens Straaler salver hun sig med Salve som Skarer, der vandre til Fest.

Geldner og Kaegi: hun pynter sig med Solens Straaler. Ludwig: »hun pynter med Smykke de ligesom til Fest gaaende Skarer« — sikkert fejlagtigt.

9. Ved alle disse fordum komne Søstres Fremlysen fulgte den senere bagved den tidligere. Som fordum lyse nu prægtigt nye klare Ushaser op for os idag.

Jævnf. I, 123, 8: de udødelige vandre én efter én denne Bane.

10. Opvæk, mægtige Ushas, de gavmilde, lad Gnierne uvakte sove! Straal prægtigt, mægtige, for Offergiverne, prægtigt for Lovsangerne, o Hulde, idet Du lader (dem) ældes.

11. Nu straaler hid fra Øst denne Pige, hun spænder de røde Kørs Fortrav for; nu vil hun lyse, Klarheden trænge frem, og Ilden være rede i hvert Hus.

12. Ved din Gryen flyve Fuglene op fra Beden, og Mændene, som søge Spise (rejse sig fra Boligen). Du bringer megen Rigdom, Gudinde Ushas, til den, der sidder hjemme, til den fromme Dødelige. = VI, 64, 6.

Ludwig opfatter uden Grund den første Sætning som en Sammenligning: »som Fugle ere Mændene, som have Spise, fløjne fra Huset«. I Sanskrit svarer flyve (rejse sig) og Beden (Boligen) til begge Subjekter, Fuglene og Mændene. — De liberende Præster rejse sig om Morgenen for at ofre. Til Rigmanden, som lønner Præsterne, men selv bliver hjemme, bringer Ushas Skatte. Ludwig oversætter galt: den ofrende Dødelige.

13. Priset ere I prisværdige, I have bevæget eder ved min Lovsang, Ushaser! Lader os, Gudinder, ved eders Hjælp vinde hundredfold og tusindfold Eje.

Roth antager de tre sidste Vers af denne Hymne for uoprindelige, Grassmann derimod kun v. 11 og 12. Bevis lader sig ikke føre for nogen af disse Paastande.

Hymne 61 i tredje Bog.

1. Ushas, med Kraft kraftige, nyd den Syngendes Lov, Mægtige! Grammel, Gudinde, (skønt) ung følger Du Reglen gavmild, Du, som ejer alle Skatte!

2. Ushas, Gudinde, straal frem udødelig med den gyldne Vogn, fremskyndende Herligheder! De letstyrelige Heste, de vidtfunklende føre dig, den guldfarvede, hid.

3. O Ushas vendt imod alle Væsener staar Da øverst som Gudeverdnens Fane. Altid higende mod det samme Maal, rul hid som et Hjul, Du unge!

amrtam betegner her Indbegrebet af alt Guddommeligt. Såyawa forstaar Ordet om Solen ligesom han ogsaa mener, at Hjulet er Solens.

4. Skydende Baandet fra (Døren) kommer den mægtige Ushas, Staldens Herskerinde; fødende Solen bredte den velsignelsesrige, vidunderlige sig ved Himlens og Jordens Grænse.

syüman er oversat efter Pet. Leks. Grassmann og Del-brück: Bælte. Ludwig: Tømme.

ä tage alle Oversættere i Betydningen »ud fra«, men man jævnføre Siecke: Gebr. des Ablativs (Kuhn: Beiträge VIII, p. 412).

5. Op, frembærer til eders Gudinde, den straalende Ushas, ærbødigt eders Pris. Højt paa Himlen bredte sig den honningmalkende Glans; den lyste over Himmelrummene, skøn at skue.

Muligt var det at oversætte: »den honningmalkende udbredte Glans og lyste« — madhudhä er af Roden dhå malke ikke af Rod dhå sætte, som Ordet almindeligvis afledes af. Honningen er Duggen.

6. Den hellige vaagnede ved Himlens Straaler, den rige betraadte i Klarhed Himmel og Jord. O Ild! Du søger, ønskende attraaværdig Rigdom, til den kommende, vidtstraa-lende Gudinde.

Mulig er ogsaa Ludwigs Oversættelse: »blev vakt fra Himlen ved Sange«.

7. Paa den rette Vejs Grund trængte Ushasernes stærke Tyr (o: Solen) ind mellem de to vældige Himmel og Jord. Mitra-Varimas store Kunstværk udbredte Lys mangesteds ligesom den guldglimtende (Morgenrøde).

rta er den rette Vej, fordi den hellige Lov var for Lysguderne at komme til rette Tid og gaa paa rette Maade over Himlen.

Hymne 51 i fjerde Bog.

1. Det stedse tilbagevendende Lys, det klarhedbringende har hævet sig i Øst fra Mørket; nu bryde de straalende Himlens Døtre, LTshaserne, Bane for Menneskefolket.

2. De klare Ushaser stode i Øst ligesom de oprejste Pæle ved Ofringerne, lyse, straalende, aabnede de gryende Mørkets Stalds to Dørfløje.

Her ligesom i I, 92, 5 er der en Sammenligning mellem Ushas og Pælen (svaru). Den beror sikkert kun paa, at disse Pæle besmurtes med Smør og Salve, saa de glinsede stærkt. I Bigveda ere Pælene at forstaa som et Bundt Grene, der ofredes i Ilden, først senere var svaru den Pæl, hvortil Offerdyret bandtes. Det viser tilfulde Hymnestederne. Man jævnføre den til yüpa rettede Hymne:

III, 8, 6: Dig salve de fromme(?), befæstiget med god Befæstigelse. De guddommelige svaru'er, som fromme Mænd oprejste og Øksen tilhuggede, skulle give os afkomsrig Gave.

7 : De, som ere oprejste paa Jorden, tilhuggede og til hvilke Offerskaalen rækkes, skulle velsigne os.

9: Gaaende sammen som Hansa-skarer, hvidklædte komme Pælene til os; oprejste foran af Præsterne gaa de guddommelige til Gudernes Bolig (o: stige op til Himlen gennem Ilden).

Disse svaru'er stilledes saaledes foran Baalet (puraståt samiddhasya v. 2) og opbrændtes under Sang. Kun i den rimeligvis sene Hymne I, 162 tales der maaske om et Dyreoffer. Man jævnføre endnu:— 109 —

VIII, 45, 2: Indra er deres Yen, hvis Brændsel er rigelig, hvis Lovsang er hyppig, hvis svaru er bred.

3. Lysende frem monne de rige Ushaser idag lokke de gavmilde til at skænke Foræringer; de gerrige skulle sove det Uklare, uvakte midt i Mørket.

Jævnf. I, 124, 10.

4. Mon denne eders Yogn er gammel eller ung idag, o Ushaser Gudinder, ved hvilken I, o Prægtige, lyste prægtigt for Navagva, Angira, Daçagva, Saptåsya.

Yi vide meget lidt om de mytiske Slægter Navagva og Daçagva (Muligvis hænger den mytologiske Forestilling om »Nierne« og »Tierne« sammen med de ni (ti) Frugtsommeligheds-maaneder) Angira(s) et Navn paa Ilden som Bud, Konge, og første Menneske. Saptåsya »Syvmund« er som man kan se af den foregaaende Hymne (IY, 50, 4) et Tilnavn til Brah-manaspati, der fandt Ushas, Solen, Koen og Lyset (X, 67, 5). Grassmann derimod oversætter »den syvmundede Tier«, Ludwig: »Daçagva, der havde syv Sange«.

5. I, Gudinder, fare jo paa én Dag omkring til alle Væsener med eders velforspændte Heste, vækkende, Ushaser, den Sovende og alt tobenet og firbenet Levende til at gaa.

6. Hvor og hvilken er den ældste af disse (Ushaser), ved hvilken (o: ved hvis Lys) de ordnende blandt Skaberne ordnede. Naar de skinnende Ushaser gaa frem for at smykke sig, skelnes ikke de lige unge fra hinanden.

vidhånå maa betegne Indbegrebet af de ordnende Personer, rbhu kan enten være Egennavn eller blot »Danner, Skaber« — Grassmann: hvem er den gamle, ved hvilken de (?) fordelte .ßbhuernes Skare.

7. Disse, ja disse hulde Ushaser vare fra gammel Tid hjælperige og bønhørende, de, hos hvilke den ofrende, med Hymner ivrige, prisende og lovsyngende straks fandt Bigdom.

8. De komme paa én Gang fra Øst, ligeligt bredende sig paa én Gang; Gudinderne, de vaagnende Ushaser nærme sig paa den rette Vejs Plads som Flokke af Kør.

»Som Strømme af Mælk« oversætter Ludwig, vel fordi Såyawa forklarer »som Strømme af Vand«.— 110 —

9. Nn komme de netop paa én Gang disse Ushaser, hinanden lige med ikke ßvindende Farver, skjulende den

sorte Gru med deres hvide Legemer, klare, skinnende, lysende.

Grassmann konstruerer anderledes : »skjulende med Straaler, klare paa Legemerne«.

10. O Himlens Døtre skænker os straalende, afkoms-rigt Gods, Gudinder! Lad os saa vække eder fra det bløde Leje, være Herrer over Helteskarer.

11. Derom, o Himlens Døtre, anraaber jeg, med Ofret som Fane, eder, de skinnende, o Ushaser: lader os være hædrede blandt Folkene. Det give Himlen og Gudinden Jorden.

Hymne 52 i fjerde Bog.

1. Hun, den glade Kvinde, gryende frem fra Søsteren, Himlens Datter har vist sig.

2. Rød straalende som en Hoppe var Ushas, Køernes hellige Moder, Açvinernes Veninde,

3. Du er Açvinernes Veninde og Du er Køernes Moder, og Du besidder Rigdom^ Ushas.

4. Dig, den fjendefjærnende Glade, vække vi omhyggeligt med Lovsange.

5. De hulde Straaler ses som Flokke af Kør. Ushas fylder en vid Flade.

6. Og fyldende har Du straalende aabnet Mørket med Lys. Ushas beskyt os efter Sæd.

7. Himlen overspænder Du med Straaler og den kære, vide Luft, Ushas, med din klare Glans,

Hymne 79 i femte Bog.

1. Væk os idag, skinnende, til stor Rigdom, Ushas, ligesom Du vakte os, da (Solen) den virkelig berømte var din Kammerat, Ædle, Hesterige!

De to sidste Ord ere Refrain i alle Hymnens Vers.

2. Gry for os idag, naar den velførende (kommer) med— 111 —

sin brændende Vogn; Himlens Datter, gry for os, naar Kammeraten, den virkelig berømte, er kraftigere.

3. Gry for os idag, rigdombringende, o Himlens Datter, Du som gryede, da Kammeraten, den virkelig berømte, var kraftigere.

Det er muligt, at disse tre Panktier, hvis to Femtedele ere identiske — ja de fire Femtedele af v. 2 og 3 — kun betegne Varianter af samme Vers. Fingerpeg til at konstruere det oprindelige vilde da være, at åbkaradvasu kun forekommer her, og at divitmati kun bruges her oin Ushas.

Den foreslaaede Oversættelse afviger ganske fra den sædvanlige1). Efter Traditionen har man her konstrueret en Mængde Egennavne: Vayyas Søn Satyaçravas og Qucatrathas Søn Sunitha. Man henviser dernæst til ubekendte Mvter.

Alle disse Ord kunne imidlertid være Apj^ellativer til Solen. Sunitha forekommer en Mængde Steder som Adj. til Sürya, Aditya o. s. v. Hvorfor skulde det alene her være Egennavn? Satyaçravas (= Eteokles?) forekommer kun her. Qaucatratha er dannet som vriddheret Form af çucatra-tha, der forekommer ét Sted som Adjektiv til .ßbhuerne, paa samme Maade som vaiçvanara af viçvanara og behøver ikke at være noget Patronymikon. Ligesaa våyya af vayya, som man ogsaa unødvendigt har villet gøre til Egennavn.

Versene ere dunkle, men det synes rimeligt, at opfatte dem som en Bøn om at Ushas skal lyse for Menneskene som hun har lyst for Solguden.

4. De Offergivere, som prise Dig, straalende, med Sange, ere, o Rige, lykkelige ved Rigdomme, besiddende Ga,ver og gode Foræringer.

5. Saasnart disse Skarer behage Dig til at modtage Gaver, samle de sig begærlige rundt omkring, givende yppig Rigdom.

6. Tildel disse Offerherrer afkomsrig Herlighed, gavmilde Ushas, Rigmændene, som skænke os yppig Rigdom.

') Jævnf. dog Sonne i Kuhn: Zeitschrift f. vergl. Sprachf. X p. 329.7. O gavmilde Ushas, bring straalende stor Glans til disse Kigmænd, som skænke os Eje af Heste og Ker.

8. Og hidfør os, Ushas Himmeldatter, mælkerige Drikke sammen med Solens hvide Straaler og flammende Skin.

9. Gry frem, Himlens Datter, træk ikke dit Værk i Langdrag, at ikke Solen med sin Glød skal brænde Dig som en listig Tyv.

10. Saameget bør Du give, Ushas, eller mere, Du som ikke ophører at gry for Lovpriserne, o Straalende, ædle Hesterige.

Dette Vers holder Delbrück (Alt. Verb. p. 7) for ungt.

Hymne 80 i femte Bog.

1. Gudinde Ushas med den straalende Bane, den store, til rette Tid Loven følgende, med den rødlige Skikkelse, hidkørende Solen, prise Lovsangerne med Bønner.

Ludwig: »hun, der har den røde til Spise« (?).

2. Den skønne, vækkende Mennesket, gørende Vejene let gangbare, drager forrest; havende en stor Vogn, selv stor, alt gennemtrængende skænker Ushas Lyset ved Dagenes Frembrud.

3. Hun kørende med de røde Kør frembringer uafladeligt uskadelig (o: heldbringende) Rigdom; banende Vejene til let Gang straaler den højtpriste Gudinde, besiddende alle Gaver.

4. Hun bliver broget-glimrende, dobbelt-kraftig, aaben-barende sit Legem i Øst. Hun følger rigtig o. s. v. = I, 124, 3.

5. Hun visende sig som ren paa Legemet, staar højt for os at se som en badende Kvinde; bortjagende Fjenden, Mørket, kommer Himlens Datter, Ushas, med Lyst.

6. Hun, Himlens Datter, vendt imod Mændene løsner som en Pige huldsalig Brystdugen; aabnende Skatte for den Fromme frembringer Pigen atter Lys som fordum.— 113 —

Hymne 64 i sjette Bog.

1. De straalende Ushaser staa op i Skønhed, klartskin-nende som Vandenes Bølger; (Ushas) gør alle Veje let gangbare og var en god gavmild Malkeko.

2. Du skønne ses, Du straaler vidt, op fløj din Lue, dine Straaler til Himlen. Du blotter Brystet, Gudinde Ushas, smykket, lysende i din Herlighed.

Grassmann vil rette çocir til çocer (çoci forekommer dog ikke i Rigveda) for at undgaa de to sideordnede Nominativer. Det synes overflødigt. Smlgn. de to Acc. i V, 80, 5.

3. De røde klare Kør køre den huldsalige, vidt sig bredende, hun forjager Fjenderne som en stærk Bueskytte, bortdriver Mørket som en hurtig Vognkæmper.

4. For dig ere lettilgængelige gode Veje paa Bjærgene, Du overskrider Vandene i den vindløse Luft, o Selvlysende; kør hid til os, Du høje med den brede Bane, Rigdom til Vederkvægelse, o Himlens Datter!

Grassmann: Du gennemtrænger Taager (? apas).

5. Kør Du hid, Ushas, Du som uanfægtet tilkører Ønskværdigt med dine Tyre efter Behag, Du Himmeldatter, som ved Morgenpaakaldelsen lod straalende beredvilligt dig se.

6. = I, 124, 12.

Hymne 65 i sjette Bog.

1. Den himmelfødte Datter har gryende vakt de menneskelige Slægter, hun som om Natten kendes ved sin hvide Straale gennem Mørkets Salver.

2. De gennemfare dette (Mørke) med deres Heste, det røde Forspand; de lyse klart, Ushaserne med guldglimtende Vogn; anførende det store Offer forjage de Bølgens (Nattens) Mørke.

aruwayuj egentlig »forspændte med rødt« maaske »med røde Tømmer« Grassmann: rødfarvede (!). Pet. Leks. »iført Rødt«.

8— 114 —

3. O Ushaser, Hæder og Gods, Drikke og Spise hid-kørende til den fromme Dødelige, gavmilde, herskende som Helte, skænker idag Beskyttelse og Rigdom til den Tilbedende !

4. Nu tilkommer eders Rigdom den Tilbedende, nu den fromme Helt, nu Sangeren, naar han synger Lovprisningerne. I skænke jo fra gammel Tid til Folk som jeg.

5. Nu Ushas, du som dvæler paa Bjærgene, besynger Offerpræsterne dine Kostalde; de opbrød dem med Sang og Bøn; virksom var Mændenes Gudepaakaldelse.

angiras oversættes bedst rent appellativisk.

6. Gry Himlens Datter som fordum for os, for den Tilbedende som for Bharadvåja; giv hellig Rigdom til Sangeren, skænk os vidtrækkende Hæder.

Hymne 75 i syvende Bog.

1. Til rette Tid aabnede den himmelfødte Ushas; aabenbarede sin Herlighed kom hun; hun forjog Fjenderne, det ubehagelige Mørke; det bedste Bud har vækket Vejene.

Atter her er angiras intet Nom. propr.

2. Væk os idag til stor Velstand, hjælp os til stor Lykke, Ushas, giv os Gudinde skøn herlig Rigdom, der gør berømt blandt Dødelige, o Menneskevenlige.

3. Disse den skønne Ushas klare, udødelige Straaler ere komne; skabende de guddommelige Værker, fyldende Luftkredsene opstod de.

4. Hun, kørende fra det Fjærne, kommer paa én Dag omkring til de fem Stammer, skuende Folkenes Gerninger, Himmel datter, Verdens Herskerinde.

Ludwig: de fem Lande. De fem Stammer ere vel Folkene i Nord, Syd, Øst og Vest og i Midten.

5. Hesterig hersker Solens Brud med de glimrende Gaver over Rigdom af Skatte, prist af Præsterne, ældende, gavmild gryer Ushas besungen af Sangerne.

6. De røde skønne Heste have vist sig, trækkende den— 115 —

lysende Ushas; hun, pragtfuld paa sin alt forskønnende Vogn, giver Rigdom til den tilhedende Mand.

7. Trofast med de trofaste, stor med de store, Gudinde blandt Guderne, offerværdig med de offerværdige gennembrød hun Fæstningerne, gav af Køerne. Køerne brølte mod Ushas.

8. Giv os nu korigt, hesterigt, helterigt Gods, mangenærende blandt os. Lad ikke vort Offerstraa blive til Spot blandt Menneskene. — Beskytter os altid med eders Naade!

Den sidste Sætning er Omkvæd i syvende Bog.

Hymne 76 i syvende Bog.

1. Gud Savitar. som er alle Mennesker huld, oprejste det alle tilgodekommende Lys. Gudernes Øje fødtes let. Ushas aabenbarede hele Verden.

»Øjet« er Solen, jævnf. VII, 77, 3, ikke som Grassmann vil: Morgenrøden.

2. Jeg har set Gude-vejene, de ikke trættende, udsmykkede med Rigdomme. vUshas' Glans (Tegn) stod i Øst, hid

kom hun over Husene.

Roth: »de ikke tjenestes vigtende Veje, banede afVasu'erne«. — Grassmann: »hun er kommen fra sit Stade«.

3. Disse Dagslys vare tætte, som vare i Øst ved Solens Opgang, hvorefter Ushas nærmende sig som en Elsker ikke saas mere ligesom atter gaaende bort.

Først var Morgenrødens tætte Lysskyr, saa kom Solen og Ushas gik bort. Fristende var det med Såyarai at læse järe. — ahan betyder ikke her Dag som Tidsenhed men Dagglans (Jævnf. I, 124, 9).

4. De gamle fromme Sangere nød Offermaaltidet sammen med Guderne. Fædrene fandt det skjulte Lys, med virksomme Bønner frembragte de Ushas.

5. Komne sammen paa samme Forsamlingsted enes de og strides ikke indbyrdes, de forstyrre ikke Gudernes Gerninger forbundne med de lyse (Guder).

Velset synes at beskrive »Fædrenes« salige Liv.

6. Med Lovsange prise dig, Hulde, Vasish£hiderne, de

8*— 116 —

aar le vaagne, lovsyngende; Køernes Førerske, Rigdomsbesidde-rinde, straal frem! Kom først ædle Ushas!

7. Hun, Rigdoms og Herligheders Førerske, den gryende Ushas besynges af Vasish£hiderne, givende vidtberømt Gods. — Beskvtter os altid med eders Naade.

Hymne 77 i syvende Bog.

1. Straalende er hun kommen som en ung Pige, kaldende alt Levende til at gaa — Menneskenes Ilel kom i Flamme — hun skabte Lyset, forjagende Mørket.

2. Vendende sig mod alt, vidtrækkende stod hun op og straalede klart, bærende det hvide Klædebon; guldfarvet, prægtig at skue lyste Køernes Moder, Dagenes Førerske.

3. Den hulde, bringende Gudernes Øje, førende den hvide skønne Hest, salvet med Straaler, Ushas saas med glimrende Gaver, kommende forud for alt.

4. Bringende Goder nær, lys Uvennen bort, gør vor Græsning bred og sikker, fordriv Fjenden, hidbær Skatte, skaf hastigt Rigdom til Sangeren, o Gavmilde!

5. O Ushas, Gudinde, straal for os med de skønneste Straaler, forlængende vort Liv, givende os Vederkvægelse, Du som har alle Skatte, og korig, hesterig og vognrig Rigdom.

6. Du Himmeldatter, som VasisMhiderne styrke med Sange, giv os den høje, store Rigdom! — Beskytter os altid med eders Naade!

Hymne 78 i syvende Bog.

1. De første Lys have vist sig, højt brede sig hendes Salver; o Ushas paa den hid vendte store straalende Vogn bring os Skatte!

2. Hende imøde synger den antændte Ild, imøde Præsterne syngende med Bønner. Ushas kommer i Glans, Gudinden bortskræmmende alt Mørke og Uvejsomhed.

3. De straalende Ushaser saas i Øst skænkende Lys,— 117 —

de skabte Solen, Ofret, Ilden; bort gik det ubehagelige Merke.

4. Himlens Datter kom tilsyne, den gavmilde; alle skue den straalende Ushas. Hun besteg den sig selv forspændende Vogn, som velforspændte Heste trække.

5. Veltilfredse have vi og vore Offergivere vakt dig idag. Værer frugtbare, straalende Ushaser. — Beskytter os altid med Naade.

Betydningen af tilvilåy er meget usikker. tilvila forekommer kun et Sted:

V, 62, 7: (Vogn)støtten er guldsmykt Jærn, den straaler i Luften som en Pisk, oprejst i den gode frugtbare (tilvila) Mark. Lad os faa af Mjøden paa Vognsædet.

Heraf slutter man sig til Betydningen af tilvilåy. Så-yana afleder Ordet saaledes: tilu = tila (Olje) og ila = ida, (Jord) o: havende frugtbar Jord.

Hymne 79 i syvende Bog.

1. Ushas har aabnet Menneskenes Veje, vækkende de fem Folkestammer, med sine skønne Tyre udbredte hun Lys. Solen har aabnet Himmel og Jord med sin Glans.

pathyäh maa man læse, ikke pathyå (P.)

2. De salve sig med Salver ved Himlens Ilande, Usha-serne gaa sluttede som forenede Stammer. Dine Kør forjage Mørket, udbrede Lys som Savitar sine to Arme.

3. Ushas, den herligste, gavmildeste er opstaaet, hun frembragte prisværdige Goder til Lykke. Himlens Datter, Gudinder, det bedste Bud, uddeler Skatte.

indratama har jeg oversat appellativisk. Jævnf. p. 76. Pet. Leks. (Grassmann): Indraligest. Ludwig: Indramægtigst (!)

4. Saamegen Rigdom skænk os, Ushas, som Du besungen gav Lovpriserne; da de frembragte dig ved Tyrens Brølen, aabnede Du det stærke Bjærgs Døre.

Der synes at have fundet en Attraktion Sted, ved hvilken ye tv å er blevet til yåm twå. — Indholdet hentyder vel til Myten om de første Fædre, som frembragte Ushas ved et— 118 —

stort Ildoffer. Den brølende Tyr er da den knitrende Ild. — Ludwig: »under Kvægets Brølen.«

5. Fremskyndende Gud paa Gud til Gavmildhed, fremdrivende Herligheder, gør gryende, at vore Bønner blive virksomme! — Beskytter os altid i Naade.

Hymne 80 i syvende Bog.

1. Ved Lovsange vakte nu først YasisWiderne, Sangerne Ushas, som ruller ud fra hinanden de to tilgrænsende Rum (o: Himmel og Jord) og aabenbarer alle Væsener.

2. Hun Ushas er vaagnet, givende nyt Liv, havende skjult Mørket med Lys; frem gaar den ej-blufærdige Pige hun lod Solen, Ofret, Ilden vise sig.

3. Hesterige, korige, helterige, hulde Ushaser skulle altid straale for os, udmalkende Smør, struttende fulde. — Beskytter o. s. v.

Jævnf. VII, 41, 7.

Hymne 81 i syvende Bog.

1. Himlens Datter har vist sig, kommende, gryende, hun afhyller det store Mørke, at man kan se. Den skønne skaber Lys.

2. Og'Solen, den opgaaende flammende Stjærne, sender tillige de rødlige Kør. Ved din og Solens Opgang lad os faa vor Andel!

3. Ivrige have vi vakt dig Himmeldatter Ushas, som hidkører meget attraaværdigt Gods saavelsom (na) Glæde til den Fromme, o Yndige!

4. Efter dig, som gryende bevirker beredvilligt, at man kan se og skue Solen, efter dig, den gaveuddelende længes vi, store Gudinde! Lad os være Sønner af (dig) som Moder.

5. Hidbær os den klare Rigdom, som er vidtberømt; den Menneskespise, Du ejer, giv den! Vi ville spise.— 119

—

6. Hid med uforgængeligt Gods og Fylde til Offer-herrerne og Velstand paa Kør til os. Begejstrende Rigmændene skal den herlige Ushas bortlyse Forstyrrerne.

Hymne 172 i tiende Bog.

1. Kom hid med Lyst, naar Køerne med deres Yvere følge din Vej!

Verbet er her ubetonet i den relative Sætning. Jævnf. Weber: Indische Studien 13, 92.

2. Kom hid med venlig Agt! Den meget gavmilde er fuldførende Offeret sammen med de Liberende.

Grassmann opfatter järayanmaklia som Egennavn.

3. Vi opsætte, liberende, (Sangens) Rendegarn ligesom næringssøgende (deres Rendegarn) og ofre.

4. Ushas driver Søsterens Mørke bort ad Vejen med Ædelmod.Trykfejl.

S. 9 L. 17 f. o., læs der.

— — — den. S 30 L. 2 f. n., læs er «.